

รายงานผลการวิจัย

รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาสังคม และความยากจน : จังหวัดกาฬสินธุ์

สม นาสอำนาจ

ทวิ แจ่มสุวรรณ

นิตยา ธีระทัศนศิริพจน์

พระมหาสุภาพ พุทธวิริโย

จักรินรัชต์ อินทร์แปลง

มังกร จรทะพา

ชัชชัย กลีบมะลิ

ศูนย์อำนวยการปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนจังหวัดกาฬสินธุ์ (ศตจ.กส.)

ศูนย์ประสานสนับสนุนการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนภาคประชาชน (ศตจ.ปชช.)

กาฬสินธุ์

สนับสนุนทุนวิจัยโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

พ.ศ. 2548

ที่ปรึกษา

ดร.นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ อธิบดีกรมพัฒนาชุมชน
นายกวี กิตติสถาพร ผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์
นายเดชา ตันติยวงศ์ รองผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์
นายประสิทธิ์ คชโคตร ปลัดจังหวัดกาฬสินธุ์
นายพิสิทธิ์ เอื้อวงศ์กุล นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดกาฬสินธุ์
นายธนิต แสงพันธุ์ พัฒนาการจังหวัดกาฬสินธุ์
นายธนุสินธุ์ ไชยสิริ จำจังหวัดกาฬสินธุ์
ดร.ลีลาภรณ์ บัวสาย

คณะผู้วิจัย

สม นาสอาน
ทวี แจ่มสุวรรณ
นิตยา ธีระทัศนศิริพจน์
พระมหาสุภาพ พุทธวิริโย
จักรินรัชต์ อินทร์แปลง
มังกร จรทะผา
ซัชชัย กลีบมะลิ

สนับสนุนทุนวิจัยโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับนี้ จัดทำขึ้น โดยคณะนักวิจัย ของศูนย์ประสานงานสนับสนุนการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนภาคประชาชน(ศตจ.ปชช.) กาฬสินธุ์ ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในโครงการการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ การแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการจังหวัดกาฬสินธุ์

ความสำเร็จในครั้งนี้ เกิดจากความร่วมมือของหลายฝ่าย ได้แก่ ศูนย์ต่อสู้เอาชนะความยากจนจังหวัดกาฬสินธุ์ที่มีผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นประธาน ทีมที่ปรึกษาและสนับสนุนในการประสานงานโดย นายเดชา ดันตยวงศ์ รองผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์ นายประสิทธิ์ คชโคตร ปลัดจังหวัดกาฬสินธุ์ นายพิสิทธิ์ เอื้อวงศ์กุล นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดกาฬสินธุ์ พัฒนาการจังหวัด นายธนูสินธ์ ไชยสิริ หัวหน้ากลุ่มงานปกครองจังหวัดกาฬสินธุ์หน่วยงานราชการต่างๆ คณะทำงาน ศตจ.ปชช.ระดับตำบลอำเภอ และอีกหลายๆท่าน ที่ไม่ได้กล่าวนาม ซึ่งผู้วิจัยใคร่ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ที่ให้การสนับสนุนในทุกๆด้าน จนทำให้การวิจัยครั้งนี้ สำเร็จลุล่วงด้วยดี

คณะผู้วิจัย

ธันวาคม 2548

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary)

ศูนย์ประสานงานสนับสนุนการปฏิบัติงานเพื่อเอาชนะความยากจนภาคประชาชน จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ทำโครงการศึกษาวิจัยศึกษารูปแบบการบูรณาการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ จังหวัดกาฬสินธุ์ นำร่อง 35 ตำบล 395 หมู่บ้าน โดยมีวัตถุประสงค์การศึกษา 1.) เพื่อศึกษาสถานการณ์และโครงการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจน จังหวัดกาฬสินธุ์ 2.) เพื่อศึกษากระบวนการการจัดทำแผนชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหา สังคมและความยากจนเชิงบูรณาการ 3.) เพื่อศึกษาผลการจัดทำแผน แก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนเชิง บูรณาการระดับชุมชนและการเจรจาภาคีแผนระดับตำบล 4.) เพื่อศึกษาศูนย์เรียนรู้ชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจน การศึกษาครั้งนี้ ใช้รูปแบบวิจัย ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)

ผลการศึกษา

1 สถานการณ์ปัญหาสังคมและความยากจน และโครงการแก้ไขปัญหา ของจังหวัดกาฬสินธุ์ปี 2548

1.1 สถานการณ์ ผู้มาลงทะเบียนความยากจน จำนวน 179,618 ราย

คิดเป็นร้อยละ 18.49 ของจำนวนประชากรทั้งจังหวัด สาเหตุของปัญหา 3 อันดับแรก คือ

- ปัญหาหนี้สินภาคประชาชน ร้อยละ 48.99
- ปัญหาที่ดินทำกิน (ร้อยละ 48.99)
- ไม่มีที่อยู่อาศัย ร้อยละ 8.77

1.2 การจัดองค์กร มีคณะทำงาน 4 คณะ ประกอบด้วย

1. ศูนย์อำนวยการปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจน
2. คณะทำงานแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการ โดยมีคณะอนุกรรมการ 7 คณะ ตามประเภทการจดทะเบียนความยากจนมีส่วนราชการระดับจังหวัดที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบ
3. คณะทำงานส่งเสริมอาชีพและการมีงานทำ

ระดับอำเภอมี 4 คณะประกอบด้วย

1. ศูนย์ปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนอำเภอ
2. คณะทำงานแก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของคณน
3. คณะเจรจาหนี้อำเภอ / กิ่งอำเภอ
4. คาราวานแก้จนอำเภอ/กิ่งอำเภอ และชุดปฏิบัติการแก้จนทุกตำบล

โดยสรุปคณะทำงานระดับจังหวัดอำเภอเป็นการแต่งตั้งตามแนวทางรัฐบาลกำหนด

ผลการดำเนินงานแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการ

การแก้ไขปัญหาภาพรวมยังทำได้เพียง ร้อยละ 21.18 โดยปัญหานี้มีลักษณะประชาชน ปัญหาที่ดินทำกิน และคนจนไม่มีที่อยู่อาศัย ทำได้ ร้อยละ 27.68, 5.73 และ 3.02 ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญและจำนวนคนทะเลียนมาก และมีปัจจัยเกี่ยวข้องหลายเรื่องเช่นกฎหมายที่ดิน การกำหนดขอบเขตปัญหา โดยสาเหตุปัญหาความยากจน โครงการที่แก้ไขปัญหาความยากจนส่วนใหญ่ยังกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับประโยชน์จากโครงการไม่ชัดเจน และขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงานและพื้นที่

2 กระบวนการจัดทำแผนชุมชนเพื่อการแก้ไขปัญหาสังคม และความยากจนเชิงบูรณาการ

การบริหารจัดการ

โครงสร้างคณะทำงานจัดทำแผนชุมชน มีการแต่งตั้งคณะทำงานจัดทำแผนชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนเชิง บูรณาการร่วมกัน ระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนจากทุกระดับ 5 คณะทำงานระดับจังหวัด คณะวิทยากรจัดทำแผนชุมชนระดับจังหวัด (ครู ก.) คณะทำงานระดับอำเภอ คณะวิทยากรระดับตำบล (ครู ข.) และแกนนำชุมชน

ด้านงบประมาณ มีการบูรณาการงบประมาณในการดำเนินโครงการ จาก 3 หน่วยงาน คือ งบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย โดยศูนย์ต่อสู้เอาชนะความยากจนระดับจังหวัด และงบบูรณาการ จังหวัด(งบผู้ว่าฯ CEO) โดย สำนักงานพัฒนาชุมชน และ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด รวมทั้งสิ้น 10,942,380 บาท

กระบวนการดำเนินโครงการ มีการกำหนดมีขั้นตอนกระบวนการหลักคือ

- การเตรียมทีมวิทยากรกระบวนการระดับ จังหวัด อำเภอ ตำบล และ หมู่บ้านวิทยากรระดับจังหวัด (ครู ก.) 41 คน ระดับตำบล/เทศบาล (ครู ข.) 180 คน คณะทำงานแผนหมู่บ้านชุมชนละ 30 คน รวม 47,760 คน
- จัดเก็บข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูลหมู่บ้าน/ชุมชนและข้อมูลครัวเรือน
- จัดเวทีทำแผนชุมชน โดยใช้กระบวนการ AIC จำนวน 35 ตำบล 395 หมู่บ้าน ในพื้นที่ตำบลนำร่อง 100 ตำบล 1,197 หมู่บ้านในพื้นที่ตำบลนอกนาร่อง
- นำเสนอร่างแผนชุมชนเพื่อประชาสัมพันธ์และจัดปรับปรุงแผน
- ประชุมเจรจาภาคีเพื่อสนับสนุนกิจกรรมตามแผนชุมชนระดับตำบล
- ศึกษาและพัฒนาศูนย์เรียนรู้เพื่อเอาชนะความยากจน
- เสนอแผนชุมชนต่อเวทียุทธศาสตร์จังหวัด

กระบวนการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูล

กระบวนการจัดเก็บข้อมูล

โดยแกนนำชุมชนฯเป็นผู้สำรวจ โดยทีมวิทยากรชุมชนเป็นผู้ฝึกโดยให้สำรวจครัวเรือนตนเองก่อน การสำรวจมีการแบ่งครัวเรือนรับผิดชอบ 3-5 ครัวเรือนต่อคน พบว่าทุกหมู่บ้าน มีการแต่งตั้งคณะทำงานจัดทำแผนระดับชุมชนและมีการสำรวจข้อมูล ข้อมูลที่ได้ ส่วนใหญ่ไม่ได้นำมาใช้ในกระบวนการวางแผน เนื่องจากยังสำรวจไม่เสร็จ การทำแผน รวมทั้ง 4 ท. ข้อมูลการสำรวจ สย. 1 และจปฐ. ไม่นำมาเป็นข้อมูลนำใช้ในการวางแผน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า โดยเฉลี่ยมีรายได้ 40,879.08 ต่อครัวเรือน ส่วนใหญ่มีรายได้จากภาคการผลิต เฉลี่ยมีหนี้สินต่อครัวเรือนละ 63,757.93 บาท โดยเป็นหนี้ในระบบ ร้อยละ 98.37 จากกองทุนหมู่บ้าน เฉลี่ยครัวเรือนละ 13,035 บาทและ ธกส. เฉลี่ย 46,414 บาท ครัวเรือน ส่วนหนี้นอกระบบ ส่วนใหญ่เป็นหนี้จากญาติและเพื่อนบ้านร้อยละ 14.28

แบบแผนการผลิตพบว่า ส่วนใหญ่พึ่งพิงจากภายนอกในภาคการผลิตเฉลี่ย 7,413 บาทต่อครัวเรือน โดย ปุ๋ย ยังซื้อใช้ปุ๋ยเคมีและซื้อจากภายนอก ร้อยละ 86.36 มูลค่าเฉลี่ย 2,419 บาทต่อครัวเรือน ข้าว ต้องซื้อพันธุ์ข้าว ร้อยละ 86.37 มูลค่าเฉลี่ย 600 บาทต่อครัวเรือน

ข้อมูลค่าใช้จ่ายและการจัดการการเงินของครอบครัว

พบว่า โดยภาพรวมครัวเรือนมีรายจ่ายเฉลี่ย 32,059 บาทต่อปี ส่วนใหญ่เป็นรายจ่ายหมวดอาหาร(ร้อยละ 32.55) เฉลี่ยครัวเรือนละ 10,436 บาท รองลงมาเป็นค่าสาธารณูปโภค (ร้อยละ 26.08) เฉลี่ย 8,360.9 บาท โดยในหมวดค่าสาธารณูปโภค ที่เป็นค่าน้ำมันรถ เฉลี่ย 1,865.5 บาท เงินคงเหลือครอบครัวละ 8,819.69 บาท ต่อปี

สรุปสาเหตุของความยากจนเกิดจาก ระบบหนี้สินจากภาคการผลิต ต้นทุนการผลิตทางการเกษตรสูง มีรายจ่ายด้านอาหาร ไม่พึ่งตนเอง พึ่งพิงจากภายนอกสูง มีรายจ่ายที่เกินความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น เหล้า บุหรี่ ห่วย โทรศัพท์มือถือ

3 ผลการจัดทำแก้ไขปัญหาลังคมและความยากจนเชิงบูรณาการระดับชุมชน

และการเจรจาภาคีแผนระดับตำบล

มีการจัดแผนชุมชน ร้อยละ 100 ของหมู่บ้าน/ชุมชน รวมทั้งสิ้น 1,592 ชุมชน 135 ตำบล โดยเป็นตำบลนำร่อง 35 ตำบล 395 หมู่บ้าน

ประเภทแผนชุมชนฯ จำแนกตามด้าน

- ส่วนใหญ่เป็นด้านการส่งเสริมอาชีพ ร้อยละ 92.5
- ด้านการเกษตร ร้อยละ 90.2 ตามลำดับ
- ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ร้อยละ 82.0
- ด้านด้านสังคม วัฒนธรรม ร้อยละ 70.6
- ส่วนอันท้ายสุดคือด้านการศึกษา ร้อยละ 62

จำแนก ระดับแผนตามศักยภาพการจัดทำ พบว่าส่วนใหญ่ เป็นแผนที่รัฐและท้องถิ่นทำให้ ร้อยละ 47.24 รองลงมา เป็น แผนที่ชุมชนร่วมร้อยละ 30.02 และ เป็นแผนที่ชุมชนทำเอง ร้อยละ 22.74

หน่วยงานที่รับแผนไปสนับสนุน ส่วนใหญ่จะขอสนับสนุนโครงการจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ร้อยละ 70.5) รองลงมาคือจากบผู้ว่าราชการจังหวัด จำนวนงบประมาณที่เสนอขอจาก งบจากระดับจังหวัด (ผู้ว่า CEO) ร้อยละ 34.93 รองลงมาเป็น องค์การส่วนท้องถิ่น (ร้อยละ 27.8)

การได้ประโยชน์จากการจัดทำแผนชนพบว่าส่วนใหญ่เห็นว่าได้ประโยชน์ในระดับมากถึงมากที่สุด ทั้งในด้านการนำแผนไปใช้ในการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจน การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายและการพัฒนาศักยภาพชุมชน และควรให้มีการจัดทำทุกปี และมีการติดตามความก้าวหน้าแผน

4 การศึกษาศูนย์เรียนรู้ชุมชนเพื่อการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจน

จากการศึกษาศูนย์เรียนรู้ อำเภอละ 1 ศูนย์ จำนวน 18 ศูนย์ พบว่า

รูปแบบการดำเนินงานของศูนย์ แบ่งเป็น 4 ด้าน ส่วนใหญ่เป็นศูนย์เรียนรู้ด้านเกษตรอินทรีย์และทฤษฎีใหม่ ศูนย์เรียนรู้ด้านสวัสดิการชุมชน ศูนย์เรียนรู้ด้านวิสาหกิจชุมชน และ ศูนย์เรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ เป็นการดำเนินงานของภาคประชาชน มีแนวคิดหลัก คือการพึ่งตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เชื่อมโยงกับมิติทางสังคม อาชีพ สวัสดิการ สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม

ศักยภาพที่เป็นผลสัมฤทธิ์การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชน

1) เปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของสมาชิก มีทัศนคติที่ดีต่อการสร้างแบบแผนในการดำรงชีวิตแบบพอเพียงและพึ่งตนเอง

2) การถ่ายทอดประสบการณ์ สามารถเป็นวิทยกรถ่ายทอดได้ปีละ 30-500 คน

3) ทำให้เกิดเครือข่าย และเป็นทุนทางสังคม

ศูนย์เรียนรู้กับกระบวนการแผนแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจน

- 1) เชื่อมโยงกับการปรับทัศนคติด้านแบบแผนการดำรงชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มที่มีปัญหาความยากจน
- 2) การเสริมสร้างและพัฒนาทักษะอาชีพด้านการเกษตรแบบพึ่งตนเองเพื่อการลดรายจ่าย เสริมรายได้ในกลุ่มที่มีปัญหาความยากจนหรือผู้สนใจทั่วไป
- 3) เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการบริหารจัดการการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจน

- 1) การแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างและโครงการใหญ่ ที่ใช้งบประมาณมากและเรื่องระเบียบกฎหมาย ควรให้หน่วยงานระดับจังหวัดรับผิดชอบและเป็นหน่วยประสานงานเชิงนโยบาย และระบบการจัดสรรงบประมาณ รัฐบาลควรให้อำนาจการจัดการที่ดินในระดับจังหวัด
- 2) ควรให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นเจ้าภาพหลักในการประสานงานและดูแลแก้ไขปัญหาความยากจนเนื่องใกล้ชิดกับชุมชนและเข้าถึงปัญหาของบุคคลมากกว่าส่วนราชการ
- 3) โครงการและแนวทางควรยืดหยุ่นให้ระดับพื้นที่ ระดับชุมชน ตำบล อำเภอ ทารูปแบบที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาความยากจนเพื่อให้ท้องถิ่น ชุมชนจินตนาการใหม่ในการแก้ไขปัญหา
- 4) การกำหนดเจ้าภาพดูแลแก้ไขปัญหาความยากจนระยะยาว ควรสร้างพลังให้คนในชุมชนเป็นเจ้าร่วมด้วย เช่น คนที่มีที่ดินที่มากให้ทำสัญญากับกลุ่มคนจนเป็นแรงงานและแบ่งผลผลิตให้ และให้สามารถเป็นมูลค่าไปลดหย่อนภาษีได้ เป็นต้น
- 5) การบูรณาการงบประมาณ ของหน่วยงาน ควรแบ่งจัดสรรเงิน เป็นกองทุนกลางสำหรับนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจน (Agenda Fund) เพื่อนำไปบูรณาการเชิงพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย มากกว่าการแบ่งไปจัดทำโครงการของหน่วยงานเพื่อลดความซ้ำซ้อน และระเบียบการจัดสรรงบประมาณ ควรจัดสรรเป็นงบอุดหนุนให้หมู่บ้าน/ชุมชนเป็นเจ้าภาพดำเนินงานและรัฐเป็นผู้สนับสนุนทางวิชาการและการกำกับติดตามประเมินผล
- 6) ระดับจังหวัดควรจัดองค์กรและโครงสร้างงานเฉพาะกิจเพื่อต่อสู้เอาชนะความยากจนให้กลไกการทำงานลักษณะจุฑาภิ คือทีม ภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคเอกชน และภาคประชาชน
- 7) การแก้ไขปัญหารายบุคคลควรกำหนด ระดับความรุนแรงของปัญหา และระยะเวลาการแก้ไขปัญหา เป็น เร่งด่วน ปานกลาง ระยะยาว และมีฐานข้อมูลรายบุคคลสำหรับตรวจสอบผล การแก้ไขปัญหา
- 8) ควรใช้ข้อมูลการวิจัย และข้อมูลเชิงประจักษ์ ประกอบการตัดสินใจในการกำหนดกระบวนการแผนงาน โครงการแก้ไขปัญหาความยากจนจำแนกตามประเภท

ข้อเสนอแนะการจัดทำแผนบูรณาการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจน

- 1) ควรมีการทบทวนแผนทุกระดับก่อนนำสู่การปฏิบัติในปี 2549-2551 ตั้งแต่แผนชุมชน แผนท้องถิ่น แผนยุทธศาสตร์อำเภอ และยุทธศาสตร์จังหวัด รวมทั้งระบบงบประมาณ ให้เชื่อมโยงกับผลการวิเคราะห์ข้อมูล สภาพปัญหาจริง รวมทั้งความต้องการของชุมชนตามแผนที่เสนอ และ ควรมีการติดตามประเมินผลแผนว่าได้ รับการตอบสนองที่โครงการ หน่วยงานไหนรับไปดำเนินการ

2) กลไกการทำงานต่อเนื่องควรให้ทีมที่เกิดจากวิทยากรครู.ครู ข.และแกนนำชุมชน บูรณาการการทำงานในระดับพื้นที่ และให้มีแผนงานโครงการร่วมกันโดยยึดแผนชุมชนเป็นเครื่องมือการทำงานร่วมกัน

3) ควรมีการขยายผลรูปแบบการจัดทำแผนชุมชนเต็มรูปแบบ ให้ครบทุกชุมชนในปี 2551

4) แผน การแก้ไขปัญหาความยากจน ระดับครัวเรือน ควรเริ่มที่การปรับทัศนคติ การทำเกษตรแบบอินทรีย์ตามทฤษฎีใหม่ เพื่อลดต้นทุนและเพิ่มความมั่นคงทางอาหาร การทำปศุสัตว์โดยเฉพาะ เลี้ยงโค เลี้ยงเป็ดไก่เพื่อเสริมรายได้ และปรับโครงสร้างหนี้สินประกอบกับการให้ข้อมูล การให้คำปรึกษา การจัดการหนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชน

- 1) เสริมศักยภาพ ในการจัดทำหลักสูตรของศูนย์เรียนรู้เพื่อเป็นการจัดการความรู้สำหรับการถ่ายทอดประสบการณ์และสรุปบทเรียนการดำเนินงาน โดยให้คณะกรรมการศูนย์ สถาบันการศึกษา ภาควิชา การ เอกชนร่วมกันสังเคราะห์ และจัดทำหลักสูตร การพัฒนาความรู้ทักษะของคณะกรรมการศูนย์ทั้งในเรื่องการจัดการและการถ่ายทอดหรือการเป็นครูฝึก การพัฒนาทักษะทางกายภาพ โครงสร้างโรงเรือน เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ให้มีความพร้อม
- 2) ให้ศูนย์เรียนรู้ชุมชนร่วมเป็นเจ้าภาพในการดูแลแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนโดยมอบกลุ่มเป้าหมาย สนับสนุนงบประมาณการเรียนรู้ถ่ายทอดและมีระบบการติดตามประเมินผลสัมฤทธิ์หลังดำเนินการ และให้เชื่อมโยงกับแผนชุมชน
- 3) การจัดทำฐานข้อมูลให้หน่วยงานราชการ ท้องถิ่น เพื่อเป็นข้อมูลในการส่งกลุ่มเป้าหมายในความรับผิดชอบไปรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมทั้งระบบการสนับสนุนงบประมาณให้ตรงกับภารกิจของหน่วยงานนั้นๆ
- 4) ควรจัดเวทีให้มีการนำเสนอแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างตัวแทนของศูนย์เรียนรู้ชุมชน กับภาควิชาการ ภาคราชการ ภาคเอกชน และท้องถิ่น เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาให้เชื่อมกับแผนพัฒนาจังหวัด แผนท้องถิ่น หรือแผนของหน่วยงานราชการ

6.3.4 ข้อเสนอในการวิจัยและพัฒนา

- 1) ควรวิจัยและพัฒนาหมู่บ้านชุมชน ท้องถิ่นต้นแบบ แก้ปัญหาสังคมและความยากจนแบบยั่งยืน
- 2) ควรมีการวิจัยและพัฒนาระบบเกษตรอินทรีย์แก่เงินให้เชื่อมโยงในทุกมิติทั้ง ด้านภูมิปัญญาวัฒนธรรม การพัฒนาทางจิตวิญญาณ ระบบเศรษฐกิจการตลาด
- 3) วิจัยและพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชนกับการเสริมสร้างพลังชุมชนในการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจน
- 4) ควรวิจัยประเมินผลการบริหารจัดการของจังหวัดตามนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจน

สารบัญเรื่อง

กิตติกรรมประกาศ	i
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ก-ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมา	1
1.2 วัตถุประสงค์การศึกษา	2
1.3 ขั้นตอนและระเบียบวิธีวิจัย	2
1.4 ประโยชน์ที่ได้รับ	3
บทที่ 2 สถานการณ์ปัญหาสังคมและความยากจน และโครงการแก้ไขปัญห ของ จังหวัดกาฬสินธุ์	
2.1 สถานการณ์ปัญหาสังคมและความยากจนในจังหวัดกาฬสินธุ์	4
2.2 รูปแบบการบริหารจัดการและกระบวนการแก้ไขปัญหสังคมและความยากจน	6
บทที่ 3 กระบวนการจัดทำแผนชุมชนเพื่อการแก้ไขปัญหสังคม และความยากจนเชิงบูรณาการ	
3.1 การบริหารจัดการ	22
3.2 กระบวนการดำเนินโครงการ	25
3.3 กระบวนการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูล	31
บทที่ 4 ผลการจัดทำแผนแก้ไขปัญหสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการระดับชุมชน และการเจรจาภาคีแผนระดับตำบล	
4.1 ผลการศึกษาการจัดทำแผนชุมชน	42
4.2 ผลการศึกษาการจัดทำเวทีเจรจาภาคีแผนระดับตำบล	52
4.3 กรณีการศึกษา : กระบวนการจัดทำแผนบูรณาการแก้ไขปัญหสังคม และความยากจน อำเภอนาม	61

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

บทที่ 5	ศูนย์เรียนรู้ชุมชนเพื่อการแก้ไขปัญหาสังคม และความยากจน จังหวัดกาฬสินธุ์	
5.1	รูปแบบการดำเนินงานของศูนย์	68
5.2	ศักยภาพที่เป็นผลสัมฤทธิ์การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชน	71
5.3	ความต้องการจัดทำแผนในการพัฒนาและเพิ่มศักยภาพ	72
บทที่ 6	สรุป วิเคราะห์ และ เสนอแนะ	
6.1	สรุปผลการศึกษา	77
6.2	วิเคราะห์	83
6.3	ข้อเสนอแนะ	85
	บรรณานุกรม	88
	ภาคผนวก	
	คำสั่งจังหวัดกาฬสินธุ์ที่ 746/2548เรื่องแต่งตั้งคณะทำงานจัดทำแผนชุมชนฯ	90
	พื้นที่นำร่องการจัดทำแผนชุมชน	92
	ปฏิทินการปฏิบัติงาน (Gantt chart) การจัดทำแผนชุมชน	93
	บัญชีรายชื่อวิทยากรจัดทำแผนชุมชนฯระดับจังหวัด (ครู ก.)	94
	บัญชีรายชื่อผู้ประสานงานระดับอำเภอ/ระดับตำบล	97
	สรุปบทบาทหน้าที่ผู้ประสานการจัดทำแผนระดับอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน	99
	คู่มืออบรมวิทยากรสำหรับการจัดกระบวนการจัดทำแผนชุมชนฯ	100
	แบบสำรวจข้อมูลครอบครัว	121
	แบบบันทึกผลวิเคราะห์ชุมชนและแผนฯดับหมู่บ้าน/ชุมชน	131
	แบบสรุปผลการประชุมเจรจาภาคีแผนระดับตำบล	154
	แบบสัมภาษณ์ประเมินผล การจัดทำแผนระดับ หมู่บ้าน	158
	แบบสัมภาษณ์ประเมินผลการจัดทำแผนระดับตำบล	162
	แบบสัมภาษณ์ศูนย์เรียนรู้ชุมชน	166

สารบัญ ตาราง

ชื่อตาราง	หน้า
ตารางที่ 1 จำนวนและสัดส่วน ผู้มาจดทะเบียนจำแนกรายอำเภอ	5
ตารางที่ 2 จำนวนปัญหาผู้มาลงทะเบียนจำแนกตามประเภทของปัญหา	5
ตารางที่ 3 ผลการดำเนินงานแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการ	7
ตารางที่ 4 ผลการสำรวจจำนวนที่ดินที่จะนำมาช่วยเหลือผู้มีปัญหาที่ดินทำกิน	8
ตารางที่ 5 ความต้องการที่ดินทำกินจำแนกตามประเภท	9
ตารางที่ 6 จำนวนผู้ได้รับการช่วยเหลือการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินจำแนกเป็นรายอำเภอ	10
ตารางที่ 7 จำนวนปัญหาและมูลหนี้ในระบบ	15
ตารางที่ 8 ผลการเจรจาหนี้ในระบบ	16
ตารางที่ 9 ผลการติดตามการโอนหนี้เข้าสู่ระบบธนาคาร	16
ตารางที่ 10 จำนวนผู้มารับบริการการแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนจากคาราวานแก้จน	17
ตารางที่ 11 ผลการจัดทำแผนชุมชนและการจัดประชุมเจรจาภาคี	27
ตารางที่ 12 แสดงข้อมูลที่ดินทำกิน	32
ตารางที่ 13 แสดงข้อมูลด้านอาชีพและรายได้ของครอบครัว	33
ตารางที่ 14 สรุปรายได้แหล่งที่มารายได้จำแนกตามประเภทแหล่งที่มารายได้	34
ตารางที่ 15 สรุปรายได้แหล่งที่มารายได้จำแนกตามประเภทแหล่งที่มารายได้	35
ตารางที่ 16 แสดง ข้อมูลทรัพย์สินของครอบครัว	36
ตารางที่ 17 ความพอเพียงทางอาหารที่ผลิตได้	37
ตารางที่ 18 แสดงมูลค่าของแบบแผนการผลิตต่อครัวเรือน	38
ตารางที่ 19 จำแนกประเภทรายจ่ายตามหมวดรายจ่าย	39
ตารางที่ 20 ข้อมูลสำหรับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	43
ตารางที่ 21 แสดงกระบวนการจัดทำแผนของคณะทำงานจัดทำแผนบูรณาการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนระดับชุมชน	44
ตารางที่ 22 จำแนกประเภทแผนตามด้าน	47
ตารางที่ 23 จำแนกประเภทและระดับของแผนที่ชุมชนจัดทำ	47
ตารางที่ 24 การได้ประโยชน์และข้อคิดเห็นจากการจัดทำแผนชุมชน	48
ตารางที่ 25 แสดงหน่วยงานที่เข้าร่วมเจรจาภาคี	53

สารบัญ ตาราง (ต่อ)

ตารางที่ 26 แสดงวิธีการและขั้นตอนในการจัดประชุม	54
ตารางที่ 27 สรุปผลการจัดทำแผนชุมชนและการจัดประชุมเจรจาภาคี	55
ตารางที่ 28 แสดงร้อยละของแผนชุมชนจำแนกตามประเภทของแผน	56
ตารางที่ 29 แสดงระดับของแผนชุมชนจำแนกรายอำเภอ	57
ตารางที่ 30 แสดงร้อยละหน่วยงานที่รับโครงการไปสนับสนุน	58
ตารางที่ 31 การได้รับประโยชน์และข้อคิดเห็น จากการจัดทำเวทีเจรจาภาคี	59
ตารางที่ 32 หน่วยงานที่ได้ประโยชน์จากการทำเจรจาภาคีมากที่สุด	59
ตารางที่ 33 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับเห็นควรวีให้มีการประชุม	60

สารบัญรูปภาพ

ภาพที่ 1 แสดงรูปแบบการเตรียมความพร้อมของจังหวัด	25
ภาพที่ 2 แผนผังแสดงโครงสร้างองค์กรและภารกิจหน้าที่ในการจัดทำแผนชุมชน	25
ภาพที่ 3 แผนผังการบูรณาการงบประมาณตามแผนปฏิบัติการจัดทำแผนชุมชนฯ	29
ภาพที่ 4 แผนผังการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการจัดทำแผนชุมชนฯเชิงบูรณาการ	30

บทที่ 1 บทนำ

โครงการ ศึกษารูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ เพื่อแก้ปัญหาสังคมและความยากจน : จังหวัดกาฬสินธุ์

1.1 แนวคิดและหลักการ

ตั้งแต่คณะรัฐบาลได้ประกาศต่อสู้เอาชนะความยากจน โดยได้กำหนดเป็นนโยบาย และกำหนดไว้เป็นยุทธศาสตร์หลัก 1 ใน 9 ที่ได้แถลงต่อรัฐสภา ในการแก้ไขปัญหาความยากจน เพื่อให้กระบวนการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ สอดคล้องกับสาเหตุปัญหาความยากจนตามที่ประชาชนได้ลงทะเบียนไว้ ในระดับพื้นที่จะต้องมีการกำหนดกลไกและกระบวนการทำงาน โดยใช้ **หลักการบริหารจัดการเชิงพื้นที่หรือ** "Area base approach" ในเชิงบูรณาการทั้ง บุคคลากรทำงาน งบประมาณ วิธีการ และกิจกรรม โดยยึดกลุ่มเป้าหมายและพื้นที่เป็นหลัก โดยจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทาง กลไก กระบวนการทำงาน เพื่อการบรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนร่วมกัน กลไกดังกล่าวจุดที่จะเชื่อมได้ต้องมีแผนเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงใน 3 มิติ คือ ความต้องการของชุมชน แผนงานโครงการของแต่ละหน่วยงาน และระบบงบประมาณ เพื่อให้เกิดรูปแบบกิจกรรมในการแก้ไขปัญหาในด้านต่างๆตามสภาพปัญหา ความต้องการและศักยภาพของชุมชนหรือระดับครอบครัว ชุมชน เช่น ด้านการพัฒนาอาชีพ สวัสดิการ วิสาหกิจชุมชน ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ เกษตรยั่งยืน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนได้อย่างยั่งยืนต่อไป

โดยมีโจทย์การทำงานอยู่ 3 ประการคือ

- 1) กลไกการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ควรมีองค์ประกอบอย่างไร มีระดับใดบ้าง กลไกดังกล่าวควรมีขอบเขตหน้าที่และอำนาจอย่างไร ควรมีทักษะความสามารถอย่างไรบ้าง จึงจะสามารถมองภาพรวมและเชื่อมโยงงานได้หลายมิติ และจะพัฒนากลไกดังกล่าวได้อย่างไร
- 2) ระบบสนับสนุนข้อมูลเพื่อการวางแผนการตัดสินใจของกลไกการบริหารจัดการเชิงพื้นที่และเพื่อการดำเนินงานควรประกอบด้วยข้อมูลอะไร ระบบการจัดเก็บ ตรวจสอบ วิเคราะห์และระบบการเรียกใช้งานควรเป็นอย่างไร
- 3) กระบวนการทำงานหลักๆประกอบด้วยอะไรบ้าง

เพื่อเป็นการพัฒนารูปแบบตอบโจทย์ปัญหาการทำงานดังกล่าว ศูนย์ต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนภาคประชาชน จังหวัดกาฬสินธุ์ (ศตจ.ปชช.กส.) จึงได้จัดทำโครงการศึกษาวิจัยขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์และโครงการแก้ไขปัญหาล้างคมและความยากจน จังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อศึกษากระบวนการการจัดทำแผนชุมชนเพื่อ แก้ไขปัญหาล้างคมและความยากจนเชิงบูรณาการ จังหวัด กาฬสินธุ์
3. เพื่อศึกษาผลการจัดทำแผน แก้ไขปัญหาล้างคมและความยากจนเชิงบูรณาการ ระดับชุมชนและการเจรจาภาคีแผนระดับตำบล
4. เพื่อศึกษาศูนย์เรียนรู้ชุมชนเพื่อ แก้ไขปัญหาล้างคมและความยากจน จังหวัดกาฬสินธุ์

1.3 ขั้นตอนและระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)

1.3.1 ขอบเขตพื้นที่เป้าหมาย

พื้นที่นำร่องในการจัดทำแผนชุมชน เลือก 35 ตำบล จาก 135 ตำบล ใน 18 อำเภอ โดยแบ่งโควตาให้อำเภอเป็น 3 ระดับตามขนาดประชากรและจำนวนตำบล คืออำเภอขนาดใหญ่ให้ตำบลนำร่อง 3 ตำบล อำเภอขนาดกลางให้ 2 ตำบล และอำเภอขนาดเล็กให้ 1 ตำบล โดยมอบให้คณะทำงาน ศตจ.ระดับอำเภอ เลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน ให้เลือกแบบเจาะจงอำเภอละ 1 ศูนย์ จำนวน 18 ศูนย์

1.3.2 ขั้นตอนแนวทางการดำเนินงาน

- การเตรียมการ

- (1) พัฒนากลไกการทำงาน ซึ่งมีคณะทำงาน ฯ
- (2) เตรียมความพร้อมคณะทำงาน ฯ

- การดำเนินงาน

- (1) การจัดทำแผนปฏิบัติการและบูรณาการแผนชุมชน/ตำบลและจังหวัด
- (2) จัดเวทีเตรียมความพร้อมคณะทำงาน/นักวิจัยและวิทยากรกระบวนการ
- (3) สร้างเครื่องมือและจัดเก็บรวบรวมข้อมูล
- (4) วิเคราะห์/สังเคราะห์ข้อมูล
- (5) เสริมสร้างศักยภาพศูนย์การเรียนรู้แก้ไขปัญหาล้างคมและความยากจนชุมชนและดำเนินพัฒนาศักยภาพคนจน
- (6) จัดทำและบูรณาการแผนแก้ไขปัญหาล้างคมและความยากจน ฯ

- ติดตามประเมินผล

- สรุปและรายงานผลการดำเนินงาน

1.3.3 การเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอ

เก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี ทั้งเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ โดยการสัมภาษณ์ (Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) การประชุมกลุ่มย่อย (Discussion) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observation participatio) และการรวบรวมเอกสารรายงาน (Documentation) ข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา(Content analysis) และการจัดหมวดหมู่จำแนกตามประเภท (Categorizing)

1.4 ผลที่ได้รับ

- 1) ได้รูปแบบกลไก การบริหารจัดการ และกระบวนการทำงานการจัดทำแผนเชิงบูรณาการในการแก้ไขปัญหาล้างคัมและความยากจนระดับพื้นที่
- 2) ได้องค์ความรู้กระบวนการจัดทำแผนชุมชนในการในการแก้ไขปัญหาล้างคัมและความยากจน
- 3) ได้องค์ความรู้การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนในการแก้ไข ปัญหาล้างคัมและความยากจน
- 4) ได้ข้อเสนอแนะเพื่อการดำเนินงานและการปรับแผนแก้ไข ปัญหาล้างคัมและความยากจนในทุกระดับ

บทที่ 2

สถานการณ์ปัญหาสังคมและความความยากจน และโครงการแก้ไขปัญหา ของจังหวัดกาฬสินธุ์

2.1 สถานการณ์ปัญหาสังคมและความความยากจนในจังหวัดกาฬสินธุ์

ประชากรรวมทั้งจังหวัด (ณ วันที่ 21 เมษายน 2548) 971,293 คน

แยกเป็นชาย 484,276 คน เป็นหญิง 487,017 คน จำนวนครัวเรือน 231,410 ครัวเรือน

เป้าหมายการจดทะเบียน (ประมาณการ ร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด) 194,256 ราย

ผู้มาลงทะเบียนความยากจน (ยอดสะสม ณ 15 มี.ค. 47) จำนวน 179,618 ราย

คิดเป็นร้อยละ 92.46 ของจำนวนประชากรเป้าหมาย และเป็นร้อยละ 18.49 ของจำนวนประชากรทั้งจังหวัด โดยอำเภออย่างตลาดมียอดผู้ลงทะเบียนความยากจนสูงสุด จำนวน 25,463 ราย คิดเป็นร้อยละ 14.18 ของประชากรทั้งหมด รองลงมาคืออำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จำนวน 20,256 ราย และอำเภอ กุฉินารายณ์ จำนวน 15,768 ราย โดยมีอำเภอที่มีผู้จดทะเบียนความยากจนน้อยที่สุด คืออำเภอร่องคำ จำนวน 3,931 ราย ทั้งนี้เป็นไปตามสัดส่วนของประชากรแต่ละอำเภอ

ปัญหาและสาเหตุความยากจน พบว่า

จำนวนรวมของปัญหา 7 ปัญหาและปัญหาอื่น ๆ มี 287,685 ปัญหา ปัญหาที่แจ้งจดทะเบียนมากที่สุด คือ ปัญหาหนี้สินภาคประชาชน 140,905 ปัญหา คิดเป็นร้อยละ 48.99 ของปัญหาทั้งหมด รองลงมาคือ ปัญหาที่ดินทำกิน (ร้อยละ 48.99) และ คนจนไม่มีที่อยู่อาศัย (ร้อยละ 8.77) ตามลำดับ ส่วนปัญหาสามอันดับสุดท้ายคือ ปัญหา การถูกหลอกลวง ปัญหาคนเร่ร่อน และ ปัญหาผู้ประกอบการอาชีพผิดกฎหมาย (ร้อยละ 0.73 , 0.05 และ 0.04 ตามลำดับ) รายละเอียด ตามตารางที่ 1 และตารางที่ 2

บทที่ 2 สถานการณ์ปัญหาสังคมและความยากจน 5
และโครงการแก้ไขปัญหาของจังหวัดกาฬสินธุ์

ตารางที่ 1 จำนวนและสัดส่วนผู้มาจดทะเบียนจำแนกรายอำเภอ

ที่	อำเภอ/กิ่งอำเภอ	จำนวนคนลงทะเบียนทั้งหมด ราย	ร้อยละของคนลงทะเบียนทั้งหมดต่อ ประชากรทั้งจังหวัด
1	ยางตลาด	25,463	14.18
2	เมืองกาฬสินธุ์	20,256	11.28
3	กุฉินารายณ์	15,768	8.78
4	กมลาไสย	14,467	8.05
5	หนองกุงศรี	11,475	6.39
6	สมเด็จ	11,111	6.19
7	ห้วยเม็ก	8,859	4.93
8	คำม่วง	8,372	4.66
9	เขาวง	8,199	4.56
10	สหัสขันธ์	7,644	4.26
11	นามน	7,280	4.05
12	ท่าคันโท	7,118	3.96
13	กิ่งอ.นาคู	6,939	3.86
14	กิ่งอ.ดอนจาน	6,323	3.52
15	ห้วยผึ้ง	6,040	3.36
16	กิ่งอ.พังงาชัย	5,563	3.10
17	กิ่งอ.สามชัย	4,810	2.68
18	ร่องคำ	3,931	2.19
รวมทั้งสิ้น		179,618	100.00

ตารางที่ 2 จำนวนปัญหาผู้มาลงทะเบียนจำแนกตามประเภทของปัญหา

ลำดับที่	ประเภทปัญหา	ยอดรวมสะสม (ปัญหา)	คิดเป็นร้อยละ ของจำนวนปัญหาทั้งหมด
1	หนี้สินภาคประชาชน	140,905	48.99
2	ที่ดินทำกิน	96,672	33.61
3	คนจนไม่มีที่อยู่อาศัย	25,227	8.77
4	อื่นๆ	14,267	4.96
5	นร./นศ.ต้องการมีงานทำ	8,193	2.85
6	การถูกหลอกลวง	2,136	0.73
7	คนเร่ร่อน	153	0.05
8	ผู้ประกอบการอาชีพผิดกฎหมาย	132	0.04
รวมทุกปัญหา		287,685	100%

บทที่ 2 สถานการณ์ปัญหาสังคมและความยากจน และโครงการแก้ไขปัญห ของจังหวัดกาฬสินธุ์ 6

2.2 รูปแบบการบริหารจัดการและกระบวนการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนของจังหวัด

2.2.1 การจัดองค์กร

ระดับจังหวัด

1. ศูนย์อำนวยการปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนจังหวัดกาฬสินธุ์ (ศตจ.กส.)

ตามคำสั่งจังหวัดกาฬสินธุ์ ที่ 1983/2546 ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน 2546

- ผู้ว่าราชการจังหวัด : ผู้อำนวยการ
- ปลัดจังหวัด : กรรมการและเลขานุการ

2. คณะทำงานแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการจังหวัดกาฬสินธุ์

ตามคำสั่งจังหวัดกาฬสินธุ์ ที่ 493/2547 ลงวันที่ 19 มีนาคม 2547

- คณะอนุกรรมการอำนวยการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจน

- รองผู้ว่าราชการจังหวัด : ประธาน
- หัวหน้ากลุ่มงานปกครองจังหวัด : เลขานุการ

คณะทำงานแก้ไขปัญหา	ประธาน	เลขานุการ
1. ที่ดินทำกิน	ปลัดจังหวัด	หัวหน้ากลุ่มงานปกครองจังหวัด
2. คนเร่ร่อน	พัฒนาสังคมและสวัสดิการจังหวัด	หัวหน้าฝ่ายสวัสดิการสังคม
3. ผู้ประกอบอาชีพผิดกฎหมาย	แรงงานจังหวัด	นักวิชาการแรงงาน
4. นร./น.ศ. ต้องการมีงานทำ	ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขต 1	รองหัวหน้ากลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา
5. การถูกหลอกลวง	อัยการจังหวัด	นิติกร สนง.อัยการจังหวัด
6. หนี้สินภาคประชาชน	ผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัด	ผู้กำกับการอำนวยการ ตำรวจภูธร
7. คนจนไม่มีที่อยู่อาศัย	รองผู้ว่าราชการจังหวัด	โยธาธิการและผังเมืองจังหวัด
8. อื่น ๆ	หัวหน้าสำนักงานจังหวัด	หัวหน้าฝ่ายอำนวยการ สำนักงานจังหวัด

นอกจากนั้น จังหวัดได้จัดตั้งศูนย์ช่วยอำนวยการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชน ตามคำสั่งจังหวัดกาฬสินธุ์ ที่ 921/2547 ลงวันที่ 13 พฤษภาคม 2547 เพื่อเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติ โดยมี หัวหน้ากลุ่มงาน ปกครอง เป็นหัวหน้า มีจำจังหวัด เป็นเลขานุการ

3. คณะทำงานส่งเสริมอาชีพ และการมีงานทำจังหวัดกาฬสินธุ์ ตามคำสั่งจังหวัดกาฬสินธุ์ ที่ 1095/2547 ลงวันที่ 3 มิถุนายน 2547 มีรองผู้ว่าราชการจังหวัดเป็น ประธานและโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดเป็น เลขานุการ

บทที่ 2 สถานการณ์ปัญหาสังคมและความยากจน และโครงการแก้ไขปัญหาของจังหวัดกาฬสินธุ์ 7

4. การวางแผนงานจังหวัดกาฬสินธุ์

ระดับอำเภอ

1. ศูนย์ปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนอำเภอ (ศตจ.อ./กิง อ.)มีนายอำเภอ ปลัดอำเภอ ผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ เป็น ผู้อำนวยการ ปลัดอำเภอ เป็นเลขานุการ
2. คณะทำงานแก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของคนจน
3. คณะเจ้าหน้าที่อำเภอ/กิ่งอำเภอ
4. การวางแผนงานอำเภอ/กิ่งอำเภอ และชุดปฏิบัติการแก้จนทุกตำบล

2.2.2 ผลการดำเนินงานแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการ

พบว่า การแก้ไขปัญหามาพรรวมทำได้ ร้อยละ 21.18 ปัญหาที่ดำเนินการช่วยเหลือแก้ไขได้มากที่สุด 3 อันดับแรกคือ ปัญหาคนเร่ร่อน (ร้อยละ 100) ปัญหาประกอบอาชีพผิดกฎหมาย (ร้อยละ 100) และ ปัญหาอื่นๆ (ร้อยละ 65.61) ตามลำดับ ส่วนปัญหาที่ให้การช่วยเหลือและแก้ไขได้น้อย 3 อันดับสุดท้ายคือ หนี้สินภาคประชาชน, ปัญหาที่ดินทำกิน และคนจนไม่มีที่อยู่อาศัย (ร้อยละ 27.68, 5.73 และ 3.02 ตามลำดับ) ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการดำเนินงานแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการจังหวัดกาฬสินธุ์ ปี 2548

ที่	ปัญหา (สย. 1 – 8)	ลงทะเบียน (ปัญหา)	ช่วยเหลือแล้ว	
			ปัญหา	ร้อยละ
1	ที่ดินทำกิน	96,672	5,344	5.73
2	คนเร่ร่อน	153	153	100
3	ประกอบอาชีพผิดกฎหมาย	132	132	100
4	นร./นศ. ต้องการงาน	8,193	4,879	59.55
5	การถูกหลอกลวง	2,136	1,298	60.76
6	หนี้สินภาคประชาชน	140,905	39,015	27.68
7	คนจนไม่มีที่อยู่อาศัย	25,227	763	3.02
8	อื่น ๆ	14,267	9,361	65.61
รวม		287,685	60,945	21.18

(ข้อมูล ณ.วันที่ 15 กันยายน 2548)

ซึ่งจากตารางผลการแก้ไขปัญหาคความยากจน ในเรื่อง ที่ทำกิน หนี้สินภาคประชาชน เป็นปัญหาอันดับต้นๆ การแก้ไขปัญหายังไม่ชัดเจนเนื่องจากนิยาม ยังไม่ชัดเจน กลุ่มเป้าหมายที่ลงทะเบียนยังไม่ถูกคัดกรองและยังไม่ได้ทำการรับรองจากผู้นำในชุมชน อีกทั้งการแก้ไขปัญหามีเงื่อนไขทางกฎหมายมาเกี่ยวข้อง

บทที่ 2 สถานการณ์ปัญหาสังคมและความยากจน และโครงการแก้ไขปัญหาของจังหวัดกาฬสินธุ์ 8

2.2.3 กระบวนการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนและผลการดำเนินงานจำแนกรายปัญหา

ปัญหาที่ดินทำกิน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

ขั้นที่ 1 จัดเตรียมข้อมูลด้าน Supply และด้าน Demand

- Supply สำรวจจำนวนและประเภทที่ดินที่จะนำมาช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อน
- Demand จำแนกรายละเอียด สย. 1 เพื่อทราบรายละเอียดกลุ่มความต้องการของผู้จดทะเบียน
 - 1) ไม่มีที่ดินทำกิน
 - 2) มีที่ดินทำกิน แต่ไม่พอ
 - 3) มีที่ดินทำกินต้องการเอกสารสิทธิ์

ขั้นที่ 2 กำหนดรูปแบบการช่วยเหลือผู้เดือดร้อนตามลักษณะ Demand

ขั้นที่ 3 สำรวจ และรังวัดที่ดิน

ขั้นที่ 4 ดำเนินการช่วยเหลือตามรูปแบบขั้นที่ 2 อันได้แก่

- รับรองสิทธิ์
- จัดทำทำกิน

ผลการดำเนินงาน

1) ด้าน **Supply** จากการสำรวจของ ศตจ. พบว่าหน่วยงานที่รับผิดชอบที่ดินประเภทต่าง ๆ มีที่ดินอยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะมาเป็น Supply ได้ทั้งสิ้น 59,585-1-91.56 ไร่ จำแนกได้ ดังตาราง 4

ตารางที่ 4 ผลการสำรวจจำนวนที่ดินที่จะนำมาช่วยเหลือผู้มีปัญหาที่ดินทำกิน

บทที่ 2 สถานการณ์ปัญหา สังคมและความความยากจน และโครงการแก้ไข ปัญหา ของจังหวัด กาฬสินธุ์ 9

ที่แปลงที่อยู่ในเกณฑ์นำเข้าพิจารณา รับรองสิทธิ์ (มีผู้ครอบครอง)	เนื้อที่(ไร่ - งาน - ตารางวา)
- ที่ สปก. (4,572 แปลง)	52,339 - 0 - 07
- ที่นิคมสร้างตนเอง	367 - 0 - 0
- ที่ราชพัสดุ	55 - 2 - 1.39
- ป่าไม้	1,046 - 2 - 16
- สาธารณประโยชน์	5,343 - 1 - 67.2
ที่แปลงว่าง	เนื้อที่
- นิคมสร้างตนเอง	434 - 0 - 0
รวมทั้งสิ้น	59,585 - 1 - 91.56

- 2) ด้าน Demand เมื่อทุกอำเภอ/กิ่งอำเภอ จำแนกแบบ สย.1 เพื่อจัดกลุ่มความต้องการของ
ผู้ลงทะเบียนแล้ว ปรากฏว่ามีความต้องการที่ดินทั้งสิ้น 1,019,558 - 1 - 43 ไร่ จำแนกได้
ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ความต้องการที่ดินทำกินจำแนกตามประเภท

ประเภท	ความต้องการที่ดินทำกิน (ไร่ – งาน - ตารางวา)
ก) ผู้ไม่มีที่ดินทำกิน	546,982 - 1 - 52
ข) มีที่ดินแต่ขอเพิ่ม	307,897 - 3 - 44
ค) เข้าที่ดินของรัฐทำประโยชน์	26,777 - 0 - 16
ง) ถิ่นครองที่ดินของรัฐทำประโยชน์	115,448 - 3 - 28
จ) ไม่สามารถระบุได้	22,453 - 0 - 3
รวมทั้งสิ้น	1,019,558 - 1 - 43

หมายเหตุ ยังไม่ผ่านการตรวจสอบข้อมูลความต้องการที่ดินทำกิน (Re-Check สย. 1/1)

บทที่ 2 สถานการณ์ปัญหา หาสั่ง คมและความความยากจน 10
และโครงการแก้ไข ปัญหา ของจังหวัด กาฬสินธุ์

3) มีผู้ลงทะเบียนแก้ปัญหาที่ดินทำกิน 96,672 ราย ได้รับความช่วยเหลือโดยการรับรองสิทธิจากสำนักงานที่ดินจังหวัดกาฬสินธุ์ นิคมสร้างตนเองภูนิหารายณ์ และสำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดกาฬสินธุ์ แล้ว 5,344 ราย (ร้อยละ 5.73) และกำลังตรวจสอบเพิ่มอีก เมื่อจำแนกเป็นรายอำเภอ/กิ่งอำเภอ พบว่า ได้มีการแก้ไขปัญหาที่ทำกินได้มากที่สุดคือ อำเภอ ห้วยผึ้ง รองลงมาคือ หนองกุงศรี และท่าคันโท ตามลำดับ ส่วนอำเภอที่ยังไม่ปรากฏรายงานชัดเจนคือ อำเภอร่องคำและกิ่งอำเภอฆ้องชัย ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 จำนวนผู้ได้รับการช่วยเหลือการแก้ไขปัญหาที่ทำกินจำแนกเป็นรายอำเภอ

ที่	อำเภอ/กิ่ง อำเภอ	ผู้จดทะเบียน สย.1(ปัญหา)	ช่วยเหลือแล้ว (ราย)					Demand
			ส.ป.ก.	ที่ดิน	นิคมฯ	รวม	ร้อยละ	คงเหลือ(ปัญหา)
1.	ยางตลาด	11,893	213	181	-	394	3.31	11,281
2.	กุฉินารายณ์	8,247	434	13	-	447	5.42	7,800
3.	กมลาไสย	5,660	3	-	-	3	0.05	5,657
4.	เมืองกาฬสินธุ์	11,708	236	118	-	354	3.02	11,354
5.	ห้วยเม็ก	5,049	-	245	-	245	4.85	4,762
6.	หนองกุศรี	8,363	1,043	5	-	1,048	12.53	7,194
7.	สมเด็จ	5,427	39	173	-	212	3.91	5,215
8.	นามน	4,917	315	2	-	317	6.45	4,600
9.	คำม่วง	4,655	10	6	-	16	0.34	4,359
10.	คอนจาน	2,842	145	8	-	153	5.38	2,689
11.	เขาวง	4,829	4	69	-	73	1.51	4,756
12.	ท่าคันโท	4,465	544	-	-	544	12.18	3,892
13.	สามชัย	3,108	366	1	-	367	11.8	2,451
14.	หนองชัย	2,075	-	-	-		0	1,303
15.	ห้วยผึ้ง	2,803	160	12	228	400	14.27	2,354
16.	นาคู	4,275	-	40	193	233	5.45	4,042
17.	สหัสขันธ์	5,362	75	463	-	538	10.03	4,807
18.	ร่องคำ	994	-	-	-	-	0	925
รวม		96,672	3,587	1,336	421	5,344		89,441
ช่วยเหลือแล้วคิดเป็นร้อยละ 5.73								

บทที่ 2 สถานการณ์ปัญหา สังคมและความความยากจน 11
และโครงการแก้ไข ปัญหา ของจังหวัด กาฬสินธุ์

ปัญหาคนเร่ร่อน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

ขั้นที่ 1 ติดตามสัมภาษณ์ผู้เดือดร้อนเพื่อทราบความต้องการ

ขั้นที่ 2 ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การช่วยเหลือ

ผลการดำเนินงานแก้ไขปัญหาคคนเร่ร่อน

ลักษณะการดำเนินงาน	ราย
1. ติดตามสัมภาษณ์บุคคลที่จดทะเบียนแล้ว	153
2. เป็นบุคคลไม่เข้าข่ายที่จะได้รับความช่วยเหลือตามหลักเกณฑ์	92
3. เป็นคนยากจนสมควรได้รับการช่วยเหลือโดยการสงเคราะห์มอบเงินคนละ 1,000 บาท	56
4. เป็นคนโรคจิตที่เข้าข่ายได้รับการช่วยเหลือ	4
5. เป็นคนเร่ร่อนที่เข้าข่ายจะส่งไปให้สถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่งบ้านเมตตา จังหวัดนครราชสีมา	1

ปัญหาผู้ประกอบการอาชีพผิดกฎหมาย

ขั้นตอนการดำเนินงาน

ขั้นที่ 1 สัมภาษณ์บุคคลผู้จดทะเบียนเพื่อทราบความต้องการ

ขั้นที่ 2 ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การช่วยเหลือด้านอาชีพ

ผลการดำเนินงาน

1. ทำการสัมภาษณ์ผู้ลงทะเบียนไปแล้ว 132 ราย

2. จากการสัมภาษณ์ พบว่า มีผู้ไม่ผ่านการประชาคม 17 ราย ที่เหลือ 115 ราย

ให้การช่วยเหลือดังนี้

ลักษณะการดำเนินงาน	ราย
1. ให้คำปรึกษาแนะนำ	93
2. ได้เงินทุน	2
3. ได้งานทำ	15
4. อื่น ๆ	5

บทที่ 2 สถานการณ์ปัญหา สังคมและความความยากจน 12

และโครงการแก้ไข ปัญหา ของจังหวัด กาฬสินธุ์

ปัญหาให้ความช่วยเหลือนักเรียน/นักศึกษา มีรายได้จากอาชีพที่เหมาะสม

ขั้นตอนการดำเนินงาน

ขั้นที่ 1 จัดทำทะเบียนนักเรียน/นักศึกษา ที่ต้องการความช่วยเหลือ

ขั้นที่ 2 ประสานงานสถานศึกษา , ส่วนราชการและภาคเอกชนทำโครงการจ้างงานนักเรียน
นักศึกษา

ผลการดำเนินงาน

ปัจจุบัน ให้ความช่วยเหลือไปแล้ว 4,879 ราย คิดเป็นร้อยละ 59.55

ปัญหาการถูกละเลย

ขั้นตอนการดำเนินงาน

ขั้นที่ 1 จัดกลุ่มข้อมูลผู้ถูกละเลย

ขั้นที่ 2 สัมภาษณ์ผู้ถูกละเลย เพื่อทราบรายละเอียดของคดี

ขั้นที่ 3 ส่งเรื่องให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำการแก้ไขปัญหา

ผลการดำเนินงาน

จัดกลุ่มผู้ถูกละเลยได้เป็น 4 กลุ่ม และดำเนินการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

รวม 1,298 ราย คือ แยกเป็น

ลักษณะของกลุ่ม	ราย
1. ด้านแรงงาน	162
2. ด้านซื้อขาย	392
3. ด้านกู้ยืม	698
4. อื่น ๆ	42

บทที่ 2 สถานการณ์ปัญหา สังคมและความความยากจน 13

และโครงการแก้ไข ปัญหา ของจังหวัด กาฬสินธุ์

ปัญหาที่อยู่อาศัยของคนจน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

ขั้นที่ 1 จัดกลุ่มข้อมูลความต้องการของผู้ลงทะเบียน

- ต้องการบ้านราคาถูก
- ต้องการที่ดินปลูกบ้าน
- ต้องการสิทธิเช่าที่

ขั้นที่ 2 ให้ความช่วยเหลือใน 2 ลักษณะ

- 1) เขตชุมชนเมือง บ้านเอื้ออาทรโดยการเคหะแห่งชาติ
- 2) เขตชนบท บ้านมั่นคงโดยประธานธนาคารสนับสนุนสินเชื่อ

ผลการดำเนินงาน

1) โครงการบ้านเอื้ออาทร โครงการที่ 1 ตั้งอยู่ที่ กม.2.4 ถนนกาฬสินธุ์-สหัสขันธ์ ต.เหนือ อ.เมืองกาฬสินธุ์ จ.กาฬสินธุ์ เนื้อที่ประมาณ 50 ไร่ เปิดจองสิทธิ วันที่ 15 - 18 มกราคม 2548 จำนวนที่สร้างตามโครงการบ้านเดี่ยว 2 ชั้น เนื้อที่ขนาด 20 ตารางวา จำนวน 487 หน่วย

ประชาชนจองสิทธิเข้าซื้อ จำนวน 1,365 ราย แยกประเภท ดังนี้

ประเภท	ราย	ร้อยละ
1.1 ผู้ที่จดทะเบียนคนจนด้านที่อยู่อาศัย	535 ราย	39.19
1.2 ผู้จองทั่วไป	828 ราย	60.66
1.3 ผู้ถูกไล่ที่	2 ราย	0.15
รวม	1,365 ราย	100

2) โครงการบ้านเอื้ออาทร โครงการที่ 2 สถานที่ตั้งอยู่ถนนมาประดิษฐ์ อ.เมืองกาฬสินธุ์ จ.กาฬสินธุ์ เนื้อที่ประมาณ 70 ไร่ เปิดจองสิทธิ วันที่ 22 - 25 กรกฎาคม 2548 จำนวนที่สร้างตามโครงการบ้านเดี่ยว 2 ชั้น เนื้อที่ขนาด 20 ตารางวา จำนวน 720 หน่วย

ประชาชนจองสิทธิเข้าซื้อ จำนวน 1,532 ราย แยกประเภท ดังนี้

ประเภท	ราย	ร้อยละ
1.1 ผู้ที่จดทะเบียนคนจนด้านที่อยู่อาศัย	225 ราย	14.75
1.2 ผู้จองทั่วไป	1,306 ราย	85.24
1.3 ผู้ถูกไล่ที่	1 ราย	0.06
รวม	1,532 ราย	100

บทที่ 2 สถานการณ์ปัญหา สังคมและความความยากจน 14
และโครงการแก้ไข ปัญหา ของจังหวัด กาฬสินธุ์

3) โครงการบ้านมั่นคง 1 บ้านจาร์วัฒน์ บริเวณโรงฆ่าสัตว์ ต.กาฬสินธุ์ เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน อนุมัติงบประมาณปี 2548 สนับสนุนโครงการด้านจัดสร้างสาธารณูปโภค เป็นเงิน 1,530,000 บาท มีประชาชนในโครงการจำนวน 29 ครอบครัว ปัจจุบันอยู่ระหว่างการปรับพื้นที่

4) โครงการบ้านมั่นคง 2 บ้านคุ้มห้วย (บริเวณโรงฆ่าสัตว์) ต.กาฬสินธุ์ เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน อนุมัติงบประมาณปี 2548 สนับสนุนโครงการด้านจัดสร้างสาธารณูปโภค เป็นเงิน 6,500,000 บาท มีประชาชนในโครงการจำนวน 99 ครอบครัว ปัจจุบันอยู่ระหว่างการปรับพื้นที่

ปัญหาและให้ความช่วยเหลือผู้ลงทะเบียนด้านอื่น ๆ

ขั้นตอนการดำเนินงาน

ขั้นที่ 1 จัดกลุ่มประเภทความเดือดร้อนของผู้ลงทะเบียนจาก สย. 8

ขั้นที่ 2 ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การช่วยเหลือ

ผลการดำเนินงาน

1) จัดกลุ่มประเภทความเดือดร้อนของผู้ลงทะเบียนได้ 5 กลุ่ม

1. น้ำท่วม , ภัยแล้ง
2. ต้องการเงินทุน , งานอาชีพ
3. เอกสารสิทธิ์ที่ดินแต่ไม่ใช่เกษตรกร
4. คนพิการ คนชรา
5. ปัญหาอื่น ๆ

2) ประสานหน่วยงานช่วยเหลือตามกลุ่มประเภทความเดือดร้อน จำนวน 9,361 ราย

ปัญหาหนี้สินภาคประชาชน

ประเภท	ปัญหา
1. หนี้ในระบบธนาคาร	4,794
2. หนี้ในระบบชุมชน	218,710
3. หนี้นอกระบบ	39,196
รวม	262,700

บทที่ 2 สถานการณ์ปัญหา สังคมและความความยากจน และโครงการแก้ไข ปัญหา ของจังหวัด กาฬสินธุ์ 15

ขั้นตอนการดำเนินงาน

- 1) จัดตั้งคณะผู้เจรจาหนี้ 144 คณะ
- 2) ให้คณะผู้เจรจาหนี้จัดทำปฏิทินการเจรจาหนี้ระหว่างมิถุนายน – สิงหาคม 2547
- 3) ปฏิบัติการเจรจาหนี้ตามปฏิทิน
- 4) คณะทำงานระดับจังหวัดติดตามเร่งรัด และสนับสนุนการปฏิบัติ
- 5) จัดให้มีระบบรายงานความก้าวหน้าทุกวัน
- 6) จัดประชุมคณะทำงานฯ เพื่อติดตามความก้าวหน้าในรายทุกวันที่ 20 ของเดือน
- 7) จัดทำโครงการ สนับสนุนการปฏิบัติงานของคณะทำงานแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชนดังนี้

ก) โครงการจัดทำแบบพิมพ์เจรจาปรับโครงสร้างหนี้ในระบบ (แบบ น. 2) เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชน

ข) โครงการประกวดความสามารถของคณะเจรจาปรับโครงสร้างหนี้ในระบบ

ตารางที่ 7 จำนวนปัญหาและมูลหนี้ในระบบ (ผลการดำเนินงาน ณ วันที่ 5 กันยายน 2548)

ที่	อำเภอ/กิ่งอำเภอ	จำนวนปัญหา	ร้อยละ	มูลหนี้ (บาท)
1.	ยางตลาด	5,063	12.92	294,601,211.20
2.	กุฉินารายณ์	3,507	8.95	185,634,614.00
3.	กมลาไสย	3,353	8.55	194,884,071.55
4.	เมืองกาฬสินธุ์	2,920	7.45	182,250,768.09
5.	ห้วยเม็ก	2,736	6.98	133,166,445.00
6.	หนองกุงศรี	2,599	6.63	136,535,519.39
7.	สมเด็จ	2,361	6.02	142,868,594.78
8.	นามน	2,295	5.86	116,401,087.20
9.	คำม่วง	2,258	5.76	81,926,672.02
10.	ดอนจาน	1,853	4.73	77,588,070.13
11.	เขาวง	1,781	4.54	85,215,046.00
12.	ท่าคันโท	1,768	4.51	77,675,246.44
13.	สามชัย	1,362	3.47	54,301,270.00
14.	ฆ้องชัย	1,273	3.25	89,164,507.00
15.	ห้วยผึ้ง	1,233	3.15	73,377,893.00
16.	นาแก	1,117	2.85	68,578,084.25
17.	สหัสขันธ์	928	2.37	41,769,855.30
18.	ร่องคำ	789	2.01	42,589,363.00
รวม		39,196	100.00	2,078,528,318.35

บทที่ 2 สถานการณ์ปัญหา สังคมและความความยากจน 16
และโครงการแก้ไข ปัญหา ของจังหวัด กาฬสินธุ์

1) ผลการเจรจาหนี้

- มีการเจรจาหนี้ ทั้งหมด 39,196 ราย คิดเป็น ร้อยละ 100 ของจำนวนปัญหาหนี้
นอกระบบ
- ยุติเรื่อง 38,969 ราย คิดเป็น ร้อยละ 99.42
- ไม่ประสบความสำเร็จ ในการเจรจา 226 ราย คิดเป็น ร้อยละ 0.58

2) ผลการเจรจาหนี้ นอกระบบ พบว่าได้ข้อยุติและลูกหนี้ประสงค์จะเข้าธนาคาร ร้อยละ 12.32 และเมื่อติดตามการโอนหนี้เข้าธนาคารเจ้าหนี้รับโอนให้ธนาคารค้ำประกันได้เพียง ร้อยละ 25 เท่านั้น ดังตารางที่ 8 และ 9

ตารางที่ 8 ผลการเจรจาหนี้ นอกระบบ

กรณีได้ข้อยุติ	ราย	ร้อยละ	มูลหนี้
- ลูกหนี้ประสงค์เข้าสู่ระบบธนาคาร	4,828	12.32	311,358,783.31
- ลูกหนี้สามารถตกลงกับเจ้าหนี้ (แต่ไม่ประสงค์เข้าระบบธนาคาร)	19,570	49.93	954,651,311.10
- ลูกหนี้ขอถอนเรื่องคืน	8,729	22.27	371,155,636.22
- ลูกหนี้เจ้าหนี้ไม่มาเจรจา หรือคณะเจรจา ไม่สามารถติดต่อกับลูกหนี้เจ้าหนี้ได้	3,435	8.76	300,174,924.82
- อื่น ๆ	2,407	6.17	137,477,288.90
รวม	38,969	6.14	1,937,340,655.45
กรณีไม่ได้ข้อยุติ	ราย		มูลหนี้
- ตกลงกันไม่ได้	226	0.57	7,618,130.00
รวมทั้งสิ้น	39,195	199	1,944,958,785.45

ตารางที่ 9 ผลการติดตามการโอนหนี้เข้าสู่ระบบธนาคาร (ณ วันที่ 5 กันยายน 2548)

ลักษณะการดำเนินการ	ราย	ร้อยละ	มูลหนี้
- เจ้าหนี้รับ - เงินและโอนทรัพย์สินค้ำ ประกันและ ลูกหนี้ เข้าสู่ระบบธนาคารแล้ว	1,247	25.83	67,360,472.00
- ธนาคารปฏิเสธการให้สินเชื่อ	2,789	57.76	175,972,643.00
- อยู่ระหว่างการพิจารณาให้สินเชื่อของธนาคาร	792	16.41	68,046,908.31
รวม	4,828	100	311,358,783.31

บทที่ 2 สถานการณ์ปัญหา สังคมและความความยากจน 17
และโครงการแก้ไข ปัญหา ของจังหวัด กาฬสินธุ์

2.2.4 การดำเนินงานการรवानแก้จน จังหวัดกาฬสินธุ์

ระดับจังหวัด

จังหวัดกาฬสินธุ์ได้จัดการรวานแก้จน ออกไปให้ความช่วยเหลือและบรรเทาความเดือดร้อน ของราษฎรผู้จดทะเบียน ทั้งสิ้น จำนวน 18 ครั้ง ปรากฏผลดังนี้
 จำนวนผู้เข้าร่วมงานการรวานแก้จน แยกเป็น

ผู้เข้าร่วมงานการรวานแก้จน	ราย
- ประชาชน	30,487
- ข้าราชการ	3,396
- ภาคเอกชน	576
รวม	38,969

ข้อมูล ณ. วันที่ 5 กันยายน 2548

การแก้ไขปัญหาให้กับประชาชน รวมทั้งสิ้น 20,960 คน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการให้บริการ ด้านอื่นๆ (ร้อยละ 70.35) รองมาเป็นการบริการช่วยเหลือคนเจ็บป่วย แต่พบว่าการแก้ไข ปัญหาในระดับบุคคลที่เป็นปัญหาความยากจน มีน้อยมาก ดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 จำนวนผู้มารับบริการการแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนจากการรวานแก้จน ของจังหวัดกาฬสินธุ์ ปี 2548

ประเภทปัญหาที่แก้ไข	ปัญหา	ร้อยละ
- หางานให้ทำ	384	1.83
- ฝึกอาชีพ	1,125	5.34
- ดูแลคนพิการ	80	0.38
- ช่วยเหลือคนเจ็บป่วย	3,653	17.36
- ช่วยเหลือเด็ก/เยาวชน	992	4.72
- บริการอื่นๆ	14,797	70.35
รวม	21,031	100

บทที่ 2 สถานการณ์ปัญหาสังคมและความยากจน และโครงการแก้ไขปัญหา ของจังหวัดกาฬสินธุ์ 18

ระดับอำเภอ

อำเภอ/กิ่งอำเภอ ได้จัดการวางแผนงานด้านอำเภอ/กิ่งอำเภอ และจัดชุดปฏิบัติการลงพื้นที่ เข้าไปในพื้นที่ เพื่อออกไปพบปะเยี่ยมเยียนผู้จดทะเบียนโดยดำเนินการ ดังนี้

1. จัดชุดปฏิบัติการลงพื้นที่ไปหาคนจนตามเป้าหมาย โดยใช้กระบวนการ 4 ท. คือ พิจารณาทักษะ ต่อชีวิต การงาน ทักษะ ฝีมือ แรงงาน ทรัพยากร ที่ดิน ป่าจัย การผลิต และค้นหาทางออก ร่วมวิเคราะห์และร่วมตัดสินใจ โดยมีเป้าหมายออกไปดำเนินการพบปะทุกครัวเรือน ยากจนที่จดทะเบียน
2. ช่วยเหลือและบรรเทาความเดือดร้อนของราษฎรผู้จดทะเบียน โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งในระดับอำเภอ/จังหวัด
3. จัดทำระบบฐานข้อมูล 4 ท. โดยจัดทำโปรแกรมบันทึกข้อมูล 4 ท. และข้อมูลครัวเรือน ให้อำเภอ/กิ่งอำเภอ บันทึกข้อมูลลง Website <http://www.pockalasin.in.th/poor/> ซึ่งใช้พื้นที่บน Server ของจังหวัดกาฬสินธุ์ (Provincial Operation Center : POC) เพื่อ Verify ข้อมูล 4 ท. และจัดทำ Profile รายครัวเรือน

สรุปสถานการณ์ปัญหาสังคมและความยากจน และโครงการแก้ไขปัญหา ของจังหวัดกาฬสินธุ์ ปี 2548

- 1.สถานการณ์ ผู้มาลงทะเบียนความยากจน จำนวน 179,618 ราย

คิดเป็นร้อยละ 18.49 ของจำนวนประชากรทั้งจังหวัด

สาเหตุของปัญหา 3 อันดับแรก คือ

- ปัญหาหนี้สินภาคประชาชน ร้อยละ 48.99
- ปัญหาที่ดินทำกิน (ร้อยละ 48.99)
- ไม่มีที่อยู่อาศัย ร้อยละ 8.77

2. การจัดองค์กร มีคณะทำงาน 4 คณะ ประกอบด้วย

1. ศูนย์อำนวยการปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนจังหวัดกาฬสินธุ์ (ศตจ. กส.)

2. คณะทำงานแก้ไขปัญหาด้านสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการและมีคณะอนุกรรมการ 7 คณะตามประเภทการขึ้นทะเบียนความยากจนและมีส่วนราชการระดับจังหวัดเป็นประธานและเลขาคณะทำงาน

บทที่ 2 สถานการณ์ปัญหาสังคมและความยากจน 19
และโครงการแก้ไขปัญห ของจังหวัดกาฬสินธุ์

3. คณะทำงานส่งเสริมอาชีพ และการมีงานทำ

4. การรื้อฟื้นแก้งจ้งหวัดกาฬสินธุ์

ส่วนระดับอำเภอจัดตั้งองค์กร คณะ

1. ศูนย์ปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนอำเภอ (ศตจ.อ./กึ่ง อ.)มีนายอำเภอ ปลัดอำเภอ
ผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ เป็น ผู้อำนวยการ ปลัดอำเภอ เป็นเลขานุการ

2 คณะทำงานแก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของคณจน

3 คณะเจรจาหนี้อำเภอ /กิ่งอำเภอ

4 การรื้อฟื้นแก้งจ้งอำเภอ/กิ่งอำเภอ และชุดปฏิบัติการแก้งจ้งทุกตำบล

3 ผลการดำเนินงานแก้ไขปัญหาดังสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการ

การแก้ไขปัญหภาพรวมยังทำได้น้อยเพียง ร้อยละ 21.18 โดยปัญหาหนี้สินภาคประชาชน
ปัญหาที่ดินทำกิน และคณจนไม่มีที่อยู่อาศัย ทำได้ ร้อยละ27.68,5.73และ3.02 ซึ่งเป็นปัญหา
ที่สำคัญและจำนวนคณจนเยอะมาก และมีปัจจัยเกี่ยวข้องหลายเรื่องเช่นกฎหมายที่ดิน การ
กำหนดขอบเขตปัญหา

และเมื่อจำแนกผลการแก้ไขปัญหาด้านมีผลการดำเนินงานคือ

- **ปัญหาที่ทำกิน** มีโครงการสำรวจจำนวนและประเภทที่ดินที่จะนำมาช่วยเหลือผู้ที่
เดือดร้อน ได้จำนวน 59,585 ไร่ แต่ความต้องการของผู้เดือดร้อนมีถึง 1,019,558
ไร่โดยความเข้าใจของประชาชนเข้าใจว่า ถ้ามีที่ดินมากจะทำให้ปลูกพืชได้มาก
และจะแก้งจ้งได้ ในขณะที่ที่ดินมีอยู่ยังใช้ประโยชน์ไม่ได้เต็มที่
- **ปัญหา ปัญหาคนเร่ร่อน** มีแนวทางคือเข้าไปศึกษาวิเคราะห์และประสานหน่วย
งานที่เกี่ยวข้องช่วยเหลือ
- **ปัญหาให้ความช่วยเหลือนักเรียน/นักศึกษา** มีรายได้จากอาชีพที่เหมาะสมมอบ
หมายให้ ส่วนราชการและภาคเอกชนทำโครงการจ้างงานนักเรียนนักศึกษา
- **ปัญหาการถูกหลอกลวง** มีแนวทางคือเข้าไปสัมภาษณ์วิเคราะห์ปัญหาและ ส่ง
เรื่องให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำการแก้ไขปัญห

บทที่ 2 สถานการณ์ปัญหา สังคมและความความยากจน 20
และโครงการแก้ไขปัญห ของจังหวัด กาฬสินธุ์

- **ปัญหาที่อยู่อาศัยของคนจน** มีโครงการบ้านเอื้ออาทรในเขตเทศบาล 2 โครงการ แต่กลุ่มที่จดทะเบียนปัญหาที่อาศัย ได้จอง ร้อยละ 26.23 และส่วนใหญ่เป็นผู้จองทั้งไป ร้อยละ 73.66 และมีโครงการบ้านมั่นคง ที่สนับสนุนงบประมาณ โดยพอช. ซึ่งใช้งบประมาณ 8,030,000. บาท มีประชาชนในโครงการ 128 คน
- **ปัญหาน้ำดื่ม** ซึ่งส่วนใหญ่เป็นหนี้ในชุมชน ได้จัดทำโครงการ สนับสนุนการปฏิบัติงานของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาหนี้ภาคประชาชน โดยมีคณะกรรมการนี้ 144 คณะ และมีการประกวดความสามารถของคณะกรรมการปรับ โครงสร้างหนี้ในระบบ
- **ปัญหาอื่นๆ เช่น** ภัยแล้ง น้ำท่วม มีการจัดกลุ่มปัญหาและประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ช่วยเหลือ
- **โครงการคาราวานแก้จน** ส่วนใหญ่จะเป็นการให้บริการด้านอื่นๆ (ร้อยละ 70.35) มากกว่ากลุ่มมีปัญหาความยาก

วิจารณ์การดำเนินงานแก้ไขปัญหความยากจนของจังหวัด

- มีจุดแข็งในเรื่องการแก้ไขปัญหที่เกี่ยวกับระเบียบกฎหมาย เช่นการจัดสรรที่ดิน, การแก้ไขปัญหประกอบอาชีพผิดกฎหมาย
- โครงสร้างการทำงานแก้ไขปัญหความยากจนมีหลายคณะและแยกตามภารกิจหน้าที่ของหน่วยงาน(Function Base)มากกว่า การทำงานเชิงพื้นที่หรือกลุ่มเป้าหมาย(Area & people Base)จึงอาจซ้ำซ้อนในเชิงพื้นที่และบุคคลเป้าหมายได้ ทำให้ชุมชน ประชาชน เบื่อหน่ายกับการตอบแบบสอบถามหรือให้ปากคำ
- ให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเสนอแผนแก้ไขปัญหตามบทบาทภารกิจ โดยมีส่วนปกครอง เป็นแม่งานประสานแผนทำให้เกิดความเป็นเอกภาพ แต่ลักษณะโครงการที่จัดทำส่วนใหญ่ยึดแนวทางตามที่รัฐบาลกำหนดทั้งรูปแบบและเร่งรัดกำหนดเวลาส่งงาน ทำให้ขาด

บทที่ 2 สถานการณ์ปัญหา สังคมและความความยากจน 21

ความยืดหยุ่น ขาดการสร้างสรรค์แนวทางใหม่ที่เหมาะสมกับพื้นที่ และได้ข้อมูลมากกว่า
การแก้ไขปัญหาจริง

- โครงการส่วนใหญ่ยังมี การกำหนดคำนิยามและกลุ่มเป้าหมายที่เป็นคนจนยังไม่ชัดเจน
- การรับรู้ นโยบายและการแปลงสู่การปฏิบัติขาดการบูรณาการ และขาดการเชื่อมโยงแผน
สู่ระดับท้องถิ่นและชุมชน
- การมีส่วนร่วมของระดับท้องถิ่น ชุมชนยังมีน้อย
- ชุมชนยังไม่มีกระบวนการเรียนรู้การวิเคราะห์ปัญหาระดับครัวเรือน ชุมชน
- การพัฒนาศักยภาพการขององค์กรชุมชนแก้ไขปัญหาความยากจนยังมีน้อยและไม่เป็น
ระบบ
- การดำเนินงานขาดการติดตามประเมิน การแก้ไขปัญหาความยากจนระดับบุคคล ครัว
เรือน

ข้อเสนอแนะ

- 1) หน่วยงานจังหวัดควรเป็นผู้แก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้าง ปัญหาโครงสร้างพื้นฐานที่
เกี่ยวข้องกับการเกษตร และโครงการใหญ่ ที่ใช้งบประมาณมาก ปัญหาเกี่ยวข้องับเรื่องระเบียบกฎ
หมาย ที่ทำกั้น การสร้างงาน การฝึกอาชีพ ควรให้หน่วยงานระดับจังหวัดรับผิดชอบและเป็นหน่วย
ประสานงานเชิงนโยบายและระบบการจัดสรรงบประมาณ
- 2) ควรให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นเจ้าภาพหลักในการประสานงานและดูแลแก้ไข
ปัญหาความยากจนเนื่องใกล้ชิดกับชุมชนและเข้าถึงปัญหาของบุคคลมากกว่าส่วนราชการ
- 3) โครงการและแนวทางควรยืดหยุ่นให้ระดับพื้นที่ ระดับชุมชน ตำบล อำเภอ หารูปแบบ
ที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาความยากจน
- 4) การกำหนดเจ้าภาพดูแลแก้ไขปัญหาความยากจนระยะยาว ควรสร้างพลังให้คนในชุมชน
เป็นเจ้าของด้วย เช่น คนที่มีที่ดินที่มากให้ทำสัญญาของกลุ่มคนจนเป็นแรงงานและแบ่งผลผลิตให้
และให้สามารถเป็นมูลค่าไปลดหย่อนภาษีได้ เป็นต้น
- 5) การบูรณาการงบประมาณ ของหน่วยงาน ควรแบ่งจัดสรรเงิน เป็นกองทุนกลางสำหรับ
นโยบายแก้ไขปัญหาความยากจน (Agenda Matching Fund) เพื่อนำไปบูรณาการเชิงพื้นที่และกลุ่มเป้า
หมาย มากกว่าการแบ่งไปจัดทำโครงการของหน่วยงานเพื่อลดความซ้ำซ้อน
- 4) การแก้ไขปัญหารายบุคคลควรกำหนด ระดับความรุนแรงของปัญหา และระยะเวลาการ
แก้ไขปัญหาเป็น เร่งด่วน ปานกลาง ระยะยาว

บทที่ 3

กระบวนการจัดทำแผนชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม และความยากจนเชิงบูรณาการ จังหวัดกาฬสินธุ์

3.1 การบริหารจัดการ

3.1.1 การเตรียมความพร้อมปัจจัยนำเข้า

การเตรียมความพร้อมของจังหวัดกาฬสินธุ์ ประกอบไปด้วยการเตรียมความพร้อมด้านคณะทำงานบูรณาการ ด้านผู้ประสานงาน ด้านงบประมาณ และด้านแผนปฏิบัติการ ผลการประเมินปรากฏผลดังต่อไปนี้

1 โครงสร้างคณะทำงานจัดทำแผนชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจน

มีการแต่งตั้งคณะทำงานจัดทำแผนชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการร่วมกัน ระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน เพื่อรับผิดชอบการดำเนินงาน โครงการโดยตรง จำนวน 5 คณะประกอบด้วย

- คณะทำงานระดับจังหวัด 1 คณะ ตามคำสั่งที่ 746/2548 ลงวันที่ 28 เมษายน 2548
- คณะวิทยากรจัดทำแผนชุมชนระดับจังหวัด (ครู ก.) มี 5 คณะ จาก 9 หน่วยงาน
- คณะทำงานระดับอำเภอ 18 คณะ มีนายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ เป็นหัวหน้าคณะทำงาน มีหน่วยงานร่วม จำนวน 10 หน่วยงาน
- คณะวิทยากรระดับตำบล (ครู ข.) 135 คณะ 10 คน จาก 10 หน่วยงาน ซึ่งคณะทำงานจัดทำแผนชุมชนระดับตำบล จะทำหน้าที่เป็นวิทยากร ครูข. เพื่อฝึกอบรมทีมงานวิจัยชุมชน ซึ่งมี จำนวน 395 ทีมงาน คณะทำงานที่แต่งตั้งขึ้นส่วนใหญ่แต่งตั้งมาจากตัวแทนหน่วยราชการภาครัฐในจังหวัด ส่วนหนึ่งจะเป็นตัวแทนอาสาสมัครภาคประชาชน
- ผู้แทนหมู่บ้าน/ชุมชน 30 โดยประกอบด้วย

บทบาทหน้าที่ของคณะทำงานแผนชุมชน

1. เก็บข้อมูลรอบครัว / ชุมชน
2. วิเคราะห์ข้อมูลรอบครัว / ชุมชน
3. จัดเวทีทำแผน

4. จัดเวทีประชาพิจารณ์แผน
5. ประสานกับหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ
6. ปฏิบัติการแก้ไขปัญหายากจนภายในชุมชน

กรอบการคัดเลือกคณะทำงานแผนชุมชน 30 คน

กลุ่มองค์กรที่เป็นทางการ รวม 11 คน

1. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน 1 คน
2. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 2 คน
3. สมาชิก อบต. 2 คน
4. อสม. 5 คน
5. ตัวแทนข้าราชการครู 1 คน

กลุ่มองค์กรที่ไม่เป็นทางการ

1. ปราชญ์ชาวบ้าน 2 คน
2. ตัวแทนกลุ่มผู้ยากจน 3 คน
3. ตัวแทนเยาวชน 2 คน
4. กลุ่มสตรีแม่บ้าน 3 คน
5. กลุ่มอาชีพ 5 คน
6. สถาบันการเงิน / ออมทรัพย์ 2 คน
7. ผู้ประกอบการร้านค้า 2 คน

2 ด้านผู้ประสานงาน

จากการประเมินพบว่า ภาคประชาชนมีการคัดเลือกผู้ประสานงานโครงการในระดับอำเภอ 18 คน ระดับตำบล จำนวน 135 คน ผู้ประสานงานคัดเลือกมาจากอาสาสมัครที่เป็นข้าราชการ ผู้นำองค์กรในพื้นที่ พระสงฆ์ องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น และผู้แทนกลุ่มคนจนผู้จดทะเบียน การประสานงานของในทุกระดับมีทั้งรูปแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ รูปแบบเป็นทางการ ได้แก่ การประชุมชี้แจง หนังสือราชการ หนังสือขอความร่วมมือ ผ่านระบบบริหารองค์กร รูปแบบไม่เป็นทางการ ได้แก่ การประสานทางโทรศัพท์ ติดต่อพูดคุยระหว่างตัวต่อตัวในระหว่างปฏิบัติงานและไม่ปฏิบัติการ ดำเนินการดังกล่าวนี้จะใช้ทั้งระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และในชุมชน

3 ด้านงบประมาณ

งบประมาณในการดำเนินโครงการ มีจำนวนทั้งสิ้น 10,942,380 บาท มีการบูรณาการงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนกองทุนวิจัย และของจังหวัดจาก 2 หน่วยงานคือพัฒนาชุมชนและสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด

- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย 4,939,160 บาท ผ่านมาทาง ศตจ.ปชช.กส. จำนวน 3,923,000 บาท ศตจ.จังหวัด 1,016,160 บาท
- งบบูรณาการ จังหวัด(งบผู้ว่าฯ CEO) จำนวน 6,003,220 บาท ผ่านมาทาง สำนักงานพัฒนาชุมชน จำนวน 4,000,000 บาท สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด 2,003,220 บาท

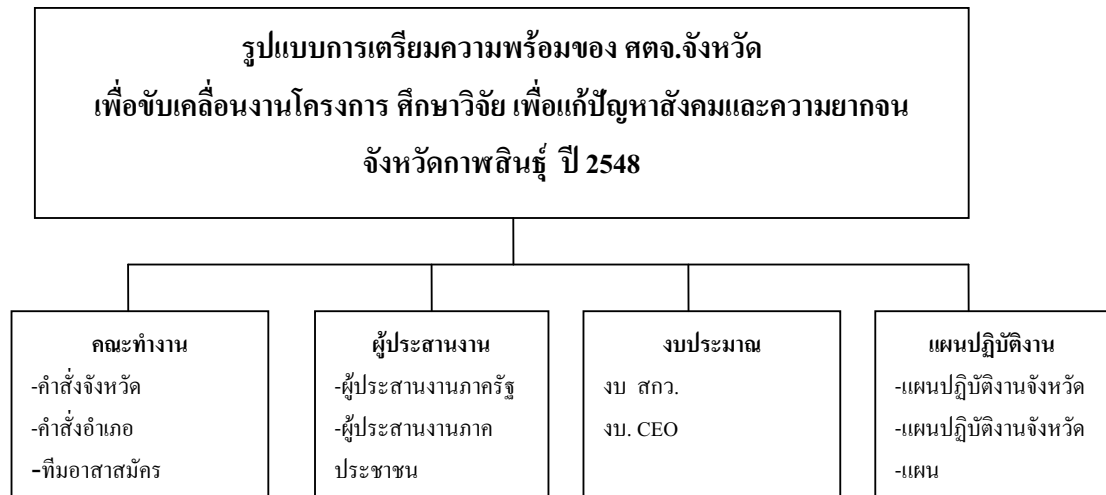
4 ด้านแผนปฏิบัติงาน

มีความพร้อมของกลไกระดับจังหวัด ดังนี้

ลำดับ ที่	องค์กร	การเตรียมความพร้อมของกลไกจังหวัด			
		คณะทำงาน	ผู้ประสานงาน	งบประมาณ	แผนปฏิบัติงาน
	ศตจ.จังหวัด ศตจ.อำเภอ และศตจ.ตำบล	คณะทำงานจัดทำแผนชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ตามคำสั่งที่ 746/2548 องค์ประกอบ มีภาคีภาครัฐรัฐวิสาหกิจและภาคประชาชน	มีผู้ประสานงาน ศตจ.จังหวัด และผู้ประสานงาน ศตจ.ภาคประชาชน	งบประมาณทั้งสิ้น จำนวน 10,942,380 บาท ได้รับการสนับสนุนจาก สกว.4,931,160 บาท จากจังหวัดฯ 6,003,220 บาท	มีแผนปฏิบัติงานที่ชัดเจนทุกขั้นตอน

โดยสรุป การเตรียมความพร้อมของจังหวัด ในการขับเคลื่อนงานโครงการ มีการออกคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานจัดทำแผนชุมชนระดับจังหวัด อำเภอ และระดับตำบล ส่วนในระดับชุมชนไม่มีการออกคำสั่งแต่งตั้งเป็นลายลักษณ์อักษร แต่มีการทำหนังสือมอบหมายงานให้พื้นที่ดำเนินการ คัดเลือกทีมงานการจัดทำแผนชุมชนระดับหมู่บ้าน/ท้องถิ่น การประสานงานโครงการจะมีการแต่งตั้งผู้ประสานงานโครงการทั้งภาครัฐและภาคประชาชน ในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล รูปแบบการประสานงานจะใช้ทั้งรูปแบบเป็นทางการและไม่

เป็นทางการ งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจะมาจาก 2 ส่วน คือ จากงบประมาณสำนักงานกองทุนสนับสนุนวิจัย และงบพัฒนาจังหวัด หรือบผู้ว่า CEO

ภาพที่ 1 แสดงรูปแบบการเตรียมความพร้อมของจังหวัด

ตารางแสดงจำนวนพื้นที่ดำเนินการนำร่องและนอกร่องในการจัดทำแผนชุมชน

จำนวน อำเภอ/ กิ่งอำเภอ	จำนวนทั้งหมด		พื้นที่ตำบลนำร่อง		พื้นที่นอกตำบลนำร่อง	
	ตำบล	หมู่บ้าน /ชุมชน	จำนวน ตำบล	จำนวน หมู่บ้าน	จำนวน ตำบล	หมู่บ้าน /ชุมชน
14/4	135	1,592	35	392	100	1,200

3.2 .กระบวนการดำเนินโครงการ มีการกำหนดมีขั้นตอนกระบวนการดำเนินงาน 18 ตอนดังนี้

3.2.1 การจัดทำหลักสูตรและคู่มือการจัดทำแผนชุมชน

3.2.2 การจัดทำแผนปฏิบัติการระดับพื้นที่การจัดทำแผนชุมชน

2.3 การประชุมชี้แจงแนวทางปฏิบัติและวางแผนการดำเนินงานในการจัดทำแผนชุมชนระดับจังหวัด

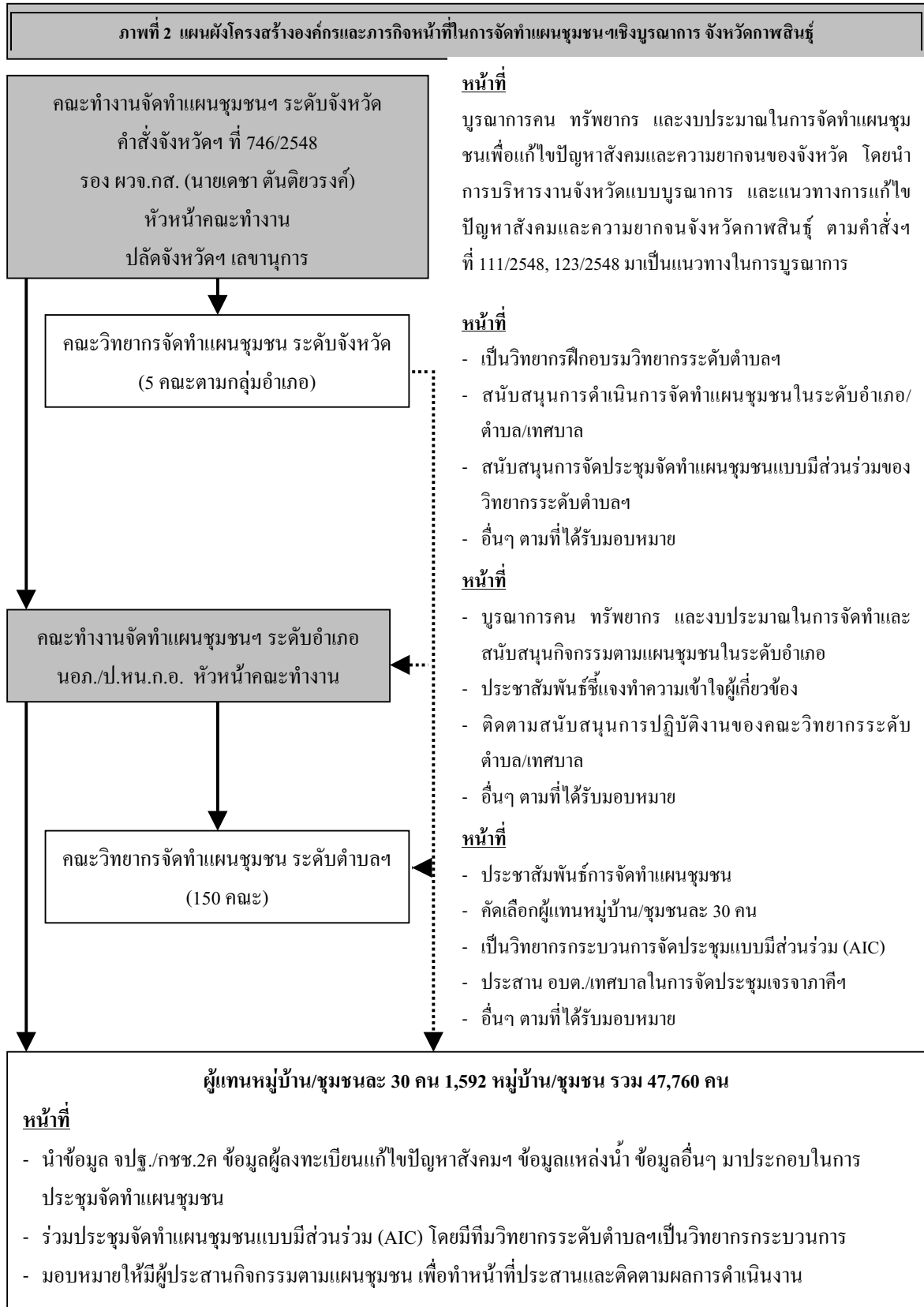
- 3.2.4 การประชุมชี้แจงแนวทางปฏิบัติและวางแผนการดำเนินงานในการจัดทำแผนชุมชนระดับอำเภอ
- 3.2.5 ฝึกอบรมเตรียมความพร้อมคณะวิทยากรระดับจังหวัด (ครู ก. 2 วัน)
- 3.2.6 ฝึกอบรมวิทยากรระดับตำบล/เทศบาล (ครู ข. 2 วัน)
- 3.2.7 ประชาสัมพันธ์และคัดเลือกบุคคลเป้าหมายคณะทำงานแผนหมู่บ้านชุมชน/เข้าร่วมประชุม AIC จัดทำแผนชุมชน
- 3.2.8 ฝึกอบรมการใช้เครื่องมือและการวิเคราะห์ข้อมูลคณะทำงานแผนหมู่บ้าน/ชุมชน (เฉพาะ 35 ตำบลนำร่อง 1 วัน)
- 3.2.9 จัดเก็บข้อมูลหมู่บ้าน/ชุมชนและข้อมูลครัวเรือน (เฉพาะ 35 ตำบลนำร่อง)
- 3.2.10 เวทีสรุปสังเคราะห์ข้อมูลรอบครัวและหมู่บ้าน/ชุมชน จัดทำแผนชุมชนและแผนครอบครัว (เฉพาะ 35 ตำบลนำร่อง)
- 3.2.11 นำเสนอร่างแผนชุมชนเพื่อประชาพิจารณ์และจัดปรับปรุงแผน (เฉพาะ 35 ตำบลนำร่อง)
- 3.2.12 จัดประชาคมกลุ่มเป้าหมายตามกระบวนการ AIC ในการจัดทำแผนชุมชน (นอกพื้นที่นำร่อง)
- 3.2.13 ประชุมเจรจาภาคีเพื่อสนับสนุนกิจกรรมตามแผนชุมชนระดับตำบล
- 3.2.14 บันทึกแผนชุมชน/ผลการเจรจาภาคีและกิจกรรมความก้าวหน้าการดำเนินการ
- 3.2.15 ดำเนินกิจกรรมตามแผนชุมชน
- 3.2.16 พัฒนาศูนย์เรียนรู้เพื่อเอาชนะความยากจน
- 3.2.17 หมู่บ้านต้นแบบจัดทำข้อมูลพื้นฐานสารสนเทศภูมิศาสตร์(GIS)ในการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจน
- 3.2.18 เสนอแผนชุมชนต่อเวทียุทธศาสตร์จังหวัด
- ซึ่งสรุป การบูรณาการทีม การบูรณาการงบประมาณและการบูรณาการกิจกรรมการจัดทำแผนชุมชนดังนี้

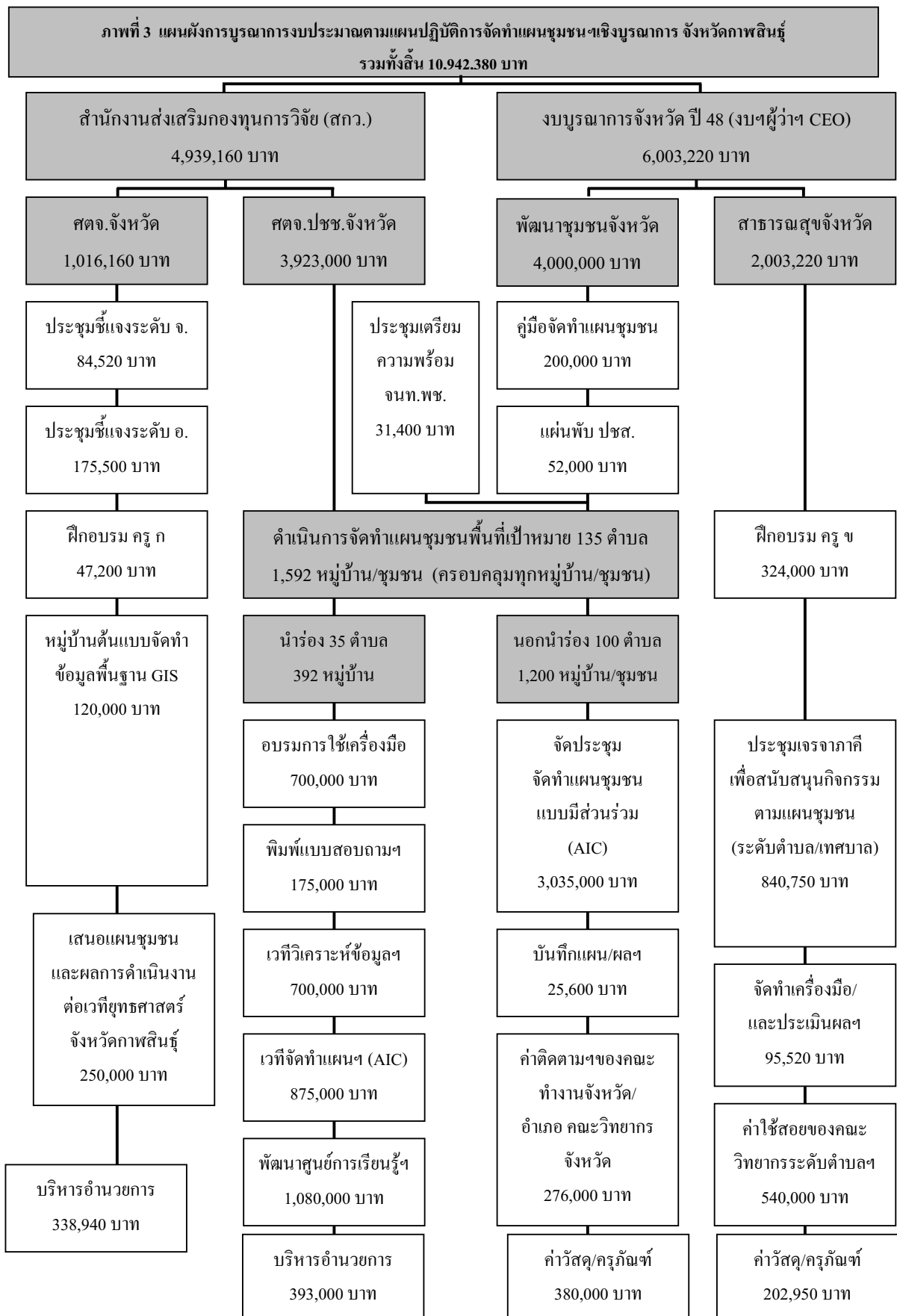
ผลการเตรียมความพร้อมคณะวิทยากรระดับต่างๆ

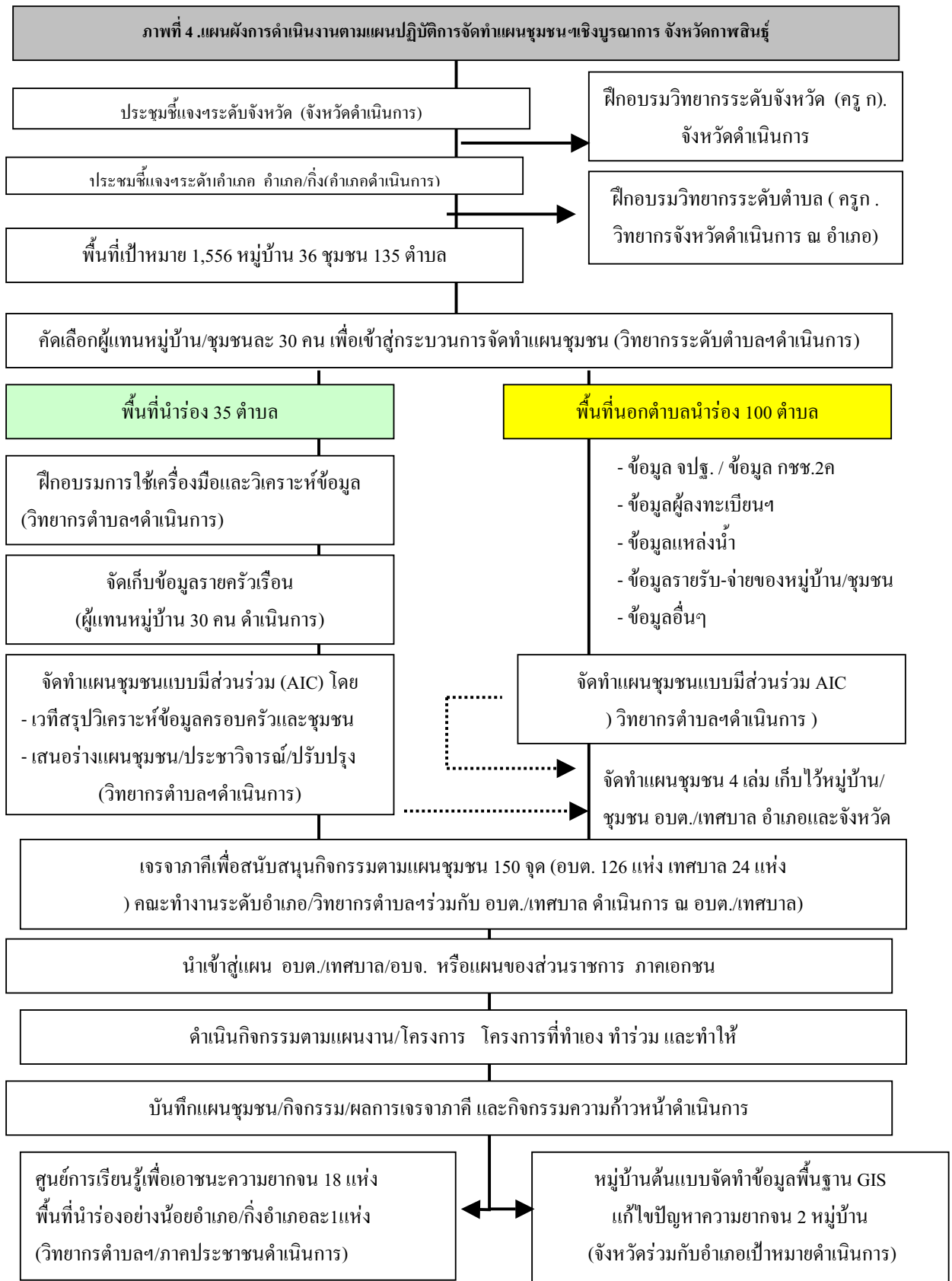
คณะทำงาน	จำนวน (คน)
วิทยากรครูระดับจังหวัด 5 คณะ	41
วิทยากรครู ระดับอำเภอ	180
วิทยากรจัดทำแผนระดับตำบล	1,376
แกนนำชุมชนจัดทำแผนระดับหมู่บ้าน	47,760

ตารางที่ 11 ผลการจัดทำแผนชุมชนและการจัดประชุมเจรจาภาคี

ที่	อำเภอ/กิ่งอำเภอ	ฐานข้อมูล				การจัดทำแผนชุมชน			การประชุมเจรจาภาคี ณ อบต./เทศบาล (แห่ง)
		ตำบล	อบต.	เทศบาล	หมู่บ้าน/ ชุมชน	พื้นที่ นำร่อง	นอกพื้นที่ ที่นำร่อง	รวม	
1	ยางตลาด	15	15	2	206	35	171	206	17
2	เมืองกาฬสินธุ์	17	13	4	217	34	183	217	17
3	กุฉินารายณ์	12	12	2	143	32	111	143	14
4	กมลาไสย	8	7	3	111	40	71	111	10
5	หนองกุงศรี	9	8	2	111	42	69	111	10
6	สมเด็จ	8	8	1	91	26	65	91	9
7	ห้วยเม็ก	9	9	2	81	15	66	81	11
8	คำม่วง	6	6	2	70	21	49	70	8
9	เขาวง	6	5	1	62	23	39	62	6
10	สหัสขันธ์	8	7	1	85	20	35	85	8
11	นามน	5	5	1	66	34	32	66	6
12	ท่าคันโท	6	5	1	59	15	44	59	6
13	กิ่งอ.นาคู	5	5	1	55	8	47	55	6
14	กิ่งอ.ดอนจาน	5	5	0	48	8	40	48	5
15	ห้วยผึ้ง	4	4	1	52	8	44	52	5
16	กิ่งอ.ฆ้องชัย	5	5	0	48	12	36	48	5
17	กิ่งอ.สามชัย	4	4	0	47	7	40	47	4
18	ร่องคำ	3	2	1	40	15	25	40	3
รวมทั้งสิ้น		135	125	25	1,592	395	1,197	1,592	150

3.3 กระบวนการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูล

3.3.1 กระบวนการจัดเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสำรวจครัวเรือนที่ทีม ศตจ.ปชช.พัฒนาขึ้น โดยทีมวิทยากรครูข.เป็นผู้ฝึกอบรมให้แก่ผู้นำชุมชนฯ ละ 30 คนเป็นผู้สำรวจ การสำรวจมีการแบ่งครัวเรือน รับผิดชอบ 3-5 ครัวเรือนต่อคน พบว่าทุกหมู่บ้านมีการแต่งตั้งคณะทำงานจัดทำแผนระดับชุมชนและมีการสำรวจ แต่การสำรวจระดับครัวเรือนพบว่า ชุมชนที่มีการสำรวจครบทุกเรือน ร้อยละ 78 ที่เหลือมีการสำรวจแต่ไม่ครบทุกครัวเรือน

ปัญหาการสำรวจ คือ

- 1) ครู ข.ยังขาดทักษะการถ่ายทอดในบางตำบล
- 2) แกนนำยังขาดทักษะการสำรวจ เนื่องจากเวลาทำความเข้าใจน้อย
- 3) แบบสำรวจมีเนื้อหาบางข้อความเข้าใจยาก และเนื้อหาที่ยาวจน
- 4) ชาวบ้านบางครัวเรือนไม่ให้ความร่วมมือในการสำรวจ และบางครัวเรือนบ่นว่าไม่รู้ถามไปแล้วจะได้อะไรเพราะเห็นทางราชการให้สำรวจทุกปี
- 5) ขาดการเตรียมความพร้อมชุมชนก่อนดำเนินการ

3.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

โดยหลักการรูปแบบการวิเคราะห์จะให้แกนนำชุมชนนำแบบสำรวจมาวิเคราะห์ร่วมกับครู ข. ผลการประเมินพบว่า ร้อยละ 78.4 แกนนำมีการนำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกัน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล จากการสุ่มเป็นระบบ ในหมู่บ้านพื้นที่ตำบลนาร่อง 35 ตำบล 395 หมู่บ้าน และเจาะจงเฉพาะครัวเรือนที่ยากจนใน จำนวน 1,200 ครัวเรือน ผลการวิเคราะห์มีดังนี้

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลรายครัวเรือน

ที่ทำกินโดยเฉลี่ยมีที่ทำกินประมาณ 13.15 ไร่ การถือครองกรรมสิทธิ์ส่วนใหญ่มีโฉนด (ร้อยละ 79.36) ที่ต้องเช่ามีเพียงร้อยละ 3.17 ที่ดินที่เป็นกรรมสิทธิ์ มีการนำไปจำนองถึงร้อยละ 69.85

รายได้รายของครัวเรือน โดยภาพรวมมีรายมากกว่ารายจ่ายเพียง 8,819.69 บาทต่อปีโดยมีรายได้เฉลี่ย 40,879.08 ต่อครัวเรือน รายจ่ายเฉลี่ย 32,059 บาทต่อปี และมีหนี้สินเฉลี่ย 63,757.93 บาทต่อครัวเรือน ซึ่งมากกว่ารายได้ทั้งปี

ข้อมูลด้านทรัพย์สิน ที่สัมพันธ์กับรายจ่ายค่าสาธารณูปโภค ค่าน้ำมัน ค่าไฟและโทรศัพท์ โดยพบว่า มีพดลร้อยละ 97.36 ที่วี ร้อยละ 88.15 รถจักรยานยนต์ ร้อยละ 75.0 โทรศัพท์มือถือ มีร้อยละ 51.31 รถไถเดินตาม ร้อยละ 42.10 เครื่องฉายซีดี ร้อยละ 48.68 ของครัวเรือน

ซึ่งสรุปจำแนกเป็นรายด้านได้ดังนี้

ข้อมูลที่ทำกิน โดยเฉลี่ยมีที่ทำกินประมาณ 13.15 ไร่ การถือครองกรรมสิทธิ์ ส่วนใหญ่มีโฉนด ร้อยละ 79.36 ที่ดินที่เป็นกรรมสิทธิ์ มีการนำไปจำนองถึงร้อยละ 69.85

ด้านอาชีพและรายได้ โดยเฉลี่ยมีรายได้ 40,879.08 ต่อครัวเรือน ส่วนใหญ่มีรายได้จากภาคการผลิต เฉลี่ย 22,640.28บาท/ปี รองลงได้จากการรับจ้างเฉลี่ย 11,835.0บาท/ปี และ ลูกหลานไปทำงานส่งมาให้ เฉลี่ย 5,160.0บาท/ปี โดยในภาคการผลิต พบว่ารายได้ส่วนใหญ่มาจากการทำนาเฉลี่ย 9,141.0 บาท/ปี และการเลี้ยงวัว เฉลี่ย 7,420บาท/ปี ต่อครัวเรือน

ข้อมูลด้านหนี้สินของครอบครัว พบว่า โดยเฉลี่ยมีหนี้สินต่อครัวเรือนละ 63,757.93 บาท แยกเป็นหนี้ในระบบ เฉลี่ย 62,725.บาทต่อครัวเรือน และ หนี้นอกระบบเฉลี่ย 1,032.93 บาทต่อครัวเรือน โดยหนี้ในระบบ ส่วนใหญ่เป็นหนี้จากกองทุนหมู่บ้าน(กองทุนเงินล้าน) ร้อยละ 76.71ของครัวเรือน เฉลี่ยครัวเรือน ละ 13,035 บาท รองมาคือหนี้จาก ธกส. เป็นหนี้ ร้อยละ69.86 ของครัวเรือน เฉลี่ย 46,414 บาท ต่อครัวเรือน ส่วนหนี้นอกระบบ ส่วนใหญ่เป็นหนี้จากญาติ เพื่อนบ้าน และนายทุน

ด้านความมั่นคงทางอาหารของครอบครัวและ แบบแผนการผลิต

ส่วนใหญ่พึ่งพิงจากภายนอกในภาคการผลิตเฉลี่ย 7,413 บาทต่อครัวเรือน โดย ใ ช้ ปุ๋ยเคมี และซื้อจากภายนอก ร้อยละ86.36 มูลค่าเฉลี่ย 2,419 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ซื้อพันธุ์ข้าว ร้อยละ 86.37 มูลค่า เฉลี่ย 600 บาทต่อครัวเรือน

รายละเอียดจำแนกเป็นรายด้านดังนี้

ก. ข้อมูลที่ทำกิน โดยเฉลี่ยมีที่ทำกินประมาณ 13.15 ไร่ การถือครองกรรมสิทธิ์ ส่วนใหญ่มีโฉนด ร้อย ละ 79.36 ที่ต้องเช่ามีเพียงร้อยละ 3.17 ที่ดินที่เป็นกรรมสิทธิ์ มีการนำไปจำนองถึงร้อยละ 69.85 และส่วน ใหญ่มีการทำประโยชน์จากที่ดินทำกิน ร้อยละ 88.89 ดังตาราง12

ตารางที่ 12 แสดงข้อมูลที่ดินทำกิน

เนื้อที่ เฉลี่ย (ไร่)	ประเภทกรรมสิทธิ์/การถือครอง(ร้อยละ)				จำนอง(ร้อยละ)		การใช้ประโยชน์(ร้อยละ)	
	โฉนด	นส.3	สปก.	เช่า	จำนอง	ไม่จำนอง	ใช้	ไม่ได้ใช้
13.15	79.36	20.63	3.8	3.17	69.85	30.15	80.89	19.1

จากตารางจะเห็นได้ว่าแม้เรื่องที่ดินจะมีโฉนดถือครองแต่ปัญหาคือที่ดินได้มีการจำนองเพื่อการกู้ยืมเป็น ส่วนใหญ่ ปัญหาเรื่องที่ทำกินจึงไม่ควรละเลยในประเด็นนี้ แต่อย่างไรก็ตามปัญหาเรื่องที่ดินทำกินที่ไม่ได้เก็บ ข้อมูล คือปัญหาดินเสื่อม ดินเค็ม ที่ขาดระบบน้ำเพื่อการเกษตร จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขเช่นกัน

ข. ข้อมูลด้านอาชีพและรายได้

พบว่า โดยเฉลี่ยมีรายได้ **40,879.08** ต่อครัวเรือน ส่วนใหญ่มีรายได้จากภาคการผลิต (ร้อยละ 55.38) รองลงได้จากการรับจ้าง (ร้อยละ 28.95) และลูกหลานไปทำงานส่งมาให้ (ร้อยละ 12.62) ซึ่งในภาคการผลิต พบว่ารายได้ส่วนใหญ่มาจากการทำนา (ร้อยละ 40.37) เฉลี่ย 9,141 บาท/ปี ต่อครัวเรือน และการเลี้ยงวัว (ร้อยละ 32.77) เฉลี่ย 7,420 บาท/ปี ต่อครัวเรือน

รายละเอียดตารางที่ 13 , 14

ตารางที่ 13 แสดงข้อมูลด้านอาชีพและรายได้ของครอบครัว

ประเภท	รายได้ คิดเป็นเงิน	
	เฉลี่ย(บาท/ปี)	สัดส่วนร้อยละ ของภาคการผลิต
1. การผลิต		
1)ทำนา	9,141.00	40.37
2)ทำไร่มัน	1,429.23	0.06
3)ทำไร่อ้อย	1,942.23	0.08
4)ทำสวนยาง	1,912.46	0.08
5)ทำไร่ข้าวโพด	4.47	0.0001
6)ทำสวนผสม	100.6	0.44
7)ปลูกผัก	10.98	0.0004
8)เลี้ยงปลา	22.89	0.001
9)วัว	7,420.00	32.77
10)ควาย	209.63	0.009
11) หมู	166.00	0.73
12) เป็ด	23.1	0.10
13) ไก่	157.03	0.69
14) เห็ด	100.66	0.44
รวมภาคการผลิตเฉลี่ย	22,640.28	100

ตารางที่ 13 แสดงข้อมูลด้านอาชีพและรายได้ของครอบครัว (ต่อ)

ประเภท	รายได้ คิดเป็นเงิน	
	เฉลี่ย(บาท/ปี)	สัดส่วนร้อยละ ของภาคการผลิต
2 การแปรรูป		
1)ขนม	218.64	56.44
2)ทอดผ้า	134.26	34.66
3) โรงสี	34.5	8.90
รวมรายได้เฉลี่ย	387.4	100
3. ค้าขาย/บริการ	586.4	
4. รับจ้าง	11,835.0	
5. ลูกหลานส่งให้	5160.0	

ตารางที่ 14 สรุปรายแหล่งที่มารายได้จำแนกตามประเภทแหล่งที่มารายได้

ประเภท	รายได้ คิดเป็นเงิน	
	เฉลี่ย(บาท/ปี)	ร้อยละ
1. การผลิต	22,640.28	55.38
2 การแปรรูป	387.4	0.94
3. ค้าขาย/ บริการ	586.4	1.43
4 รับจ้าง	11,835.0	28.95
5 ลูกหลานส่งให้	5,160.0	12.62
รวมทั้งสิ้น	40,879.08	100

ค. ข้อมูลด้านหนี้สินของครอบครัว

พบว่า โดยเฉลี่ยมีหนี้สินต่อครัวเรือนละ 63,757.93 บาท โดยเป็นหนี้ในระบบสัดส่วน ร้อยละ 98.37 และหนี้นอกระบบ สัดส่วน ร้อยละ 1.62 โดยหนี้ในระบบส่วนใหญ่ครัวเรือนเป็นหนี้จากกองทุนหมู่บ้าน (กองทุนเงินล้าน) ถึงร้อยละ 76.71 ของครัวเรือนทั้งหมด โดยเฉลี่ยเป็นหนี้จากกองทุนหมู่บ้านครัวเรือนละ 13,035 บาท รองมาคือหนี้จาก ธกส. เป็นหนี้ ร้อยละ 69.86 ของครัวเรือนทั้งหมดโดยเฉลี่ยมีหนี้ ธกส. ครัวเรือนละ 46,414 บาท หนี้นอกระบบ ส่วนใหญ่เป็นหนี้จากญาติ เพื่อนบ้าน และนายทุน (ร้อยละ 14.28, 7.1 และ 5.7 ของครัวเรือน ตามลำดับ) รายละเอียดตามตารางที่ 15

ตารางที่ 15 แสดงข้อมูลแหล่งหนี้สินของครอบครัว

ครัวเรือนที่เป็นหนี้		หนี้คงเหลือ	
แหล่งหนี้	ร้อยละ	เฉลี่ยต่อครัวเรือน	สัดส่วนร้อยละ
1. ในระบบ			
1) ธ.ก.ส.	69.86	46,414	73.99
2) สหกรณ์	4.43	2,512	4.01
3) ธนาคารอื่น ๆ	4.1	764	1.21
4) กองทุน/กลุ่ม	76.71	13,035	20.79
รวมหนี้ในระบบ		62,725	98.37
2. นอกระบบ			
1) นายทุน	5.7	121.55	11.76
2) ร้านค้าหมู่บ้าน	2.9	231.3	22.36
3) เพื่อนบ้าน	7.1	680.08	65.84
4) ญาติ	14.28	451	43.62
รวมหนี้นอกระบบ		1,032.93	1.62
รวมหนี้สินในและนอกระบบเฉลี่ยต่อครัวเรือน		63,757.93	100

ง. ข้อมูลทรัพย์สินของครอบครัว

เมื่อจำแนกประเภททรัพย์สินในครัวเรือน ได้ดังนี้

- ที่อยู่อาศัย มีบ้านเป็นของตนเองร้อยละ 100
- พาหนะยานยนต์ ส่วนใหญ่มีรถจักรยานยนต์ ร้อยละ 75.0 จักรยาน ร้อยละ 55.26 ส่วนรถยนต์มี ร้อยละ 13.15 ของครัวเรือน
- เครื่องจักรทางการเกษตร มีรถไถเดินตาม ร้อยละ 42.10 ของครัวเรือน
- เครื่องใช้ไฟฟ้า มีพัดลม ร้อยละ 97.36 มีทีวี ร้อยละ 88.15 เครื่องฉายซีดี ร้อยละ 48.68
- โทรศัพท์ พบว่ามีโทรศัพท์มือถือ ถึงร้อยละ 51.31 ของครัวเรือน ส่วนโทรศัพท์บ้านมีเพียง ร้อยละ 2.63 รายละเอียดตามตารางที่ 16

ตารางที่ 16 แสดง ข้อมูลทรัพย์สินของครอบครัว

ครัวเรือนที่มีทรัพย์สิน		จำนวน เฉลี่ยต่อครัวเรือน	มูลค่า (บาท) เฉลี่ยต่อครัวเรือน
ประเภท	ร้อยละ		
1. บ้าน	100	1	51,573
2. รถยนต์	13.15	0.13	218,00
3. จักรยานยนต์	75.0	0.75	17,949
4. จักรยาน	55.26	0.55	2,905
5. รถไถเดินตาม	42.10	0.42	38,781
6. ตู้เย็น	73.68	0.73	6,792
7. ทีวี	88.15	0.88	7,104
8. พัดลม	97.36	1.75	542
9. เครื่องฉายซีดี	48.68	0.48	2,532
10. เครื่องเสียง	31.57	0.31	12,587
11. โทรศัพท์บ้าน	2.63	0.02	7,850
12. โทรศัพท์มือถือ	51.31	0.5	2,938

จ. ความมั่นคงทางอาหารของครอบครัวและ แบบแผนการผลิต

พบว่า ในเรื่องการผลิตข้าวมีพอเพียงตลอดปี ร้อยละ 97.37 ส่วนอาหารด้านอื่นเช่น ผักผลไม้ เป็ดไก่ ปลา ไม่สามารถผลิตได้พอเพียงตลอดปี ต้องพึ่งตลาด และเมื่อพิจารณาข้อมูลแบบแผนการผลิตพบว่า ส่วนใหญ่พึ่งพิงจากภายนอกในภาคการผลิตเฉลี่ย 7,413 บาทต่อครัวเรือน โดย

- ปุ๋ย ยังซื้อใช้ปุ๋ยเคมีและซื้อจากภายนอก ร้อยละ 86.36 มูลค่าเฉลี่ย 2,419 บาทต่อครัวเรือน
- ข้าว ต้องซื้อพันธุ์ข้าว ร้อยละ 86.37 มูลค่าเฉลี่ย 600 บาทต่อครัวเรือน
- อาหารสัตว์ได้แก่ วัว หมู ไก่ มูลค่าเฉลี่ย 1,615 บาทต่อครัวเรือน

ดังตารางที่ 17 และ 18

ตารางที่ 17 ความพอเพียงทางอาหารที่ผลิตได้

ประเภท	ความพอเพียงต่อการบริโภคในครอบครัว		มูลค่าการผลิตเพื่อบริโภค ได้เองในครอบครัว (บาท/ปี)
	พอเพียงตลอดปี ร้อยละ	ไม่พอเพียง ร้อยละ	
1. ข้าว	97.37	2.63	10,231
2. ผักปลูกกินเอง	10.00	90.00	8,750
3. ผลไม้ปลูกเอง	0	100	0
4. เป็ด	1.3	99.7	250
5. ไก่	10.53	89.47	2,728

ตารางที่ 18 แสดงมูลค่าของแบบแผนการผลิตต่อครัวเรือน

ชนิด	รูปแบบการผลิต/การได้มา					
	รายการ	มูลค่าผลิตเอง/คร.		รายการ	มูลค่าพึงพิงภายนอก/คร.	
		เฉลี่ย(บาท)	ร้อยละ ครัวเรือนที่ทำ		เฉลี่ย (บาท)	ร้อยละครัว เรือนที่ซื้อ
1.ปุย	1.1 น้ำหมักชีวภาพ	565	3.03	ซื้อปุ๋ยชีวภาพ ซื้อปุ๋ยเคมี	1,791	25.75
	1.2 ปุ๋ยชีวภาพ	1,080	18.42		2,419	86.36
	1.3 ปุ๋ยคอก	2,052	28.78			
2. สารเคมี	ใช้สมุนไพร	8,000	1.3	ยาปราบศัตรูพืช	988	7.89
3. พันธุ์พืช	3.1 พันธุ์ข้าว	711	13.63	3.1 พันธุ์ข้าว	600	86.37
4. อาหารสัตว์						
	1) วัว/ควาย	21,500	-	1) วัว/ควาย	1,385	-
	2) หมู			2) หมู	109	
	3) เป็ด/ไก่			3) เป็ด/ไก่	121	
รวมทั้งสิ้น		33,908			7,413	

จ. ข้อมูลค่าใช้จ่ายและการจัดการการเงินของครอบครัว

พบว่า โดยภาพรวมครัวเรือนมีรายจ่ายเฉลี่ย 32,059 บาทต่อปี ส่วนใหญ่เป็นรายจ่ายหมวดอาหาร (ร้อยละ 32.55) รองลงมาเป็นค่าสาธารณูปโภค และปัจจัยด้านการผลิต(ร้อยละ 26.08 และ 11.82 ตามลำดับ) รายละเอียด ตามตารางที่19

ตารางที่ 19 จำแนกประเภทรายจ่ายตามหมวดรายจ่าย

ประเภทรายจ่าย	ประมาณการค่าใช้จ่าย เฉลี่ยต่อปี (บาท)	สัดส่วนของรายจ่ายทุก หมวด (ร้อยละ)
1. หมวดอาหาร		
1) ข้าวสาร	4,632.2	
2) เนื้อสัตว์	1,707.04	
3) ปลา	879.87	
4) ผัก	769.29	
5) เครื่องปรุงอาหาร	1,153	
รวม	10,436	32.55
2. หมวดเครื่องดื่ม		
1) น้ำดื่ม	140.47	
2) นม	738.31	
3) น้ำอัดลม	133.69	
รวม	1,016.5	3.17
3. หมวดสาธารณูปโภค		
1) น้ำมันเชื้อเพลิง	1,865.5	
2) ค่าโดยสาร/เดินทาง	507.4	
3) 3.1 ค่าโทรศัพท์บ้าน	89.4	
3.2 ค่าโทรศัพท์มือถือ	971.86	
4) ค่าไฟฟ้า	1,641.6	
5) ค่าน้ำประปา	423.7	
6) ค่าแก๊สหุงต้ม	285	
7) ค่าเช่าที่พัก	145.19	
8) ค่าผ่อนส่งสินค้า	1,625.75	
รวม	8,360.9	26.08
4. หมวดการศึกษา		
1) การศึกษาบุตร	2,684.31	
2) การศึกษาตลอดชีวิต (หนังสือ พิมพ์ ตำรา)	328.6	
รวม	3,012.9	9.39

ตารางที่ 19 จำแนกประเภทรายจ่ายตามหมวดรายจ่าย (ต่อ)

ประเภทรายจ่าย	ประมาณการค่าใช้จ่าย เฉลี่ยต่อปี (บาท)	สัดส่วนของรายจ่าย ทุกหมวด (ร้อยละ)
5. หมวดเครื่องนุ่งห่ม	1,224.41	3.82
6. หมวดยารักษาโรค	794.96	2.47
7. จัดหาปัจจัยการผลิตทางการเกษตร	3,788.3	11.82
8. ดอกเบี้ยเงินกู้	1,633.67	5.10
9. การซื้อหอย/การพนัน	233.95	0.72
11. การท่องเที่ยว/บันเทิง	408	1.27
12. เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	495.66	1.55
13. บุหรี่	681.99	2.12
14. การบริจาค/ทำบุญ/การกุศล	692.05	2.15
รวมทั้งสิ้น 14 หมวด	32,059.39	100

เปรียบเทียบสรุปรายรับรายจ่าย

และเมื่อสรุปรายรับหักรายจ่ายครัวเรือนมีเงินคงเหลือเพียง 8,819.69 บาทต่อปี

รายการ	จำนวนเงินเฉลี่ยต่อครัวเรือน(บาท)	รายรับ - รายจ่าย
รายรับ	40,879.08	+ 8,819.69
รายจ่าย	32,059.39	-

จากตารางที่19 ในด้านรายจ่ายจะเห็นได้ว่ารายจ่ายส่วนใหญ่ จะเป็นในด้านอาหาร ทั้งที่อาชีพส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร แม้แต่ข้าวยังต้องซื้อเนื่องจากข้าวที่ปลูกต้องรับขายส่งหนี้ เนื้อสัตว์ ปลาหรือผัก เป็นอาหารที่สามารถผลิตเองได้ในครัวเรือนหากสามารถพึ่งตนเองได้จะเป็นการลดรายจ่ายได้เกือบครึ่ง แบบแผนและการผลิตยังต้องพึ่งพิง จากภายนอก เนื่องจาก ระบบการผลิตต้องเร่งให้ได้ผลผลิตมาก จึงต้องใส่ปุ๋ยเคมี ส่วนการใช้ปุ๋ยชีวภาพแม้จะเป็นกระแสแต่เกษตรกรยังขาดความมั่นใจ ขาดทักษะการจัดทำ ขาดวัตถุดิบในการจัดทำ หากสามารถจัดการและจัดทำปุ๋ยชีวภาพได้ ก็จะเป็นการลดต้นทุนการผลิตได้ในระยะยาว และเป็นการเกษตรที่ยั่งยืน ส่งผลดีต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพในอนาคต

ปัญหาอุปสรรคการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูล คือ

- การสำรวจข้อมูลเชิงลึกและการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลชุมชนเนื่องจากกลุ่มเป้าหมายมากและเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเนื้อมาก ที่สำคัญอีกอย่างคือ กิจกรรมดังกล่าวนี้ต้องใช้บุคลากรมากและต้องมีความรู้ความชำนาญเรื่องการวิเคราะห์และมองภาพแบบองค์รวม
- มีบางชุมชนไม่สามารถนำมาวิเคราะห์ได้ทันต้องใช้ข้อมูล ในเวทีจัดทำแผนแบบมีส่วนร่วม(AIC)ในการจัดทำแผนชุมชน
- มีบางชุมชนต้องมีการจัดปรับอีกครั้งในเวทีเจรจาภาาีระดับตำบล เพื่อให้แผนมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

บทที่ 4

ผลการจัดทำแผนแก้ไขปัญหาลังคมและความยากจนเชิงบูรณาการระดับชุมชน และการเจรจาภาคีแผนระดับตำบล

4.1 ผลการศึกษากำหนดแผนชุมชน

แผนชุมชน หมายถึง กระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้นจากคนในชุมชนที่มาร่วมกัน เพื่อจัดทำแผนขึ้นมาใช้ เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเองให้เป็นไปตามที่ต้องการและสามารถแก้ไขปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกันได้ โดยคนในชุมชนได้มาร่วมกันคิด ร่วมกันหาแนวทาง และกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน ยึดหลักการพึ่งตนเอง สภาพพึ่งพิง ภายนอก ด้วยการคำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นหลัก

ขั้นตอนกระบวนการจัดการ

- ขั้นที่ 1 :** วิทยากรจัดทำแผนชุมชนไปประสานให้ชุมชนคัดเลือกแกนนำจัดทำแผนชุมชนละ 30 คน
- ขั้นที่ 2 :** คณะวิทยากรนัดหมายแกนนำเพื่ออบรมใช้เครื่องมือสำหรับชุมชน
- ขั้นที่ 3 :** แกนนำครู ข ด้วย 30 คน แก่ครัวเรือนรับผิดชอบสำรวจข้อมูลระดับ ครัวเรือน
- ขั้นที่ 4 :** จัดการระดับตำบลร่วมกันแกนนำวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนและวิทยากรชุมชนสรุปเป็นภาพรวมของหมู่ที่/ชุมชน
- ขั้นที่ 5 :** วิทยากรระดับตำบลร่วมกับแกนนำ 30 คน ประชุมจัดทำแผนชุมชน โดยใช้กระบวนการ AIC 2 วัน
- ขั้นที่ 6 :** จัดทำประชาพิจารณ์แผนโดยนำในชุมชนเสนอแผนต่อที่ประชุมที่เป็นตัวแทนจากทุกครัวเรือนละ 1 คนเพื่อสร้างความเข้าใจกับชุมชน ขอความเห็นชอบและให้ข้อเสนอแนะ
- ขั้นที่ 7 :** การปรับปรุงแผนและจำแนกระดับแผนกำหนดผู้ประสานงานและผู้รับผิดชอบแผน มอบหมายให้ตัวแทนไปนำเสนอเวทีเจรจาภาคีระดับตำบล
- ขั้นที่ 8 :** ติดตามความก้าวหน้าการนำแผนสู่การปฏิบัติและการขอรับการสนับสนุนงบประมาณ

4.1.1 ผลการประเมินการจัดทำแผนระดับหมู่บ้าน

จากผลการติดตามประเมินสัมพันธภาพตัวแทนแกนนำชุมชนในการจัดทำแผน จำนวน 35 ตำบล 395 หมู่บ้าน เจาะจงสัมพันธภาพแกนนำหมู่บ้านละ 3 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน อบต.และประธาน อสม. เก็บข้อมูลในเดือน กันยายน 2548 ผลการประเมินมีดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลสำหรับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 45 ปี ส่วนมากผู้ใหญ่วัยบ้านและอบต. เป็นคนตอบแบบสอบถาม รายละเอียดดังตารางที่ 20

ตารางที่ 20 ข้อมูลสำหรับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
1 เพศ		
ชาย	202	79.2
หญิง	53	20.8
2 อายุเฉลี่ย	45 ปี	
3 ตำแหน่งผู้ตอบแบบสอบถาม		
3.1 เจ้าหน้าที่ภาครัฐ	15	5.9
3.2 ผู้ใหญ่บ้าน	120	47.1
3.3 อบต./เทศมนตรี	56	22.0
3.4 อสม.	45	17.6
3.5 อื่นๆ	19	7.5
		100

ส่วนที่ 2 กระบวนการจัดทำแผนระดับหมู่บ้าน

กระบวนการจัดทำแผนชุมชนได้รับรู้ทั้งจากปลัดอำเภอ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และปลัดอบต.

ในการเตรียมการจัดทำแผน มีคณะกรรมการระดับหมู่บ้านและชุมชนเป็นผู้จัดทำ ส่วนมากจัดตั้งคณะกรรมการจัดทำแผน หมู่บ้านละ 30 คน (ร้อยละ 63.1) โดยให้ชาวบ้านคัดเลือกกันเองตามแนวทางและตำแหน่งในชุมชนที่เจ้าหน้าที่ภาครัฐไปประสานการคัดเลือกไว้ ความเข้าใจเรื่องการจัดทำแผนมีความเข้าใจระดับเข้าใจดี ร้อยละ 51.4 และยังพบว่าไม่เข้าใจบางส่วนร้อยละ 39.2 อันเนื่องมาจากมีระยะเวลาในการสร้างความรู้ความเข้าใจน้อย

กระบวนการข้อมูลส่วนใหญ่มีการสำรวจข้อมูล (ร้อยละ 99.2) และมีการสำรวจทุกครัวเรือนร้อยละ 78.4 การสำรวจเกินน่าจะแบ่งครัวเรือนสำรวจ 3-5 ครัวเรือน ต่อคน ซึ่งเริ่มทำจากครัวเรือนตนเองก่อนข้อมูลที่ได้ส่วนใหญ่ได้นำมาวิเคราะห์ร่วมกันหลายคน (ร้อยละ 71.4)

การจัดทำแผนส่วนใหญ่เกินนำชุมชนจะเป็นผู้จัดทำแผน (ร้อยละ 56.5) และให้ชาวบ้านมาร่วมทำ (ร้อยละ 40.8) หลังจากจัดทำแผนส่วนใหญ่มีการจัดทำประชาพิจารณ์ (ร้อยละ 86.3) และมีการปรับแผนหลังทำประชาพิจารณ์ ร้อยละ 67.5 รายละเอียด ดังตารางที่ 21

ตารางที่ 21 แสดงกระบวนการจัดทำแผนของคณะกรรมการจัดทำแผนบูรณาการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนระดับชุมชน

เนื้อหา	ร้อยละ n=255
1 การรับรู้การจัดทำแผนแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงบูรณาการจากบุคคล	
1 ปลัดอำเภอ	47.1
2 ปลัดอบต.	37.3
3 เจ้าหน้าที่สาธารณสุข	44.3
4 อื่นๆ	14.5
2. คณะกรรมการจัดทำแผนบูรณาการแก้ไขปัญหาความยากจนระดับหมู่บ้าน	
1 ไม่มี	4.3
2 มี	95.7
จำนวนสูงสุด 30 คน	63.1
จำนวนเฉลี่ยเกินนำชุมชนจัดทำแผนต่อหมู่บ้าน	23

ตารางที่ 21 .แสดงกระบวนการจัดทำแผนของคณะกรรมการจัดทำแผนบูรณาการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนระดับชุมชน (ต่อ)

เนื้อหา	ร้อยละ
3 ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการจัดทำแผนบูรณาการแก้ไขปัญหาความยากจนระดับหมู่บ้าน	
1 เข้าใจอย่างดียิ่ง	9.4
2 เข้าใจดี	51.4
3 เข้าใจบางส่วน	39.2
4 ไม่เข้าใจ	0
4 การสำรวจข้อมูลรายครัวเรือน	
1 ไม่มีการสำรวจ	.8
2 สำรวจแต่ไม่ครบทุกครัวเรือน	20.8
3 สำรวจทุกครัวเรือน	78.4
5 การนำข้อมูลที่ได้มาร่วมกันวิเคราะห์	
1 ไม่ได้วิเคราะห์	1.6
2 วิเคราะห์โดยคณะกรรมการจัดทำแผนหมู่บ้านแต่ไม่มากคน	27.1
3 วิเคราะห์โดยคณะกรรมการจัดทำแผนหมู่บ้านร่วมกันหลายคน	71.4
6 มีการประชุมชาวบ้านเพื่อจัดทำแผนชุมชน	
1 ไม่มีการประชุมแต่มอบหมายให้คณะกรรมการบางคนไปเขียนแผนให้	2.8
2 มีการจัดทำแผนโดยคณะกรรมการจัดทำแผนของชุมชนที่เป็นตัวแทนกลุ่มต่างๆในชุมชน	56.5
3 มีการจัดทำแผนโดยให้ชาวบ้านมาร่วมทำโดยการจัดประชุมชาวบ้านร่วมกับคณะกรรมการจัดแผนของชุมชน	40.8

ตารางที่ 21 .แสดงกระบวนการจัดทำแผนของคณะทำงานจัดทำแผนบูรณาการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนระดับชุมชน (ต่อ)

เนื้อหา	ร้อยละ
7 ตัวแทนของชุมชนที่เข้าร่วมจัดทำแผนชุมชน	
☐ ผู้นำชุมชน	94.9
☐ อสม	94.9
☐ กลุ่มสตรี	88.6
☐ อบต./เทศมนตรีกลุ่มอาชีพ	85.5
☐ กลุ่มอาชีพ	88.2
☐ กลุ่มผู้สูงอายุ	73.7
☐ กลุ่มมีปัญหาความยากจนหรือผู้ด้อยโอกาส	62.4
☐ กลุ่มเยาวชน	62.4
☐ กลุ่มผู้รู้หรือปราชญ์ในชุมชน	61.2
☐ กลุ่มข้าราชการในพื้นที่	50.2
8 การกระบวนการจัดทำประชาพิจารณ์	
1 ไม่มี	13.7
2 มีการจัดทำประชาพิจารณ์แผนโดยให้ชาวบ้านมาร่วมแต่มาไม่ถึงครึ่งของครัวเรือน	17.6
3 มีการจัดทำประชาพิจารณ์แผนโดยให้ชาวบ้านมาร่วมและมาเกินครึ่งแต่ไม่ถึง ร้อยละ 70 ของครัวเรือน	27.1
4 มีการทำประชาพิจารณ์และชาวบ้านมาเกินร้อยละ 70 ของครัวเรือน	41.6
9 มีการปรับแผนงานโครงการหลังทำประชาพิจารณ์	
1 ไม่มีการปรับ	32.5
2 มีการปรับแผน	67.5

ผลผลิตที่ได้จากการทำแผนชุมชนได้กำหนดแผนครอบคลุมทุกด้านซึ่งส่วนใหญ่เป็นด้านการส่งเสริมอาชีพและการเกษตร(ร้อยละ92.5 และ90.2 ตามลำดับ) ส่วนอันท้ายสุดคือด้านการศึกษา(ร้อยละ 62)

บทที่ 4 ผลการจัดทำแผนระดับชุมชนและการเจรจาภาคีแผน 47
ระดับตำบล

เมื่อจำแนก ระดับแผนตามศักยภาพการจัดทำ พบว่าส่วนใหญ่ เป็นแผนที่รัฐและท้องถิ่นทำให้ (ร้อยละ47.24) รองลงมา เป็น แผนที่ชุมชนร่วมทำกับรัฐและท้องถิ่น(ร้อยละ 30.02) และ เป็นแผนที่ชุมชนทำเอง (ร้อยละ22.74) ดังตารางที่ 22,23

ดังตารางที่ 22 จำแนกประเภทแผนตามด้าน

เนื้อหา	ร้อยละn=255
1 แต่ละชุมชนมีการกำหนดแผนจำแนกตามด้าน	
☐ ด้านอาชีพ	92.5
☐ ด้านการเกษตร	90.2
☐ ด้านสาธารณสุข	82.0
☐ โครงสร้างพื้นฐาน	82.0
☐ ด้านสังคม วัฒนธรรม	70.6
☐ ด้านการศึกษา	62.0
☐ ด้านอื่นๆ	14.1

ดังตารางที่ 23 จำแนกประเภทและระดับของแผนที่ชุมชนจัดทำ

เนื้อหา	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนแผนจำแนกตามระดับ		
☐ แผนที่ชุมชนทำเอง จำนวนโครงการ	4,488	22.74
☐ แผนที่เสนอให้ท้องถิ่น รัฐ ร่วมทำ จำนวนโครงการ	5,925	30.02
☐ แผนที่ให้ส่วนราชการรับไปทำให้ จำนวนโครงการ	9,321	47.24

ส่วนที่ 3 การได้ประโยชน์และข้อคิดเห็นจากการจัดทำแผนชุมชน

การได้ประโยชน์จากการจัดทำแผนชุมชนพบว่าส่วนใหญ่เห็นว่าได้ประโยชน์ในระดับมากถึงมากที่สุด ทั้งในด้านการนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจน การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายและการพัฒนาศักยภาพชุมชน ส่วนข้อคิดเห็นพบว่าส่วนใหญ่ควรให้มีการจัดทำทุกปี (ระดับมากถึงมากที่สุด ร้อยละ 41.5 และ 51.4 ตามลำดับ) และควรให้เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาช่วยสนับสนุนในการจัดทำ ดังตารางที่ 24

ตารางที่ 24 การได้ประโยชน์และข้อคิดเห็นจากการจัดทำแผนชุมชน

เนื้อหา	ระดับ (ร้อยละ)			
	มากที่สุด	มาก	น้อย	น้อยที่สุด
1 ท่านคิดว่าการจัดทำแผนชุมชนแก้ไขปัญหาความยากจนชุมชนท่านได้ประโยชน์มากน้อยเพียงใด	26.3	58.4	15.3	0
2 ขณะทำงานแผนชุมชนได้เพิ่มศักยภาพในการจัดทำแผนชุมชนมากน้อยเพียงใด	19.6	62.7	16.5	1.2
3 กลุ่มที่มีเป้าหมายที่มีปัญหาความยากจนในชุมชนมีโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาให้มากน้อยเพียงใด	14.1	55.3	28.2	2.4
4 กลุ่มที่มีเป้าหมายที่มีปัญหาความยากจนในชุมชนจะได้รับประโยชน์จากโครงการที่ชุมชนท่านจัดทำมากน้อยเพียงใด	21.6	55.3	20.4	2.7
5 แผนชุมชนที่ท่านได้นำไปเป็นโครงการของหมู่บ้าน SML มากน้อยเพียงใด	32.2	43.9	19.6	4.3
6 ท่านคิดว่าแผนชุมชนที่จัดทำชุมชนท่านจะนำไปสู่การปฏิบัติจริงมากน้อยเพียงใด	26.3	54.1	18.0	1.6
7 ท่านเห็นว่าการจัดทำแผนชุมชนทุกๆปี	51.4	45.5	3.1	0
8 ท่านคิดว่าการจัดทำแผนชาวบ้านสามารถทำได้เองโดย จนท.รัฐหรือบุคคลภายนอกไม่ต้องมาช่วย	12.5	24.3	51.8	11.4
9 ท่านเห็นว่าการจัดทำแผนชุมชนควรให้มี จนท.รัฐหรือบุคคลภายนอกต้องมาช่วยจัดทำ	39.6	53.3	6.3	.8

บทที่ 4 ผลการจัดทำแผนระดับชุมชนและการเจรจาภาคีแผน 49
ระดับตำบล

(ตัวอย่าง) แผนสนับสนุนการพัฒนาอาชีพ ตามโครงการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการ พื้นที่นำร่อง
 จังหวัดกาฬสินธุ์ ปี 2549

อำเภอ	ตำบล	บ้าน	ชื่อโครงการ	ระดับการสนับสนุนของบ (บาท)			
				ชุมชนทำ	รัฐร่วมทำ	รัฐทำให้	รวม
คำม่วง	โพน	ม1	1.โครงการส่งเสริมการทอผ้า		200,000		
			2.โครงการส่งเสริมการแปรรูปผลผลิตการเกษตร			300,000	
			3.โครงการส่งเสริมการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ			1,000,000	
			4.โครงการส่งเสริมการปลูกผักพื้นเมือง			40,000	
			5.โครงการส่งเสริมการเลี้ยงโค			900,000	
	ดินจี่		1.โครงการแปรรูปผลผลิตการเกษตร			100,000	
			2.โครงการเลี้ยงโค			500,000	
			3.โครงการส่งเสริมการทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ			1,000,000	
			4.โครงการพัฒนาผลผลิตกัญชงสินค้าให้ได้มาตรฐาน		200,000		
			5.โครงการส่งเสริมการปลูกผักอินทรีย์		200,000		

ปัญหาอุปสรรคสำหรับการจัดทำแผนชุมชน

1 ปัญหาการสำรวจ

- 1) ครู ข.ยังขาดทักษะการถ่ายทอดบางตำบล
- 2) แก่นนำยังขาดทักษะการสำรวจ เนื่องจากเวลาทำความเข้าใจน้อย
- 3) แบบสำรวจมีเนื้อหาบางข้อความเข้าใจยาก และเนื้อหาที่ยาวจน
- 4) ชาวบ้านบางครัวเรือนไม่ให้ความร่วมมือในการสำรวจ และบางครัวเรือนบ่นว่าไม่รู้ถามไปแล้วจะได้อะไรเพราะเห็นทางราชการให้สำรวจทุกปี
- 5) ยังขาดการเตรียมความพร้อมชุมชนก่อนดำเนินการ
- 6) เครื่องมือมีหลากหลายทั้งแบบ 4 ท. จปฐ. แบบ สย.และแบบบันทึกข้อมูลครัวเรือน แต่ไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ในการจัดทำแผน เสียเวลาสำรวจ

2 ปัญหาการวิเคราะห์ข้อมูลและการจัดทำแผน

- 1) การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลชุมชนเนื่องจากกลุ่มเป้าหมายมากและเครื่องมือในการเก็บข้อมูล
เนื้อมาก ที่สำคัญอีกอย่างคือ กิจกรรมดังกล่าวนี้ต้องใช้บุคลากรมากและต้องมีความรู้ความชำนาญ
เรื่องการวิเคราะห์และมองภาพแบบองค์รวม
 - 2) ข้อมูลจากการสำรวจ ไม่สามารถนำมาวิเคราะห์ได้ทันต้องใช้ข้อมูล ในเวทีจัดทำแผนแบบมีส่วนร่วม(AIC)ในการจัดทำแผนชุมชน เนื่องจากเวลาจำกัด
 - 3) เจ้าหน้าที่เร่งรัดให้ส่งแบบสำรวจและแผนจึงขาดการวิเคราะห์เชื่อมโยงปัญหา กลุ่มเป้าหมาย
ความต้องการที่แท้จริงในชุมชนกับแผน ในบางชุมชนจึงไม่สัมพันธ์กัน
- 3 การกำหนดเจ้าภาพหรือผู้จัดการโครงการ ชุมชนยังขาดการกำหนดบุคคลสำหรับติดตามความหน้าการรับ
แผนไปสนับสนุนงบประมาณ ในระดับท้องถิ่นและส่วนราชการ

ข้อเสนอแนะในกระบวนการจัดทำแผนชุมชน

1 การเตรียมการชุมชน

ควรมีการเตรียมความรู้ทักษะองค์กรในชุมชนในกระบวนการแผนตั้งแต่การสำรวจ วิเคราะห์ การทำแผน การกำกับติดตามและประเมินโครงการ คนในชุมชนควรมีการประชุมเตรียมความพร้อมให้เกิดพลังในชุมชน (Empowerment community) ในการแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน

2 สร้างศักยภาพของแกนนำชุมชน ให้มีการกำหนดผู้รับผิดชอบโครงการติดตามความก้าวหน้าการขอรับการสนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่นส่วนราชการ (ยุทธการเกาะคิด) รวมการนำแผนสู่การปฏิบัติโดยชุมชนเป็นเจ้าของ

3 การสร้างทีมงานแบบพหุภาคี

ทั้งทีมของภาครัฐ ท้องถิ่น นักวิชาการและภาคเอกชน ลงพื้นที่ทำงานร่วมกันโดยยึดภารกิจและพื้นที่ เป็นเป้าหมายการทำงานร่วมกัน โดยมีประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่มีปัญหาความยากจนเป็นศูนย์กลาง (Agenda Base & Area Base for People Center)

4 เครื่องมือเก็บข้อมูล ไม่ควรมีหลายแบบ และการจัดเก็บควรให้เจ้าของครัวเรือนสำรวจเอง

5 เทคนิคการจัดทำแผน ไม่ควรยึดแบบแผนที่ทำ 1-2 วันแล้วจบ แต่ควรเน้นกระบวนการให้แกนนำและชุมชนมีเวทีเรียนรู้ข้อมูล เรียนรู้การแก้ไขปัญหา และพัฒนาชุมชน แบบต่อเนื่องและไม่เป็นทางการ โดยเจ้าหน้าที่รัฐมีทีมคอยให้การสนับสนุนให้ข้อมูลและการสังเคราะห์

6 การสร้างเครือข่าย ควรให้แกนนำชุมชนมีโอกาสไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต่างชุมชนเพื่อนำบทเรียนมาประยุกต์ใช้กับชุมชนของตน

4.2 ผลการศึกษาการจัดทำเวทีเจรจาภาคีแผนระดับตำบล

การเจรจาภาคี หมายถึง การจัดเวทีทำเสนอแผนงานโครงการระดับตำบล โดยให้ตัวแทน จากแต่ละหมู่บ้าน ๆ ละ 3 คน เข้ามานำเสนอแผนที่ อบต. หรือ เทศบาล โดยมีหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเข้ามา ร่วมรับฟังเพื่อตกลงเป็นเจ้าภาพในการสนับสนุนหรือรับผิดชอบแผนจากชุมชน

วัตถุประสงค์การจัดประชุมเจรจาภาคี

1. เพื่อเปิดโอกาสให้คณะกรรมการหมู่บ้าน / คณะกรรมการชุมชน และตัวแทนผู้ผลประโยชน์ ระดับหมู่บ้าน/ชุมชน ซึ่งได้ร่วมจัดทำแผนชุมชน โดยมีโอกาสนำเสนอโครงการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน ทั้งในส่วน ที่ทำเองได้ ในส่วนที่ขอรับการสนับสนุน รวมทั้งขอให้จัดทำให้

2. เพื่อเปิดโอกาสให้ส่วนราชการต่าง ๆ อบจ. ภาคเอกชน ภาคประชาชน มีโอกาสได้รับทราบ แผนงาน /โครงการของแต่ละหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อพัฒนาให้การสนับสนุน ในส่วนที่เป็นขีดความสามารถของ อบต./เทศบาล

ขั้นตอนในการจัดประชุม

1. คัดเลือกตัวแทนของหมู่บ้าน/ชุมชน ๆ ละ 3 คน เพื่อเตรียมเจรจาภาคี
2. ตัวแทนชุมชนเตรียมเอกสาร บัญชีไควต้า สรุปเป็น 3 ประเภท คือ โครงการที่ชุมชนทำเอง ได้ ไควต้าทำร่วมกับรัฐหรือท้องถิ่นและไควตาให้รัฐหรือท้องถิ่นทำให้ทั้งหมด
3. อำเภอ/กิ่งอำเภอทำหนังสือนัดหมายเชิญตัวแทนของ อบต. หรือเทศบาล คณะทำงานแผนชุมชนระดับอำเภอ/ตำบล ตัวแทนส่วนราชการทุกส่วน องค์กรเอกชน นักการเมือง ฯลฯ และบุคคลที่สามารถให้การสนับสนุนโครงการเข้าร่วมประชุม
4. ดำเนินการเจรจาภาคี โดย
 - 4.1) เปิดการประชุมโดยให้ประธานดำเนินการประชุม
 - 4.2) แนะนำส่วนราชการองค์กรที่เข้าร่วมประชุม
 - 4.3) ให้ตัวแทนชุมชนนำเสนอแผนโครงการ
 - 4.4) ที่ประชุมมอบหมายเจ้าภาพรับผิดชอบงานชุมชน จำแนกโครงการเป็น 3 ประเภท คือ ชุมชนทำเอง ชุมชนร่วมทำ และ ทำให้ชุมชน
5. สรุปการประชุม

4.2.1 กระบวนการและผลการจัดทำแผนแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการระดับตำบล

จากผลการประเมินและติดตามผู้ประสานงานศตจ.ปชช.กส.ระดับตำบล จำนวน 35 คนในพื้นที่ตำบลนำร่องจัดทำแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง สัมภาษณ์ คณะทำงานแผนระดับตำบล และจากเอกสารรายงานผลการเจรจาภาคีแผนระดับตำบล เก็บข้อมูลในเดือนตุลาคม 2548 ผลการศึกษามีดังนี้

4.2.1.1 การมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาคี

ตำบลที่จัดเจรจาภาคีหน่วยงานที่เข้าร่วม เฉลี่ยร้อยละ 88.6 โดยหน่วยงานที่เข้ามีส่วนร่วมในการจัดเวทีเจรจาภาคีมากที่สุด 3 อันดับแรกคือ หน่วยงาน ท้องถิ่น สาธารณสุข และรทส. สอบต.สท. (ร้อยละ 100, 97.1 และ 91.4 ตามลำดับ) ส่วนหน่วยงานที่มีส่วนร่วม 3 ลำดับสุดท้ายคือ ส่วนปกครอง, ครูจากสถานศึกษาและการศึกษานอกโรงเรียน (ร้อยละ 82.9, 65.7 และ 31.4 ตามลำดับ)

ดังตารางที่ 25

ตารางที่ 25 : แสดงหน่วยงานที่เข้าร่วมเจรจาภาคี

เนื้อหา	ร้อยละ
1. หน่วยงานที่เข้าร่วมเจรจาภาคี	
ท้องถิ่น	100
สาธารณสุข	97.1
ผู้แทนจาก รทส.	91.4
สมาชิก อบต./เทศมนตรี	91.4
ผู้แทน ศตจ. ภาคประชาชน	88.6
นายกเทศมนตรี/นายก อบต.	85.7
ตำรวจ	85.7
ส่วนปกครอง	82.9
ครูจากสถานศึกษา	65.7
กสน.	31.4

ค่าเฉลี่ย

X = 88.6

4.2.1.2 กระบวนการและขั้นตอนการจัดประชุม

พบว่ามีการปรับลดขั้นตอนการจัดเวทีเจรจาภาคีตามความเหมาะสมของพื้นที่ ตั้งแต่การแจ้งวัตถุประสงค์ พิธีเปิด การนำเสนอแผน การวิพากษ์แผน ส่วนหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง มีการให้ข้อเสนอเพียงร้อยละ 31.4 ซึ่งผู้ดำเนินการจะมีทั้ง ปลัดอำเภอ, สาธารสุขอำเภอ, ปลัดอบต.ปลัดอาวุโสปลัดอาวุโส และบางอำเภอมีนายอำเภอ ดำเนินการเอง

ตารางที่ 26 : แสดงวิธีการและขั้นตอนในการจัดประชุม

เนื้อหา	ร้อยละ
1. ขั้นตอนการประชุม	
มีการชี้แจงวัตถุประสงค์และขั้นตอนการประชุม	82.9
มีพิธีเปิดการประชุม	85.7
มีการจัดให้มีการนำเสนอแผนรายหมู่บ้าน	91.4
มีการแนะนำทีมวิพากษ์แผนโดยวิทยากรครู ข	97.1
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการให้ข้อเสนอแนะแผน	31.4
2. ประธานดำเนินการประชุม	
ปลัดอาวุโส	28.6
นายกอบต./เทศบาล	20.0
อื่น ๆ ระบุ ปลัดอำเภอ, สาธารสุขอำเภอ, ปลัดอบต.นายอำเภอ	51.4

4.2.1.3 ผลการจัดทำแผนชุมชนและการจัดประชุมเจรจาภาคีระดับตำบล

มีการนำเสนอแผนของชุมชนในตำบลนำร่อง 395 หมู่บ้าน/ชุมชน นอกตำบลนำร่อง 1,197 หมู่บ้าน/ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 100 และมีการจัดประชุมเจรจาภาคี ระดับตำบลในตำบลนำร่อง 35 ตำบล นอกเรื่อง 100 ตำบล คิดเป็นร้อยละ 100 ดังตารางที่ 27

ตารางที่ 27 สรุปผลการจัดทำแผนชุมชนและการจัดประชุมเจรจาภาคี

ที่	อำเภอ/กิ่งอำเภอ	ฐานข้อมูล				การจัดทำแผนชุมชน			การประชุมเจรจาภาคี ณ อบต./เทศบาล (แห่ง)
		ตำบล	อบต.	เทศบาล	หมู่บ้าน/ ชุมชน	พื้นที่ นำร่อง	นอกพื้นที่ ที่นำร่อง	รวม	
1	ยางตลาด	15	15	2	206	35	171	206	17
2	เมืองกาฬสินธุ์	17	13	4	217	34	183	217	17
3	กุฉินารายณ์	12	12	2	143	32	111	143	14
4	กมลาไสย	8	7	3	111	40	71	111	10
5	หนองกุงศรี	9	8	2	111	42	69	111	10
6	สมเด็จ	8	8	1	91	26	65	91	9
7	ห้วยเม็ก	9	9	2	81	15	66	81	11
8	คำม่วง	6	6	2	70	21	49	70	8
9	เขาวง	6	5	1	62	23	39	62	6
10	สหัสขันธ์	8	7	1	85	20	35	85	8
11	นามน	5	5	1	66	34	32	66	6
12	ท่าคันโท	6	5	1	59	15	44	59	6
13	กิ่งอ.นาคู	5	5	1	55	8	47	55	6
14	กิ่งอ.ดอนจาน	5	5	0	48	8	40	48	5
15	ห้วยผึ้ง	4	4	1	52	8	44	52	5
16	กิ่งอ.ฆ้องชัย	5	5	0	48	12	36	48	5
17	กิ่งอ.สามชัย	4	4	0	47	7	40	47	4
18	ร่องคำ	3	2	1	40	15	25	40	3
รวมทั้งสิ้น		135	125	25	1,592	395	1,197	1,592	150

4.2.1.4 ประเภทของแผนชุมชน

พบว่าส่วนใหญ่เป็นแผนเพื่อแก้ไขปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน (ร้อยละ 33.08) และของงบประมาณมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วน ร้อยละ 79.85 ของงบที่เสนอขอทั้งหมด รองลงมาเป็น แผนแก้ไขปัญหาด้านอาชีพ/เศรษฐกิจ คิดเป็นร้อยละ 29.7 ของโครงการที่ขอและใช้งบ คิดเป็นร้อยละ 12.4 ของงบที่เสนอขอทั้งหมด ส่วนแผนที่จัดทำน้อยที่สุดคือ แผนแก้ไขปัญหาด้านการเมือง ดังตาราง 28

ตารางที่ 28 แสดงร้อยละของแผนชุมชนจำแนกตามประเภทของแผน

ประเภทแผน	โครงการ		งบประมาณ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. แผนแก้ไขปัญหาด้านอาชีพ/เศรษฐกิจ	1,511	29.75	1,130,267,357	12.40
2. แผนแก้ไขปัญหาด้านสังคม	544	10.71	62,323,800	0.68
3. แผนแก้ไขปัญหาด้านการเมือง	51	1.00	9,455,000	0.10
4. แผนแก้ไขปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน	1,680	33.08	7,275,627,400	79.85
5. แผนแก้ไขปัญหาด้านสวัสดิการ	462	9.10	383,067,880	4.20
6. แผนแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม	427	8.41	138,033,611	1.51
7. แผนแก้ไขปัญหาด้านอื่น ๆ	404	7.95	112,820,730	1.24
รวมทั้งสิ้น	5,079	100.00	9,111,595,778	100.00

ที่มา: รายงานการจัดทำแผนในพื้นที่ตำบลนาร่อง

4.2.1.5 การจำแนกแผนตามระดับ การจัดทำ

พบว่าส่วนใหญ่เป็นแผนที่เสนอให้ภาครัฐทำให้ ร้อยละ 43.80 รองลงมาเป็นแผนงานที่ให้มีการร่วมกันทำระหว่างชุมชน ท้องถิ่นหน่วยงานราชการร้อยละ 32.21 และเป็นแผนที่ชุมชนจัดทำเอง ร้อยละ 23.99 รายละเอียดตามตารางที่ 29

ตารางที่ 29 : แสดงระดับของแผนชุมชนจำแนกรายอำเภอ

ลำดับ	อำเภอ/กิ่งอำเภอ	(1) แผนชุมชนทำเอง		(2) แผนร่วมทำ		(3) แผนรัฐทำให้	
		จำนวนโครงการ	ร้อยละ	จำนวนโครงการ	ร้อยละ	จำนวนโครงการ	ร้อยละ
1	เมือง	86	23.56	102	27.95	177	48.49
2	นามน	169	28.55	179	30.23	244	41.22
3	กมลาไสย	121	25.37	214	45.28	140	29.35
4	ร่องคำ	56	19.79	93	32.86	134	47.35
5	กุฉินารายณ์	133	32.12	95	22.95	414	44.93
6	เขาวง	114	20.99	147	27.07	282	51.94
7	ยางตลาด	31	21.53	46	31.94	67	46.53
8	ห้วยเม็ก	159	24.42	261	40.92	231	35.48
9	สหัสขันธ์	102	31.88	63	19.69	155	48.43
10	คำม่วง	55	26.19	51	24.29	104	49.52
11	ท่าคันโท	39	13.73	152	53.52	93	32.75
12	หนองกุงศรี	48	12.8	96	25.6	231	61.6
13	สมเด็จ	59	25.99	91	40.09	77	33.92
14	ห้วยผึ้ง	64	22.94	111	39.78	104	37.28
15	สามชัย	65	34.03	47	24.61	79	41.36
16	นาคู	20	16.53	32	26.45	69	57.02
17	ดอนจาน	29	32.96	22	25.00	37	42.04
18	ฆ้องชัย	2	2.82	11	15.49	58	81.69
	รวมทั้งสิ้น	135	23.99	1,815	32.21	2,468	43.80

4.2.1.6 หน่วยงานที่รับโครงการไปสนับสนุน

หน่วยงานที่รับแผนไปสนับสนุนเมื่อพิจารณาจากโครงการเสนอขอรับการสนับสนุนส่วนใหญ่จะขอสนับสนุนโครงการจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ร้อยละ 70.5) รองลงมาคือจากทบจังหวัดแบบบูรณาการ แต่เมื่อพิจารณาจากส่วนใหญ่เสนอขอจาก อบจ.ระดับจังหวัด (ผู้ว่า CEO) ร้อยละ 34.93 รองลงมาเป็น องค์การส่วนท้องถิ่น (ร้อยละ 27.8) ซึ่งจะเห็นได้ว่า โครงการที่เสนอขอจากท้องถิ่นเป็นโครงการที่ใช้งบประมาณไม่มาก ส่วนงบประมาณและโครงการที่เสนอขอจากผู้ว่าราชการจังหวัดจะใช้งบประมาณมากและส่วนใหญ่จะเป็นโครงการเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ด้านชลประทาน เป็นต้น ดังตารางที่ 30

ตารางที่ 30 : แสดงร้อยละหน่วยงานที่รับโครงการไปสนับสนุน

หน่วยงานที่รับโครงการไปสนับสนุนงบประมาณ	สัดส่วนหน่วยงานที่รับโครงการไปสนับสนุน			
	สัดส่วนงบประมาณ (ร้อยละ)		สัดส่วนงบประมาณ (บาท)	
	จำนวนโครงการ	ร้อยละ	จำนวนงบประมาณ (บาท)	ร้อยละ
1. องค์การส่วนท้องถิ่น	1686	70.5	440,702,250	27.82
2. ส่วนปกครอง	93	30.9	6,4480,000	4.07
3. สาธารณสุข	107	4.5	6,911,500	0.44
4. ศึกษา	35	1.4	18,075,000	1.1
5. เกษตร	119	4.9	4,986,806,400	31.47
6. พัฒนาชุมชน	15	0.6	1,925,000	0.12
7. ตำรวจ	6	0.25	60,000	0.004
8. อื่น ๆ ระบุ CEO และหน่วยงานที่สูงขึ้น	330	13.8	553,423,000	34.93

4.2.1.7 การได้รับประโยชน์และข้อคิดเห็น จากการจัดทำเวทีเจรจาภาคี

พบว่าส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์ในระดับมากถึงมากที่สุด และเห็นควรจัดทุกปี มีบางประเด็นที่ยังเห็นว่าการนำแผนไปสู่การแก้ไขปัญหาในกลุ่มเป้าหมายคนจนยังเห็นว่าอยู่ในระดับน้อยร้อยละ 40 และข้อคิดเห็นที่ว่าส่วนราชการจะนำไปสู่การปฏิบัติได้จริงระดับน้อยร้อยละ 37.1 ส่วนหน่วยงานที่เห็นว่าได้ประโยชน์จากการเจรจาภาคีจัดทำแผน คือหน่วยงาน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น พัฒนาชุมชน และเกษตร และหลังการจัดเจรจาภาคีควรให้มีการจัดเวทีติดตามความก้าวหน้าของการรับแผนของชุมชนบรรจุในแผนรายจ่ายประจำปี ของท้องถิ่นและส่วนราชการ และเห็นว่าควรมีการติดตามความก้าวหน้าโครงการหลังเจรจาภาคี ดังตารางที่ 31,32,33

ตารางที่ 31 : การได้รับประโยชน์และข้อคิดเห็น จากการจัดทำเวทีเจรจาภาคี

เนื้อหา	ระดับการได้ประโยชน์ร้อยละ			
	มากที่สุด	มาก	น้อย	น้อยที่สุด
1. การจัดทำเจรจาภาคีแผนชุมชนแก้ไข ปัญหาความยากจนชุมชนได้ประโยชน์มากน้อยเพียงใด	5.7	80.00	11.4	0
2. การจัดทำเจรจาภาคีเพิ่มศักยภาพการเรียนรู้การจัดทำแผนขององค์กรส่วนท้องถิ่นน้อยเพียงใด	14.3	74.3	11.4	0
3. การจัดทำเจรจาภาคีทำให้เกิดการบริหารงานส่วนท้องถิ่นมีความโปร่งใสเรื่องการทำแผนและงบประมาณเพียงใด	14.3	74.3	11.4	0
4. การจัดทำเจรจาภาคีทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนจากทุกภาคส่วนเพียงใด	5.7	58.7	8.6	0
5. การจัดทำเจรจาภาคีจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาให้กับกลุ่มที่มีปัญหาความยากจนในชุมชนมากน้อยเพียงใด	8.6	51.4	40	0
6. แผนจากการเจรจาภาคีได้ใช้ประโยชน์นำไปเป็นโครงการของหมู่บ้าน SML เพียงใด	0	77.1	22.9	
7. แผนจากการเจรจาภาคีชุมชนจะนำไปสู่การปฏิบัติมากน้อยเพียงใด	5.7	68.6	25.7	
8. องค์กรส่วนท้องถิ่นจะนำแผนไปเสนอการสนับสนุนหรือการปฏิบัติจริงมากน้อยเพียงใด	0	71.4	28.6	
9. หน่วยงานราชการจะนำแผนที่เสนอไปสู่การสนับสนุนหรือปฏิบัติจริงมากน้อยเพียงใด	5.7	51.7	37.1	
10. ควรมีการจัดเวทีเจรจาภาคีอย่างนี้ทุกปีหรือไม่	31.4	65.4	2.9	
รวม	5.7	80.0	11.4	

ตารางที่ 32 หน่วยงานที่ได้ประโยชน์จากการทำเจรจาภาคีมากที่สุด

หน่วยงาน	ลำดับ
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	1
พัฒนาชุมชน	2
เกษตร	3
ส่วนปกครอง	4
สาธารณสุข	4
ศึกษา	5
ตำรวจ	6

ตารางที่ 33 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับเห็นควรให้มีการประชุมสรุปความก้าวหน้าหรือประเมินผลการ

ดำเนินงานโครงการ ที่ได้จากการเจรจาภาคี

ประเด็น	ร้อยละ
ควรจัดอย่างยิ่ง	54.3
จัดหรือไม่ก็ได้	45.7
ไม่ควรจัด	0

4.2.1.8 ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการจัดทำแผน

ปัญหาอุปสรรค

1. การมีส่วนร่วมของวิทยากร ครู ก บางหน่วยงานเข้าร่วมกิจกรรมน้อยมากเนื่องจากติดราชการ
2. การแต่งตั้งหน่วยงานที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาคความยากจนโดยตรงทำให้ไม่สนใจร่วม
3. เวลาเร่งรัดแผนจึงไม่ตรงกับปัญหาประชาชนมากนัก
4. มีบางตำบลไม่ให้ชุมชนนำเสนอโครงการในเวทีเจรจาภาคี แต่สรุปผลจากการเอกสารแผนชุมชนเท่านั้น
5. ผู้บริหารของ อบต. สนใจแผนและโครงการที่ตรงกับนโยบายการหาเสียง
6. ปลัด อบต. ไม่ค่อยร่วมกิจกรรมแผนชุมชน
7. ส่วนราชการในระดับอำเภอเข้าร่วมน้อยหรือมอบหมายให้คนมาร่วมที่ไม่สามารถตัดสินใจได้

ข้อเสนอแนะ

1. วิทยากรครู ข.ควรพัฒนามาจากคนในชุมชน
2. แผนชุมชนเป็นเรื่องดีควรทำทุกปี ทุกระดับ เปลี่ยนผู้บริหารของจังหวัด ไม่ควรเปลี่ยนวิธีทำแผนอย่างนี้

4.3 กรณีการศึกษา : กระบวนการจัดทำแผนบูรณาการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจน อำเภอนามน

4.3.1 การจัดทำแผนชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ ระดับหมู่บ้าน

4.3.1.1 กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 การเตรียมการการสำรวจข้อมูลรายครัวเรือนของหมู่บ้าน

- 1) มีการ คัดเลือกคณะกรรมการจัดทำแผนชุมชน โดยชุมชน โดยมีความหลากหลายกลุ่มโดยยึดตำแหน่งตามที่ตั้งอำเภอเข้ามาที่เป็นคณะทำงานจัดทำแผนระดับหมู่บ้าน
- 2) มีการเตรียมความพร้อม อบรบ 2 ครั้ง คือ ครั้งแรก ฝึกอบรมรวมระดับอำเภอ 1 ครั้ง ชี้แจงโครงการ/เครื่องมือเก็บข้อมูล ครั้งที่สอง ระดับพื้นที่ในชุมชน 1 ครั้ง ทำความเข้าใจเครื่องมือ /แบ่งหน้าที่รับผิดชอบในการสำรวจ ประมาณ 1 คน ต่อ 3 ครอบครัวย

1.2.กระบวนการสำรวจ

- 1.) ผู้นำคัดเลือกคณะกรรมการ
- 2.) ชี้แจงโครงการ
- 3) ชี้แจงเครื่องมือคณะกรรมการ
- 4.) แบ่งหน้าที่รับผิดชอบ
- 5) ลงสำรวจ

คณะกรรมการแผนชุมชน ใช้เวลานาน 1-2 ชั่วโมงต่อครัวเรือน ซึ่งส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือดี

ปัญหาอุปสรรคในการเก็บข้อมูล

- 1) เวลาสั้น/เร่งรีบ
- 2) ความเข้าใจในเครื่องมือ ยังมีเนืองมีคนอายุมาก (อสม. 50 ปี ขึ้นไป)

4.3.1.2 นำข้อมูลมารวบรวมและวิเคราะห์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล : กรณีศึกษาบ้านหนองหญ้าปล้อง ตำบลยอดแกง อำเภอนามน
จังหวัดกาฬสินธุ์

จากการสำรวจข้อมูล ทุกครัวเรือน จำนวน 66 ครัวเรือน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้
ที่ทำกิน มีที่ทำกินเฉลี่ย 13.2 ไร่ต่อครัวเรือน มีโฉนด ร้อยละ 79.36 และพบว่า คิดงานองร้อยละ 30.15
มีครัวเรือนที่ต้องเช่าที่ทำกินจำนวน 6 หลังคาเรือน
อาชีพและรายได้ รายได้เฉลี่ย 76,732 ต่อครัวเรือนต่อปี

- ส่วนใหญ่มีรายได้จากภาคการผลิตทางการเกษตร (ร้อยละ 68.45) โดยพบว่าส่วนใหญ่มีรายได้จากการทำนา (ร้อยละ 29.52) มีรายได้เฉลี่ย 29,321 บาทต่อปี มูลค่ามวลรวมทั้งหมดบ้าน 1,519,400 บาท รองลงมาคือการค้าเลี้ยงวัว (ร้อยละ 26.99) มีรายได้เฉลี่ย 44,096 บาทต่อปีของครัวเรือนที่เลี้ยง มวลรวมทั้งหมดบ้าน 1,367,000บาท และพบว่ารายได้จากการปลูกผักมีเพียงร้อยละ 0.66
- รองลงมาคือรายได้เสริมจากการรับจ้างทั่วไป (ร้อยละ13.17)เฉลี่ย 23,825 ต่อปีมูลค่ามวลรวม 667,100 บาท และลูกหลานส่งมาให้ (ร้อยละ7.19) เฉลี่ย5,778 บาทต่อปีมูลค่ามวลรวม 364,000 บาท

ทรัพย์สิน

- บ้านมูลค่าเฉลี่ย 83,016 บาท
- รถยนต์ประมาณ บ้านละ 10 คัน
- จักรยานยนต์ เฉลี่ย ครัวเรือนละ 1 คัน
- รถไถเดินตามเฉลี่ย มีร้อยละ 50 ของครัวเรือน
- ตู้เย็น มีร้อยละ 84.85 ของครัวเรือน
- โทรี มีร้อยละ 87.01 ของครัวเรือน
- พัดลมมีร้อยละ 100 ของ ครัวเรือนเฉลี่ยครัวเรือนละ 2 เครื่อง
- เครื่องฉายซีดีมีร้อยละ 56.06 ของครัวเรือน
- โทรศัพท์มือถือมีร้อยละ 75.75 ครัวเรือน มีระหว่าง 1-4 เครื่อง ต่อครัวเรือน
- โทรศัพท์บ้านมีเพียงร้อยละ 3.3 ของครัวเรือน

รายจ่าย ภาพรวมมีรายจ่ายเฉลี่ย 63,500.7 บาท ต่อครัวเรือน

เป็นหนี้ในระบบ ร้อยละ 72.85 ของครัวเรือน หนี้นอกระบบ ร้อยละ 30

- หนี้สินเฉลี่ย 60,463 ต่อครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นหนี้จาก ธกส. ร้อยละ65.78 เฉลี่ย 39,771 บาทต่อครัวเรือนทั้งหมดบ้านรวม 2,784,000 บาทรองลงมาหนี้กองทุนเงินล้าน ร้อยละ 14.30 เฉลี่ย 8,647 บาทต่อครัวเรือนทั้งหมดบ้านรวม 605,300 บาท

หนี้ในระบบมูลค่า 728,500 บาท ส่วนใหญ่เป็นหนี้จาก นายทุนและญาติ

- รายจ่ายครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นหมวดอาหาร ร้อยละ 35.14 มูลค่า 1,015,626 บาท รองลงมาเป็นหมวดสาธารณูปโภค ร้อยละ 18.78 มูลค่า 579,118 บาท เป็นค่าน้ำมัน การเกษตรประมาณ 122,000 ต่อหมู่บ้าน (เฉลี่ย 2,931.0 ต่อครัวเรือน) และมีรายจ่ายที่ไม่จำเป็นจากเหล้าและบุหรี่ ร้อยละ 5 ของรายจ่าย (ประมาณ 136,000 บาทต่อหมู่บ้าน) ซึ่งมากกว่าค่าน้ำมันการเกษตรส่วนค่าโทรศัพท์มือถือมีมูลค่ารวมทั้งหมด 89,270 บาทต่อปีซึ่งพอกับค่าไฟฟ้า มูลค่า 81,810 บาท ส่วนการซื้อหอยปีละ 30,500 ต่อหมู่บ้าน ค่าใช้จ่ายเพื่อการผลิตทางการเกษตร มูลค่า 366,200 บาทส่วนใหญ่เป็นค่าน้ำมัน จำนวน 123,100 บาทรองมาเป็นค่าปุ๋ยเคมี 92,340 และค่าจ้างแรงงาน 84,060 บาท และยังพบว่าทั้งหมู่บ้านมีการบริจาคทำบุญปีละ 40,400 บาท

ความมั่นคงทางด้านอาหาร

- ครัวเรือนที่ต้องซื้อข้าวสารกิน ร้อยละ 57.57 เฉลี่ย 9,509 บาท/ครัวเรือนมูลค่า 399,390 บาท
- ทำปุ๋ยเองโดยทำปุ๋ยคอกและชีวภาพ ร้อยละ 40.90 แต่ไม่พอใช้
- ฟังฟิงปุ๋ยเคมี ร้อยละ 92.42 เฉลี่ย 2,198.6 ต่อครัวเรือน

ข้อมูลที่ชาวบ้านในชุมชนบอกว่าครัวเรือนที่ยากจนจริงๆมีประมาณ ร้อยละ 10 ของครัวเรือน

สรุป รายรับ ลบรายจ่าย โดยเฉลี่ย รายได้ 76,732 บาทต่อปี - รายจ่าย 63,500 บาท ต่อปี
เงินคงเหลือ 13,232 บาทต่อปี

4.3.1.3 กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชน

- ไม่มีการนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ห้วงวิเคราะห์ เนื่องจากต้องรีบส่งให้เจ้าหน้าที่โดยมีเงื่อนไขคือถ้าไม่ส่งจะไม่ได้รับค่าตอบแทนในการสำรวจ โดยจัดทำแผนก่อนค่อยมีการสำรวจข้อมูล
- ไม่มีเจ้าหน้าที่มาร่วมวิเคราะห์
- เหตุปัญหาความยากจนของคนในชุมชน

1) หนี้สิน สาเหตุจาก กู้ยืมมาลงทุนด้านการเกษตร ใช้จ่ายในครัวเรือน/สร้างบ้าน/ซื้อรถไถ/กู้ใช้

หนี้

2) รายจ่ายในครัวเรือนประมาณ ร้อยละ 80 นำมาจ้าง ทำการเกษตรทุกขั้นตอนเนื่องจาก แรงงานไม่พอ แรงงาน อายุมาก การเคลื่อนย้ายแรงงานไปกรุงเทพ ค่านิยมอยากเสร็จเร็วๆ จะได้ไปรับจ้าง ลูกส่งเงินมาให้จ้าง วัฒนธรรมการพึ่งพาตนเองและประเพณีช่วยเหลือกันโดยการลงแขกไม่มี ขาดความอดทน อดกลั้น อดออม ไม่มีวินัยการใช้เงิน

3) ที่ทำกินไม่พอและไม่มีที่ทำกินเป็นของตนเองต้องเช่า

4) ขาดน้ำทำการเกษตร ไม่มีแหล่งน้ำ

ผลจากการสำรวจ 4 ท. กับกลุ่มเป้าหมายคนจนที่ลงทะเบียน คนในชุมชนยังรับรู้และยังไม่การสำรวจ ข้อมูลจึงไม่ได้นำไปร่วมในการวิเคราะห์จัดทำแผน

4.3.1.4 แผนของชุมชน

ความเชื่อมโยงระหว่างข้อมูล ปัญหาของชุมชน กลุ่มเป้าหมายกับแผนที่จัดทำ ชุมชนได้จัดทำแผนงานโครงการ จำนวน 5 โครงการ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแผนพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจ โดยเป็นแผนชุมชนทำเอง 2 โครงการ โครงการร่วมทำ 2 โครงการ และโครงการที่ขอสนับสนุนจากผู้ว่า CEO จำนวน 1 โครงการซึ่งเป็นโครงการขนาดใหญ่ ดังนี้

ที่	ชื่อโครงการ	งบประมาณ	ประเภทแผน			หน่วยงานขอรับการสนับสนุน
			ทำเอง	ร่วมทำ	รัฐทำให้	
1	ทอดผ้า	15,000	✓			อบต.
2	เลี้ยงไก่พื้นเมือง	40,000	✓			อบต.
3	เครื่องอัดรีดบล็อก	800,000		✓		อบต.
4	เครื่องอัดเม็ดปุ๋ยชีวภาพ	500,000		✓		อบต.
5	ป้อน้ำมันชุมชน	1,000,000			✓	CEO

ซึ่งชุมชนเห็นว่าส่วนมีความสัมพันธ์กันกับข้อมูลที่เป็นปัญหาภาพรวมของชุมชน คือชุมชนมีรายได้น้อยรายจ่ายมาก และสภาพพื้นที่ทำการเกษตรไม่ได้ดีเนื่องจากแห้งแล้ง ผู้นำชุมชนกล่าวว่า “ตอนทำแผนก็บอกให้ฝันมากๆ ฝันให้ไกลๆ จึงคิดตั้งแต่โครงการใหญ่ๆ เช่น โครงการตั้งป้อน้ำมัน โรงปุ๋ยชีวภาพ โรงงานผลิตอัดรีดบล็อก ซึ่งจริงๆ ก็สัมพันธ์กับปัญหาภาพรวมของชุมชนทั้งนี้เพื่อแก้ไขปัญหารายจ่ายค่าปุ๋ยเคมีมาก/หนี้สินมาก/ที่ทำกินน้อย/ไม่มีที่ทำกิน แต่ที่ไม่มีแผนที่แก้ไขกลุ่มเป้าหมายคนจนรายบุคคลเพราะเห็นว่าเป็นแผนชุมชนต้องแก้ภาพรวมทั้งชุมชน”

5. ความต้องการแก้ไขปัญหาความยากจนรายบุคคล จากการสอบถามกลุ่มที่มีปัญหาความยากจนถ้าหากมีศูนย์ฝึกอบรม ปรับแนวคิดพัฒนาจิตใจ/ฝึกอบรมอาชีพ สนใจไปร่วมหรือไม่ พบว่ามีความสนใจร้อยละ 50 ส่วนที่เหลือไม่ความเห็นเนื่องจากยังไม่ทราบรายละเอียด

6. ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการนำแผนไปสู่ปฏิบัติจริง เพื่อแก้ปัญหาของชุมชน ร้อยละ 100 บอกว่าควรให้มอบผู้นำชุมชน อบต./ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ติดตามแผนงานโครงการที่เสนอไปในระดับต่างๆ

7. ปัญหาอุปสรรคข้อเสนอแนะกระบวนการจัดทำแผน เห็นมีปัญหาระยะเวลามีน้อย และมีข้อเสนอคือ

- 1) ควรให้มีเวลามากกว่านี้ตั้งแต่การสำรวจข้อมูล การวิเคราะห์ จัดทำแผน
- 2) ควรให้มีการ ทบทวนแผนชุมชนทุกปีหรือบ่อยๆก็จะดีมาก
- 3) มอบหมายให้ตัวแทนของชุมชนที่เป็นผู้รับผิดชอบโครงการ ติดตามโดยตรงหน่วยงานองค์กรที่ชุมชนเสนอแผนไปขอรับการสนับสนุน
- 4) ควรมีแผนพัฒนาคน ลดละเลิกอบายมุข หรือแผนแก้ไขปัญหาล้างคมด้วยเนื่องจากเห็นว่าแผนแผนแก้ไขปัญหาล้างคมจนจึงมีแต่แผนด้านอาชีพ
- 5) กระบวนการจัดทำแผนควรให้เกิดการมีส่วนร่วมให้มากขึ้นในทุกกลุ่มและภาคีที่เกี่ยวข้อง

4.3.2 สรุปการติดตามประเมินผลการจัดทำแผนชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ ระดับตำบลยอดแกง

คณะทำงาน สดจ.ปช.ระดับจังหวัด จำนวน 6 คน ได้ออกติดตามกระบวนการแผนของตำบลยอดแกง โดยใช้กระบวนการ สันทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้ร่วมสนทนาประกอบด้วยนายก อบต.ปลัด และกรรมการบริหาร จำนวน 8 คน ผลการศึกษามีดังนี้

1. การบรรจุแผนงานโครงการ ปี 49 ในแผนท้องถิ่น ยังไม่ได้บรรจุแผนเนื่องจากยังไม่ประชุมรับรองแผน เพราะช่วงที่นำเสนอแผนนายกอบต.ยังไม่รับรองการเลือกตั้ง แต่นำแผนที่ชุมชนนำเสนอจากเวทีเจรจาภาคี อบต.ได้นำเข้าในแผนที่จะเสนอการเห็นชอบทั้งหมด เนื่องจากเห็นว่าเป็นแผนที่เกิดจากความต้องการของชุมชนจริงและผ่านการรับรองโดยกระบวนการประชาคมของชุมชนแล้ว อบต.จะส่งคณะทำงานออกติดตามสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากชุมชนอีกครั้ง และนายก อบต.เห็นว่าแผนที่เสนอมาสอดคล้องกับนโยบายตามที่เคยหาเสียงไว้ได้แก่ ด้านการศึกษา การพัฒนาคน การส่งเสริมอาชีพและรายได้ การแก้ไขปัญหายาเสพติด เป็นต้น
2. การประสานแผน ของ อบต.ยังไม่มีมีการประสานแผนที่เสนอไปให้กับหน่วยงานอื่น
3. ได้นำแผนชุมชนที่เสนอมาดูรายละเอียดความเป็นมา ความเป็นไป ได้ ดูการมีส่วนร่วมของชุมชนเช่นเวทีประชาคม
4. กระบวนการแผนฯ อบต.ได้นำมาใช้ประโยชน์ในเรื่องดังต่อไปนี้
 - 1) ทำให้ชุมชนจัดเวทีเสนอแผนแก้ปัญหาและความต้องการ
 - 2) ต้องการให้เป็นต้นแบบในการนำแผนเป็นเครื่องมือในการพัฒนา
5. แผนแก้ปัญหาล้างคมและความยากจนของอบต. พบว่ายังไม่มีโดยตรง เพราะแผนยังไม่ผ่านสภาแต่ อบต.มีนโยบายและเริ่มให้ความสำคัญแผนด้านนี้มากขึ้น

6. หากให้อบต.เป็นตำบลต้นแบบ ในการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจน อบต.ยินดีที่จะเป็นศูนย์กลางในการนำแผนสู่การปฏิบัติซึ่งส่วนราชการและหน่วยงานต่างๆจะต้องประสานแผนงาน ผ่านมาให้อบต.เป็นผู้ประสานกับชุมชนหรือพื้นที่ให้และกำหนดแนวทางการทำงานร่วมกันเป็นเชิงบูรณาการเนื่องจากที่ผ่านมาเวลาหน่วยงานราชการหรือองค์กรต่างๆนำโครงการมาบางที่ก็ทับซ้อนกับโครงการ อบต.หรือบางที่ อบต.ไม่รับทราบด้วย

7. ปัญหาอุปสรรคในการทำแผน

เวลาน้อย มีข้อเสนอคือควรมีการติดตามประเมินผลเป็นระยะ นำผลการประเมินมาปรับแผนเพื่อมาแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง ให้เกิดการมีส่วนร่วมทุกระดับ

4.3.3 การติดตามประเมินผลการจัดทำแผนชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ ระดับอำเภอ

คณะทำงาน ศตจ.ปชช.ระดับจังหวัด จำนวน 6 คน ได้ออกติดตามกระบวนการแผนของอำเภอนามน โดยใช้กระบวนการ สันทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้ร่วมสนทนาประกอบด้วยคณะวิทยากรครู ข.และผู้ประสานแผนระดับอำเภอ จากหน่วยงาน เกษตร พัฒนาชุมชน สาธารณสุข คุรุมัธยม ประถมศึกษา กศน. ตำรวจ ปลัดอบต.เทศบาล และปลัดอำเภอ รวมทั้งสิ้นจำนวน 19 คน ผลการศึกษามีดังนี้

1. การนำแผนระดับตำบลมาวิเคราะห์ และประสานแผน มีหน่วยงานหลักในการวิเคราะห์ คือพัฒนาชุมชน โดยการจำแนกแผนเป็นแผนชุมชนทำได้เอง ร่วมทำและ รัฐทำให้ และมีการส่งต่อหน่วยงานที่รับแผนของชุมชนเข้าบรรจุเป็นแผนหน่วยงานในปี 2549 ได้แก่เกษตรอำเภอ องค์กรส่วนท้องถิ่น รับโครงการ ปุ๋ยชีวภาพ สาธารณสุขตำบลรับโครงการส่งเสริมการออกกำลังกาย

2. การนำแผนชุมชนมาปรับกลยุทธ์ระดับตำบลอำเภอของหน่วยงาน แผนชุมชนและข้อมูลที่ได้มา เห็นว่าควรมาใช้ประโยชน์ในการปรับยุทธศาสตร์อำเภอในการแก้ปัญหาสังคมและความยากจนโดย นำมาวิเคราะห์ปัญหาความต้องการ ประสานเจ้าภาพ แต่เนื่องจากในปี 2549 ได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์อำเภอไว้แล้ว จึงไม่ได้นำข้อมูลที่ได้จากแผนชุมชนมาปรับยุทธศาสตร์อำเภอ

3. การกำหนดเป้าหมาย คนจน โดยภาพรวมทั้งอำเภอยังไม่ชัดเจน การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายเพื่อการแก้ไขปัญหารายบุคคลหรือครัวเรือน ยังไม่ชัดเจนและจากการเคาะประตูบ้านการวานแก่น “พบว่าบางครัวเรือนที่ลงทะเบียนคนจนไว้ไม่จริงจริงตามนิยาม เพียงแต่มีหนี้สินที่เกิดจากกู้ยืมมาประกอบอาชีพ บางครัวเรือนมีรถยนต์ 2 คัน บ้านหลังโตที่ผ่านการทำงานแก้ไขปัญหาความยากจนยังต้องรอคำสั่งจากหน่วยเหนือว่าจะให้ทำอะไร” ตามภารกิจหน่วยงานต้นสังกัด ซึ่งยังไม่มีกระบวนการทั้งกิจกรรมและคณะทำงาน

4. การแปลงแผนสู่การปฏิบัติ แผนแก้ปัญหาความยากจนปี 49 ของอำเภอ ในการแปลงไปสู่การปฏิบัติกลุ่มเป้าหมาย ไม่มีโดยตรง เมื่อดูความสอดคล้องกับแผนชุมชนเสนอมายังขาดการมอบหมายเจ้าภาพรับผิดชอบโดยตรงไม่มี

5. ปัญหาอุปสรรคในการทำแผน

- 1) เวลาค้น
- 2) ขาดเจ้าภาพรับผิดชอบในการจัดการและประสานแผนชุมชนเป็นเพียงทำแผนส่งจังหวัดให้ทันเท่านั้น
- 3) ความไม่แน่ใจของชาวบ้านที่จะได้รับสนับสนุนงบ

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการทบทวนแผนทุกระดับและ ควรมีการติดตามประเมินผลแผนว่าได้รับการตอบสนองที่โครงการหน่วยงานไหนรับไปดำเนินการ

6. กระบวนการเรียนรู้ที่ได้จากการทำแผนของครู ก. ครู ข.

- 1) ได้รู้จักกันหลายหน่วยงานทำให้เกิดการประสานงานแบบไม่เป็นทางการตามมา
- 2) เกิดการทำงานเป็นทีมเชิงบูรณาการ

7. ข้อเสนอแนะเพื่อให้เกิดกระบวนการแก้ปัญหาสังคมและความยากจน

- 1) ควรมีหมู่บ้านต้นแบบแก้ปัญหาความยากจนเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้การทำงานของหน่วยงานเชิงบูรณาการ
- 2) บริหารจัดการแผนทุกระดับ จังหวัด อำเภอ ตำบลและท้อง ถิ่น ควรมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง
เชื่อมต่อให้เป็นนโยบายที่สำคัญของจังหวัด
- 3) สร้างกระแสและให้เกิดความมั่นใจเรื่องแผนพัฒนาแก้ปัญหาความยากจน ว่าจะแก้ปัญหาได้จริงไม่ใช่ทำแผนแล้วเลิก
- 4) ทีมครู ก.ครู ข. ในการทำแผนแก้ไขปัญหาดังกล่าวและความยากจนยินดีจะทำงานต่อในการนำแผนสู่การปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการบูรณาการขอเพียงแต่จังหวัดมีคำสั่งให้ปฏิบัติงาน เพราะเห็นว่าได้ประโยชน์ร่วมกันทั้งในเชิงกิจกรรมและพื้นที่เนื่องจากเวลาลงชุมชนหน่วยงานเดียวไม่สามารถตอบคำถามหรือตอบสนองต่อปัญหาของชุมชนได้
ทุกเรื่อง

บทที่ 5

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนเพื่อการแก้ไขปัญหาสังคม และความยากจน จังหวัดกาฬสินธุ์

จังหวัดกาฬสินธุ์ได้นำร่องในการดำเนินงานตามโครงการแก้ไขปัญหาดังกล่าวและความยากจนเชิงบูรณาการ โดยใช้แผนแม่บทชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ในการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนในภาคประชาชน ในหลายชุมชนมีบทเรียนสิ่งดีๆ ที่เกิดจากศักยภาพของชุมชนในด้านต่างๆ ที่จะสามารถเชื่อมประสานกับกระบวนการแผนชุมชนที่เสนอความต้องการด้านการพัฒนาอาชีพโดยเฉพาะด้านการเกษตร หรืออื่นๆ ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนในภาคประชาชนที่เป็นระบบเครือข่าย

จึงได้ทำการศึกษาถอดบทเรียนศูนย์เรียนรู้ชุมชนโดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) ศึกษารูปแบบการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชน 2) เพื่อศึกษาศักยภาพที่เป็นผลสัมฤทธิ์การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชน 3) เพื่อศึกษาความต้องการจัดทำแผนในการพัฒนาและเพิ่มศักยภาพของศูนย์เรียนรู้ชุมชน โดยการเจาะจงเลือกอำเภอละ 1 ศูนย์ จำนวน 18 ศูนย์ เก็บข้อมูลระหว่างเดือน สิงหาคม 2548- กันยายน 2548 การศึกษาครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

การศึกษา มีดังนี้

5.1 รูปแบบการดำเนินงานของศูนย์ แบ่งเป็น 4 ด้านคือ ศูนย์เรียนรู้ด้านเกษตรอินทรีย์และทฤษฎีใหม่ ศูนย์เรียนรู้ด้านสวัสดิการชุมชน ศูนย์เรียนรู้ด้านวิสาหกิจชุมชน และ ศูนย์เรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยมีรูปแบบการดำเนินงานจำแนกตามด้านดังนี้

1.1 ศูนย์เรียนรู้ด้านเกษตรอินทรีย์และทฤษฎีใหม่

แนวคิดหลัก

วิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบเรียบง่ายพึ่งพาตัวเอง ลดเลิกอบายมุขและไม่ฟุ้งเฟ้อ มีความเป็นอยู่ มีความพอเพียง ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีจิตใจเข้มแข็ง อดทน และเป็นคนมีคุณธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันและทำการเกษตรอินทรีย์ปฏิเสธการใช้ปุ๋ยและสารเคมี

กิจกรรมหลักในการดำเนินงานคือ

- ปลูกพืช ผัก เห็ด ทำนา ประมงแบบ ปลอดภัย
- การผลิตปุ๋ยชีวภาพทั้งการใช้เอง และจำหน่าย
- ผลิตสารไล่แมลง น้ำหมักชีวภาพเร่งการเจริญเติบโตของพืช
- แปลงเกษตรทฤษฎีใหม่
- การจัดการและการใช้ประโยชน์พื้นที่ทำกินในเรื่องน้ำ ปลูกพืชหมุนเวียน ในพื้นที่จำกัด เริ่มต้นตั้งแต่ 1 ไร่ หรือแ่งจนเริ่มต้นที่ 1 ไร่
- ฝึกอบรมถ่ายทอดประสบการณ์ และสาธิตการทำเกษตรอินทรีย์ และเกษตรทฤษฎีใหม่ ให้กับสมาชิก เครือข่าย และที่ส่วนราชการส่งมา
- พัฒนางานเกษตรอินทรีย์ ให้ใช้กับกลุ่มอาชีพหลักในชุมชน ได้แก่ ปลูกพืช ผัก ข้าว ไร่อ้อยอินทรีย์, ยางพาราอินทรีย์, มันอินทรีย์, ถั่วลิสงอินทรีย์
- การแปรรูปผลิตภัณฑ์การเกษตร เป็นอาหาร เครื่องดื่มเพื่อการจำหน่าย
- การจำหน่ายผลผลิต ให้กับคนในชุมชน แม่ค้าที่มารับตรง นำไปขายตลาด
- การปรับทัศนคติ พฤติกรรม เพื่อการพึ่งตนเองของสมาชิกทั้งในเรื่องอาหาร ปลอดภัย การดูแลสุขภาพ ส่งเสริมสุขภาพ แบบธรรมชาติ

การบริหารจัดการ

- จัดโครงสร้างในรูปคณะกรรมการ กำหนดกติกาข้อตกลงร่วมกันในการประชุมและการทำเกษตรปลอดภัยอย่างเคร่งครัด
- รวมกลุ่มออมทรัพย์ สวัสดิการทางการเงินของสมาชิกในกลุ่ม
- การจัดการงบประมาณ โดยการแสวงหาทุนจากท้องถิ่น หน่วยงานราชการ องค์กรภาคเอกชน และจากสมาชิก

1.2 ศูนย์เรียนรู้ด้านสวัสดิการชุมชน

แนวคิดหลัก

ใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ สัจจะอมทรัพย์ ความเท่าเทียม อำนวยประโยชน์ แก่กัน ใช้พลังกลุ่มคนที่มีความรักสามัคคี ศรัทธา มีสัจจะ ร่วมกันขับเคลื่อนงานในชุมชน โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง

กิจกรรมหลัก

- การจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์
- สวัสดิการกู้ยืมดอกเบี้ยต่ำเพื่อการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ
- กองทุนเลี้ยงกระบือ
- หมู่บ้านต้นแบบไม่ขายเหล้าบุหรี่วิสกี้
- ระบบน้ำประปาชุมชนฟรี

- การเกษตรวิถีธรรมชาติ
- การช่วยเหลือสวัสดิการ
- เผยแพร่ความรู้ข่าวสารต่าง ๆ สู่สมาชิก

การบริหารจัดการ

- จัดโครงสร้างในรูปคณะกรรมการ กำหนดกติกาข้อตกลงร่วมกันในการออมทรัพย์ การประชุม
- การระดมหุ้น การจัดทำบัญชี และการปันผล คำนึงสมาชิกและสวัสดิการ
- การแสวงหาทุนสนับสนุน จากองค์กรส่วนท้องถิ่น ส่วนราชการ และเอกชน

1.3 ศูนย์เรียนรู้ด้านวิสาหกิจชุมชน

แนวคิดหลัก

ส่งเสริมการ มีงานทำและ ลดรายจ่าย มีอาชีพเสริมรายได้เพิ่มขึ้นตลอดปี พร้อมทั้ง เพื่อช่วยเหลือครัวเรือน สามารถช่วยเหลือตัวเองได้มากขึ้น การสร้างพลังกลุ่ม ลด ปัญหาการเอาเปรียบพ่อค้าคนกลาง และการเพิ่มมูลค่ากับผลิตภัณฑ์ชุมชน

กิจกรรมหลัก

- กลุ่มแม่บ้านใช้วัตถุดิบมาแปรรูป เพื่อเพิ่มมูลค่าและแก้ปัญหาเรื่องราคา ผลผลิต การเกษตรตกต่ำ ได้แก่การแปรรูปถั่วลิสง ฟักทอง
- ระบบตลาด การจำหน่ายในชุมชนและตลาดนอกพื้นที่ โดยจะผลิตและนำไปจำหน่ายเองส่งตามร้านค้าและงานต่าง ๆ
- แปรรูปผลผลิตการเกษตร ข้าวเกรียบฟักทอง ข้าวถั่วลิสง
- ทอผ้า สมาชิกจะทอไว้ใช้เองและจำหน่ายเป็นรายได้เสริมเพื่อไม่ให้ว่างงาน
- การปลูก แปรรูปสมุนไพร เป็นอาหารและเครื่องดื่ม
- การนำวัสดุท้องถิ่นที่มีอยู่เช่นตอไม้ เถาวัลย์ เศษไม้มาทำเฟอร์นิเจอร์
- การออมทรัพย์ของสมาชิกและสวัสดิการกลุ่ม

การจัดการ

- จัดโครงสร้างในรูปคณะกรรมการ กำหนดกติกาข้อตกลงร่วมกัน
- รวมกลุ่มออมทรัพย์ สวัสดิการทางการเงินของสมาชิกในกลุ่ม
- การจัดการงบประมาณ โดยการแสวงหาทุนจากท้องถิ่น หน่วยงานราชการ องค์กรภาคเอกชน และจากสมาชิก

1.4 ด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ

แนวคิดหลัก

รักษาทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ สมุนไพร ของป่าต่างๆ ปรับแนวคิดคนในชุมชนในการอนุรักษ์และหวงแหน พื้นที่ส่วนที่ถูกละเลยทำลาย การใช้ประโยชน์ป่าแบบยั่งยืน

กิจกรรมหลัก

- (1) กิจกรรมดูแลรักษาป่า มีคณะกรรมการและสมาชิกร่วมกิจกรรม
- (2) ปลูกป่าเพิ่มในส่วนที่เคยถูกละเลยทำลาย ให้เต็มพื้นที่
- (3) แบ่งเขตหวงห้ามและเขตอนุรักษ์ให้เข้าไปเก็บเกี่ยวผลประโยชน์
- (4) กำหนดเขตป่าและประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบอย่างชัดเจน
- (5) การถ่ายทอดความรู้ฝึกอบรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนที่อยู่บริเวณองค์กร
- (6) การสร้างโรงเรียนเพาะพันธุ์ไม้ และสมุนไพร

การจัดการ

- มีการจัดโครงสร้างบริหารงานของคณะกรรมการ มีประธานกรรมการ รองประธาน ทรัพยากร เลขานุการ กรรมการ และฝ่ายต่างๆ
- กำหนดกติกาป่า พร้อมทั้งมีการทำป่าประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนและคณะกรรมการได้ปฏิบัติตาม

5.2 ศักยภาพที่เป็นผลสัมฤทธิ์การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชน

พบว่าศูนย์ที่ศักยภาพสามารถถ่ายทอดความรู้ได้มี 4 ศูนย์ คือศูนย์เกษตรวิถีธรรมชาติ วัดป่าคำ ศูนย์เกษตรทฤษฎีใหม่บ้านดอนยุง โรงเรียนปลูกผักปลอดสารพิษบ้านดอนยานาง และศูนย์ ศูนย์เรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนพึ่งตนเองบ้านโนนสะอาด อำเภอเมือง ผลสัมฤทธิ์ที่เกิดจากการดำเนินงานของศูนย์คือ

สมาชิกกลุ่ม เกิดการพึ่งตนเอง มีความสามัคคี การสร้างพลังกลุ่ม เกิดการออมทรัพย์ มีแบบแผนชีวิตที่ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง

การถ่ายทอด มีการถ่ายทอดประสบการณ์ ให้กับสมาชิก เครือข่ายและหน่วยงานราชการ ส่งไปเรียนรู้ สามารถดำเนินการได้ ปีละประมาณ 30-500 คนต่อปี

ความเข้มแข็งและความยั่งยืน มีการบริหารจัดการโดยชุมชน มีประสบการณ์การเรียนรู้และทำกิจกรรมต่อเนื่อง การมีส่วนร่วมของสมาชิก มีการระดมทุนจากสมาชิกและจากส่วนท้องถิ่น ภาคราชการและเอกชน

5.3 ความต้องการจัดทำแผนในการพัฒนาและเพิ่มศักยภาพ

การพัฒนาหลักสูตร และทักษะการถ่ายทอด ต้องการทำหลักสูตรถ่ายทอดเฉพาะเรื่องของศูนย์และเสริมทักษะการถ่ายทอดให้คณะกรรมการของศูนย์

การพัฒนาระบบการบริหารจัดการ ต้องการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการ การทำงานกลุ่ม การสร้างเครือข่าย และระบบตลาด

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ พัฒนารูปแบบและคุณภาพผลิตภัณฑ์ ชุมชน

การพัฒนาศูนย์เรียนรู้ สร้างและพัฒนาทางโครงสร้างอาคาร เพิ่มเครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์สาธิต การเรียนรู้ แผ่นพับเอกสารสิ่งพิมพ์

การเป็นเจ้าภาพแก้ไขปัญหาความยากจน ให้ท้องถิ่น หน่วยงานราชการ กำหนดเป้าหมายกลุ่มที่ปัญหาความยากจน ให้ศูนย์ทำแผนร่วมแก้ไขปัญหาพัฒนาศักยภาพและปรับเปลี่ยนทัศนคติ

การสนับสนุนงบประมาณ รัฐสนับสนุนงบประมาณเป็นกองทุนดำเนินการ

โดยความต้องการพัฒนาและเพิ่มศักยภาพจำแนกตามด้านดังนี้

ศูนย์เรียนรู้ด้าน	ความต้องการพัฒนาและเพิ่มศักยภาพ	แหล่งขอสนับสนุน
ด้านเกษตร	1 วัสดุอุปกรณ์สาธิตการผลิต	1 งบประมาณ CEO
อินทรีย์	2 เครื่องผสมปุ๋ย เครื่องอัดเม็ดปุ๋ย และอุปกรณ์บรรจุ	6 สำนักงานเกษตร
และทฤษฎีใหม่	3 โรงเรือนเพาะเห็ด เพาะพันธุ์พืช	จังหวัด
	4 ต่อเติมซ่อมแซมอาคารศูนย์ฝึกอบรม	7 องค์กรส่วนท้องถิ่น (อบจ. เทศบาล และ อบต.)
	5 ระบบน้ำ อุปกรณ์ระบบน้ำ เครื่องปั้มน้ำ	8 พัฒนาชุมชน
	6 งบการฝึกอบรมและถ่ายทอดประมาณ 2-3 พันบาทต่อหัว รุ่นละ 3-5 วัน	9 สาธารณสุข
	7 สื่อ วัสดุอุปกรณ์ การถ่ายทอด	10 ปศุสัตว์
	8 จัดระบบตลาด ข้อมูลผู้บริโภค ราคา ฤดูกาล ชนิดพืช ผัก จัดที่เฉพาะ แหล่งจำหน่ายในตลาดในเทศบาล ห้าง	11 ส่วนปกครอง
	สรรับสินค้า โรงพยาบาล	12 พัฒนาที่ดิน
	9 การจัดระบบข้อมูลข่าวสาร	
	10 การสร้างเครือข่ายกับกลุ่มอื่นเช่นกลุ่มโรงสี กลุ่มเลี้ยงโค	
	11 จัดทำหลักสูตรพัฒนา ความรู้ทักษะการถ่ายทอด	
	12 การจัดหาที่ทำกินและขยายพื้นที่แปลงสาธิต	

ด้านสวัสดิการชุมชน	1 เครื่องอัดฉีดปลูกประสาธน์สร้างบ้านมั่นคงให้คนในชุมชนที่มีปัญหาความยากจน 2 กองทุนพัฒนาและขยายกิจกรรมกลุ่ม 3 การส่งเสริมพัฒนาอาชีพสมาชิก และกลุ่มในชุมชน 4 สื่อ วัสดุอุปกรณ์ การถ่ายทอด 5 ต่อเติมซ่อมแซมอาคารศูนย์ฝึกเรียนรู้	1 งบประมาณ CEO 2 สำนักงานเกษตรจังหวัด 3 องค์กรส่วนท้องถิ่น (อบจ.เทศบาลและ อบต.) 4 พัฒนาชุมชน
ด้านวิสาหกิจชุมชน	1 กองทุนพัฒนาและขยายกิจกรรมกลุ่มและพัฒนาผลิตภัณฑ์ 2 ความรู้ทักษะการแปรรูป 3 ระบบการตลาด แหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ 4 วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ การแปรรูป 5 พัฒนาจัดทำหลักสูตรและทักษะการถ่ายทอดความรู้ของกลุ่ม 6 การพัฒนาโรงเรือนและผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐาน 7 พัฒนาระบบการบริหารจัดการ 8 การประสานและสร้างเครือข่าย 9 การจัดหาที่ดินว่างเปล่าของทางราชการและเอกชนเป็นแปลงปลูกสมุนไพร พืช ผักผลไม้ ให้กับสมาชิกที่ปัญหาไม่มีที่ทำกิน	1 งบประมาณ CEO 2 สำนักงานเกษตรจังหวัด 3 องค์กรส่วนท้องถิ่น (อบจ.เทศบาลและ อบต.) 4 พัฒนาชุมชน 5 สาธารณสุข 6 ส่วนปกครอง 7 พัฒนาที่ดิน
ด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ	1 หอประชุมและศูนย์เรียนรู้ 2 พัฒนาหลักสูตร ความรู้ทักษะผู้นำ 3 พัฒนาระบบการจัดการป่าชุมชนและป่า 4 งบประมาณในการอบรมถ่ายทอดสร้างจิตสำนึก ดูแลพิทักษ์ป่า 5 สร้างโรงเรือนและเพาะพันธุ์กล้าไม้ สมุนไพร	1 งบประมาณ CEO 2 สำนักงานเกษตรจังหวัด 3 องค์กรส่วนท้องถิ่น (อบจ.เทศบาลและ อบต.) 4 พัฒนาชุมชน 5 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

วิจารณ์ผลการศึกษา

จากผลการศึกษาศูนย์เรียนรู้ชุมชน เกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินงาน ศักยภาพ และความต้องการพัฒนา จะพบว่า

รูปแบบการดำเนินงาน

- (1) แนวคิดหลักจะเป็นการพึ่งตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจแบบพอเพียง การสร้างพลังกลุ่ม การปรับเปลี่ยนทัศนคติการดำรงชีวิต
- (2) ส่วนใหญ่ศูนย์เรียนรู้จะเป็นเรื่องเกษตรอินทรีย์เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศของจังหวัด กาฬสินธุ์เป็นพื้นที่ดินค้ำน้ำท่วม อาชีพส่วนใหญ่เป็นการเกษตรและการเกษตรอินทรีย์เป็นการลดรายจ่าย เสริมรายได้ การรักษาสุขภาพแวดล้อม การสร้างความมั่นคงทางอาหาร และ การสร้างเสริมสุขภาพเกษตรกร และผู้บริโภค
- (3) กลุ่มที่รวมกันเป็นสมาชิกในศูนย์เรียนรู้มีประสบการณ์ความล้มเหลวจากแบบแผนการเกษตรแบบแผนปัจจุบัน ระบบทุนนิยม การรวมกลุ่มทำให้เกิดพลังในการต่อรอง ความสามัคคี การเรียนรู้ในกลุ่ม ก่อให้เกิดระบบสวัสดิการชุมชน การออมทรัพย์ ซึ่งเป็นฐานรากสำคัญของการสร้างชุมชนเข้มแข็ง
- (4) ระบบการจัดการเป็นการจัดการโดยคณะกรรมการศูนย์ ที่เป็นแบบเรียบง่ายสร้างกฎกติการ่วมกันตามลักษณะการดำเนินงานเพื่อให้เกิดระเบียบวินัย แต่ระบบการจัดการข้อมูล ระบบบัญชี การแสวงหางบประมาณยังพบว่าเป็นข้ออ่อนของศูนย์

ศักยภาพที่เป็นผลสัมฤทธิ์การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชน

- (1) ทัศนคติและพฤติกรรมของสมาชิก มีทัศนคติที่ดีต่อการสร้างแบบแผนในการดำรงชีวิตแบบพอเพียงและพึ่งตนเอง ทำให้เกิดผู้นำในการเปลี่ยนแปลงในชุมชนที่เป็นแบบอย่างที่ดี
- (2) การถ่ายทอดประสบการณ์ เป็นการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในระหว่างสมาชิกและภายนอกซึ่งเป็นประสบการณ์จริง ทำให้เกิดทักษะประสบการณ์ตรง ไม่เสียเวลาการเรียนรู้ที่ผิดพลาดในอดีต และการเรียนรู้ไม่จำกัดเวลาราชการ ฤดูกาลและปีงบประมาณเหมือนศูนย์ของทางราชการ อัตราค่าใช้จ่ายสำหรับการฝึกอบรมไม่แพง หรือไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย แต่ยังพบว่าความรู้หรือทักษะการถ่ายทอดยังไม่เป็นระบบแบบแผน ความไม่พร้อมของวัสดุอุปกรณ์สาธิต สภาพโรงเรียน และงบประมาณสนับสนุนในการถ่ายทอด
- (3) ทำให้เกิดเครือข่ายเพิ่มขึ้น
- (4) การแสวงหาทุน กลุ่มมีความเข้มแข็งที่สามารถแสวงหาแหล่งทุนและระดมทุนในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ จากสมาชิก ในชุมชน และจากภายนอก ไม่ต้องรอรอการสนับสนุนจากภาครัฐอย่างเดียว แต่ก็ยังพบว่าบางศูนย์ยังไม่ความเข้มแข็งเนื่องจากยังต้องรอรับการสนับสนุนจากภาครัฐอย่างเดียว

ความต้องการจัดทำแผนในการพัฒนาและเพิ่มศักยภาพ

(1) การพัฒนาหลักสูตร และทักษะการถ่ายทอด ต้องการทำหลักสูตรถ่ายทอดเฉพาะเรื่องของ ศูนย์และเสริมทักษะการถ่ายทอดให้คณะกรรมการของศูนย์ ซึ่งพบว่าทุกศูนย์ยังไม่เคยมีการจัดทำ หลักสูตรการเรียนรู้ และการพัฒนาทักษะคณะกรรมการศูนย์ในการถ่ายทอด การบอกเล่าในบางครั้งทำให้ข้อมูลสูญหายไป

(2) การพัฒนาระบบการบริหารจัดการ พัฒนาองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการ การทำงาน กลุ่ม การสร้างเครือข่าย และระบบตลาด ให้สามารถเชื่อมโยงกันเนื่องจากการดำรงอยู่และการ พัฒนาจังหวัดการดำเนินของศูนย์ จะต้องเชื่อมโยงกับระบบตลาด แหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ การ เรียนรู้แลกเปลี่ยนระหว่างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา

(3) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ พัฒนารูปแบบและคุณภาพผลิตภัณฑ์ ชุมชน ซึ่งการจัดทำเพียง ประสิทธิภาพเดิมผลิตภัณฑ์เดิมอาจไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคที่เปลี่ยนไปไว้มาก รวมทั้งปัจจุบันผู้บริโภคต้องการสินค้าที่ผ่านการรับรองมาตรฐาน ศูนย์เรียนรู้จึงต้องมีความรู้ทักษะ และข้อมูลเพียงพอสำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์

(4) การพัฒนาศูนย์เรียนรู้ สร้างและพัฒนาทางโครงสร้างอาคาร เพิ่มเครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ สาธิต การเรียนรู้ แผ่นพับเอกสารสิ่งพิมพ์ เนื่องจากมีความจำเป็นสำหรับการถ่ายทอด โดยพบว่าใน บางศูนย์โรงเรียนหรืออาคารเป็นแบบไม่ถาวรชำรุดทรุดโทรมเนื่องจากขาดงบประมาณและการ สนับสนุนทั้งจากท้องถิ่นและภาครัฐ

(5) การเป็นเจ้าภาพแก้ไขปัญหาความยากจน ให้ท้องถิ่น หน่วยงานราชการ กำหนดเป้าหมาย กลุ่มที่ปัญหาความยากจน ให้ศูนย์ทำแผนร่วมแก้ไขปัญหาด้านศักยภาพและปรับเปลี่ยนทัศนคติ เนื่องจากรูปแบบการถ่ายทอดเป็นประสบการณ์ตรง สมาชิกในศูนย์ส่วนใหญ่เคยประสบปัญหา ภาวะหนี้สินและความยากจน (คนเคยจน) จึงมีความเข้าใจสภาพสาเหตุและแนวทางการหลุดพ้น โดยเพียงแค่เริ่มการปรับทัศนคติที่ถูกต้องในจัดระเบียบแบบแผน การดำรงชีวิต การเรียนรู้ผู้เรียน สามารถเลือกศูนย์เรียนรู้ที่ตรงกับความต้องการของตนเองได้

ศูนย์เรียนรู้กับกระบวนการแผนแก้ไขปัญหาด้านสังคมและความยากจน

- 1) เชื่อมโยงกับการปรับทัศนคติด้านแบบแผนการดำรงชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงใน กลุ่มที่มีปัญหาความยากจน
- 2) การเสริมสร้างและพัฒนาทักษะอาชีพด้านการเกษตรแบบพึ่งตนเองเพื่อการลดรายจ่าย เสริม รายได้ในกลุ่มที่มีปัญหาความยากจนหรือผู้สนใจทั่วไป
- 3) เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนในการแก้ ไขปัญหาด้านสังคมและความยากจนในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชน

- 1) จัดทำหลักสูตรของศูนย์เรียนรู้เพื่อเป็นการจัดการความรู้สำหรับการถ่ายทอดประสบการณ์ และสรุปบทเรียนการดำเนินงาน โดยให้คณะกรรมการศูนย์ สถาบันการศึกษา ภาควิชาการ เอกชนร่วมกันสังเคราะห์ และจัดทำหลักสูตร
- 2) การพัฒนาความรู้ทักษะของคณะกรรมการศูนย์ทั้งในเรื่องการจัดการและการถ่ายทอดหรือการเป็นครูฝึก
- 3) การพัฒนาลักษณะทางกายภาพ โครงสร้างโรงเรือน เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ให้มีความพร้อม
- 4) การศึกษาดูงาน การฝึกอบรมเพิ่มพูนทักษะในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ กิจกรรมการดำเนินงานของศูนย์ให้เท่าทันสถานการณ์ โดยรัฐให้การสนับสนุน
- 5) การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนให้มากขึ้นตลอดจนขยายสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายพันธมิตร

ข้อเสนอแนะสำหรับการสนับสนุนของภาครัฐ

- 1) รัฐและองค์กรส่วนท้องถิ่นควรสนับสนุนงบประมาณเป็นเงินอุดหนุนในการพัฒนาศูนย์ทั้งในเรื่องการฝึกอบรม การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เครื่องมืออุปกรณ์
- 2) การจัดทำฐานฐานข้อมูลให้หน่วยงานราชการ ท้องถิ่น เพื่อเป็นข้อมูลในการส่งกลุ่มเป้าหมายในความรับผิดชอบไปรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมทั้งระบบการสนับสนุนงบประมาณให้ตรงกับภารกิจของหน่วยงานนั้นๆ
- 3) การกำหนดแผนพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชนควบคู่กับโครงการแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงบูรณาการ
- 4) ควรจัดเวทีให้มีการนำเสนอแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างตัวแทนของศูนย์เรียนรู้ชุมชนกับภาควิชาการ ภาคราชการ ภาคเอกชน และท้องถิ่น เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาให้เชื่อมกับแผนพัฒนาจังหวัด แผนท้องถิ่น หรือแผนของหน่วยงานราชการ